

5 Resurstilldelningen för konstnärliga utbildningar

De konstnärliga utbildningarna har annan karaktär och uppläggning än övrig högskoleutbildning. Det rör sig här om individuella utbildningar inom områden med speciella förutsättningar. Behovet av lärar- och andra utbildningsresurser blir därför särskilt stort. Flertalet av utbildningarna ställer också mycket stora krav på lokaler och utrustning för t.ex. scenisk framställning, musikutövande eller vissa former av bildskapande. Samtidigt har de konstnärliga utbildningarna – och måste ha, med hänsyn till såväl den begränsade arbetsmarknaden som de höga krav som ställs på dem som antas – en begränsad omfattning. De stora resurskraven och den nödvändiga småskaligheten ställer speciella krav på resurstilldelningen.

5.1 Bakgrund

Principen med enhetliga per capita-ersättningar – samma ersättning per helårsstudent respektive helårsprestation inom samma utbildningsområde – omfattade inte det konstnärliga utbildningsområdet under det första budgetåret med det nya resursallokeringsystemet. Utbildningsministern anförde i propositionen Högre utbildning för ökad kompetens: ”För dessa utbildningar bör enligt min mening tillämpas en för var och en av de berörda universiteten och högskolorna individuellt beräknad ersättning per helårsstudent”.¹

Skillnaderna mellan lärosätenas ersättning per helårsstudent inom det konstnärliga utbildningsområdet var stora, vilket framgår av nedanstående tabell:

¹ Prop. 1992/93:169, s. 20.

Universitet/högskola	Ersättning per helårsstudent 1993/94
Konstfack	78 200 kr
Högskolan i Luleå	82 800 kr
Musikhögskolan	88 600 kr
Göteborgs universitet	91 600 kr
Konsthögskolan	97 000 kr
Lunds universitet	101 500 kr
Danshögskolan	110 500 kr
Umeå universitet	125 000 kr
Teaterhögskolan	151 700 kr
Operahögskolan	202 000 kr
Dramatiska institutet	267 000 kr

(Dåvarande Högskolan i Örebro som hade musiklärar- och idrottslärarutbildning erhöll en gemensamma per capitaersättning för musik och idrott. Denna exkluderas i redovisningen).

Fr.o.m. budgetåret 1994/95 infördes samma principer för resurstilldelning för konstnärliga utbildningar som för övriga utbildningar. Förslaget presenterades i propositionen Utbildning och forskning – Kvalitet och konkurrenskraft.² För att kunna tillämpa principen om samma per capita-ersättning inom ett utbildningsområde till alla lärosäten blev det emellertid nödvändigt att dela upp det konstnärliga utbildningsområdet i sju olika utbildningsområden. Bakgrunden till detta var de stora skillnaderna i resurser per helårsstudent mellan olika typer av konstnärlig utbildning och grundprincipen att inget lärosäte skulle drabbas av en lägre tilldelning än tidigare. ”En sammanslagning till ett fåtal områden och införandet av enhetlig ersättning per student och område skulle få drastiska konsekvenser för resurstilldelningen till flera av de små konstnärliga högskolorna i Stockholm”.³ Det konstnärliga utbildningsområdet delades således upp i sju olika utbildningsområden; dans, design, konst, media, musik, teater och opera.

Budgetåret 1994/95 inkluderades också ersättning för hyreskostnader och lånekostnader i per capita-ersättningarna för alla utbildningsområden. Skillnaderna i ersättningsbeloppen mellan de konstnärliga områdena – med proportionellt sett höga lokalkostnader – och övriga utbildningsområden förstärktes därmed. För de konstnärliga utbildningsområdena innebar det faktum att hyreskostnaderna inkluderades i per capita-ersättningarna att ersättningen ökade med mellan

² Prop. 1993/94:177.

³ Prop. 1993/94:177, s. 87.

50 och 100 % medan motsvarande ökning för övriga utbildningsområden varierade mellan 10 och 35 %. De konstnärliga utbildningarna har såväl höga undervisningskostnader som höga lokal- och lånekostnader per student.

Nedan redovisas respektive utbildningsområdes storlek mätt i antal helårsstudenter, den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent och utbildningsområde samt den totala ersättning som dessa studenter genererar. Uppgifterna om antal helårsstudenter har tagits fram inom utbildningsdepartementet och avser år 1999. Uppgifterna om genomsnittlig ersättning per helårsstudent avser ersättningsbeloppen för budgetåret 2000 med antagande om 95 procents prestationsgrad.

Utbildningsområde	Antal hst.	Per hst. (tkr)	Total ersättning (mkr)
Dans	111	237	26,3
Design	1 089	176	191,1
Konst	575	222	127,6
Media	183	397	72,7
Musik	1 673	153	256,6
Opera	70	358	25,1
Teater	165	325	53,7
Totalt	3 866		753,0

Källa: Utbildningsdepartementet, högskoleenheten.

Av tabellen framgår att vissa av de konstnärliga utbildningsområdena är mycket små. Inom utbildningsområdet opera redovisades 70 helårsstudenter år 1999. Inom vart och ett av områdena dans, teater och media redovisades mindre än 200 helårsstudenter.

Den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent varierar från ca 150 000 kr för utbildningsområdet musik till ca 400 000 kr för utbildningsområdet media. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande ersättning till utbildningsområdena humaniora, samhällsvetenskap, juridik och teologi är ca 25 000 kr (den lägsta ersättningen) samt till området medicin ca 100 000 kr (den högsta ersättningen inom övriga områden).

5.1.1 Önskemål om konstnärligt utbildningsområde från flera lärosäten

Rätten att erhålla ett konstnärligt utbildningsområdes per capita-ersättningar var inledningsvis förbehållet lärosäten med rätt att utfärda konstnärlig högskoleexamen samt bildlärar- och musklärarexamen.

Den allmänna utvecklingen och förändringen av utbildningsutbudet inom universitet och högskolor innebär bl.a. att nya utbildningar med inslag av konstnärliga moment blir allt vanligare. Denna utveckling har också uppmuntrats av regeringen. Därtill kommer att vissa utbildningar, nya eller gamla, har en inriktning och ett innehåll som snarare anses tillhöra något av de konstnärliga utbildningsområdena än de övriga områdena, även om dessa utbildningar inte leder fram till en konstnärlig högskoleexamen. Exempel på sådana utbildningar är olika former av mediautbildningar. Önskemålen från lärosätena att få tillämpa något eller några av de konstnärliga utbildningsområdena ökar därför. Några lärosäten har också fått sina önskemål tillgodosedda.

Det är uppenbart att regeringen i sin prövning av önskemål om tillämpning av konstnärliga utbildningsområden måste inta en restriktiv hållning på grund av de höga per capita-ersättningarna. Ersättningsbeloppen grundar sig på den historiska tilldelningen till de specifika konstnärliga utbildningarna. Av ekonomiska skäl är det rimligt att den höga ersättningen även fortsättningsvis förbehålls dessa utbildningar.

5.1.2 Sju olika konstnärliga utbildningsområden

Motivet för att dela upp det konstnärliga området i sju olika utbildningsområden var, som framgått av redovisningen ovan, de stora skillnaderna i resurser per student som gällde (och fortfarande gäller) för de konstnärliga utbildningarna. En enhetlig per capita-ersättning för hela det konstnärliga området var inte möjlig att genomföra på grund av de konsekvenser det skulle få framför allt för de konstnärliga högskolorna i Stockholm. Indelningen i många och dessutom i vissa fall mycket smala områden med sinsemellan stora skillnader i ersättningsbeloppen verkar dock konserverande och stimulerar inte till utveckling, förändring och gränsöverskridande.

5.1.3 Behovet av särbehandling

Som framgått av den inledande redovisningen är de konstnärliga högskolorna i Stockholm små – några mycket små – mätt i antal helårsstudenter. Med höga per capita-ersättningar och få studenter blir känsligheten stor även för små förändringar i studentantalet. Kostnaderna för infrastruktur som lokaler och utrustning är dessutom, som redan nämnts, avsevärda. En resurstilldelning som enbart grundar sig på antalet studenter och deras prestationer medför därför svårigheter vid minskat studentantal. Omvänt gäller att ett utökat uppdrag medför ett större resurstillskott än vad som kan vara motiverat. Dessa förhållanden gäller givetvis inte enbart de konstnärliga högskolorna i Stockholm utan även övriga lärosäten med motsvarande utbildningar. Dock har en mycket liten högskola inte de möjligheter till interna omfördelningar som övriga lärosäten har. Vid våra samtal med de konstnärliga högskolorna har det också påpekats att det finns ett behov av en mer individuell behandling av dessa små och mycket speciella högskolor. Vi anser dock att behovet av individuell behandling även gäller övriga lärosäten som ger motsvarande konstnärliga utbildningar.

5.2 Överväganden och förslag

Med utgångspunkt i ovan redovisade problemställningar har vi funnit att det finns starka motiv för att förändra principerna för resurstilldelning avseende konstnärliga utbildningar.

5.2.1 Förslag

De sju olika konstnärliga utbildningsområdena avskaffas och ersätts med ett enda konstnärligt utbildningsområde. Ersättningen per helårsstudent resp. helårsprestation för detta utbildningsområde bör vara lägre än de nuvarande lägsta ersättningsbeloppen bland de konstnärliga utbildningsområdena. Det nya konstnärliga utbildningsområdet får tillämpas av samtliga lärosäten som enligt regleringsbrevet har rätt till detta.

Utöver per capitaersättningarna erhåller lärosäten med rätt att utfärda konstnärlig högskoleexamen samt bildlärares- och musikläraresexamen en fast tilldelning. Den fasta tilldelningen bör fastställas i dialog med berört lärosäte.

Även för utbildningsområdet idrott bör ett likarat system övervägas.

Förslaget innebär således att de lärosäten som ger konstnärliga utbildningar som leder fram till ovan nämnda examina erhåller såväl en fast resurs som en rörlig per capitatilldelning. Lärosäten som saknar sådana examensrättigheter erhåller däremot endast den rörliga per capitatilldelningen.

Den fasta resursen är fast i den bemärkelsen att den inte är beroende av antalet studenter. Den utgör en för varje lärosäte individuellt fastställd basresurs. Basresursens storlek kan givetvis förändras, men detta bör ske efter en grundlig dialog mellan utbildningsdepartementet och lärosätet.

I detta sammanhang är det viktigt att påpeka att den föreslagna modellen endast är en teknik att tilldela resurser. Givetvis skall berörda lärosäten även fortsättningsvis själva avgöra hur de skall använda de samlade anslagsmedlen för att med högsta möjliga kvalitet fullgöra sitt uppdrag. Basresursen skall således inte vara öronmärkt för någon speciell användning.

Fördelarna med den föreslagna förändringen är följande:

- Det blir mindre resurskrävande att ge ett lärosäte rätt att tillämpa det konstnärliga utbildningsområdet än vad som gäller idag.
- Uppdelningen av de konstnärliga utbildningarna i många smala områden försvinner.
- De små högskolornas känslighet för förändringar i studentantalet minskar.
- Eventuella behov att tillfälligt öka uppdragen inom det konstnärliga området, exempelvis för fort- och vidareutbildning, blir mindre resurskrävande förutsatt att den fasta tilldelningen inte ändras.
- En mer individuell behandling av lärosäten som ger konstnärliga utbildningar möjliggörs.
- Den fasta tilldelningen kräver en grundlig dialog mellan utbildningsdepartementet och berört lärosäte, vilket efterlysts från lärosätenas sida.

För att illustrera vad den föreslagna förändringen skulle innebära redovisas nedan några exempel. Exempelen avser de konstnärliga högskolor i Stockholm, som för närvarande endast har ett utbildningsområde. Exempelen visar hur stor den rörliga respektive fasta delen av tilldelningen skulle bli, under förutsättning att det samlade anslaget till respektive högskola skulle vara oförändrat. Beräkningarna har gjorts utifrån antagandet att den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent inom det nya konstnärliga området (den rörliga ersättningen) är 100 000 kr alternativt 125 000 kr.

Högskola	100 000 kr/hst		125 000 kr/hst	
	Fast	Rörlig	Fast	Rörlig
Danshögskolan	57 %	43 %	46 %	54 %
DI	74 %	26 %	68 %	32 %
Konsthögskolan	46 %	54 %	43 %	57 %
Operahögskolan	72 %	28 %	64 %	36 %
Teaterhögskolan	69 %	31 %	61 %	39 %

5.2.2 Statsmakternas styrning av omfattningen av konstnärliga utbildningar

Under den första treårsperioden med det nya resurstilldelningssystemet styrdes omfattningen av konstnärlig utbildning på samma sätt som övrig utbildning. Detta innebar att det i varje aktuellt lärosätes uppdrag angavs ett högsta antal helårsstudenter totalt inom det konstnärliga området som kunde ligga till grund för ersättning under treårsperioden.

Fr.o.m. budgetåret 1997 har, som tidigare redovisats, vissa förändringar skett avseende utbildningsuppdragens utformning. 1997 övergav regeringen den tidigare modellen att begränsa antalet ersättningsberättigande helårsprestationer (för konstnärliga utbildningar helårsstudenter) inom olika utbildningsområden eller grupper av utbildningsområden. För de konstnärliga högskolorna i Stockholm begränsar takbeloppet – nu som tidigare – antalet studenter. Övriga lärosäten med konstnärliga utbildningar kan dock, i varje fall teoretiskt, öka dessa utan några begränsningar.

I tidigare avsnitt har frågan om statsmakternas styrning vad gäller utbildningsutbudets omfattning och inriktning behandlats. Bl.a. förordade vi att statsmakterna i vissa fall skall kunna ange ett maximalt antal helårsstudenter och/eller helårsprestationer inom vissa områden. Det konstnärliga området skulle kunna vara ett sådant område.

5.3 Sammanfattning av bedömningar och förslag

Den konstnärliga utbildningen är för närvarande indelad i sju olika utbildningsområden. Det totala antalet helårsstudenter understiger 4 000. Per capita-ersättningen varierar mellan 150 000 kr och 400 000 kr. De konstnärliga högskolorna i Stockholm är små – några mycket små – mätt i antal helårsstudenter. Med lågt studentantal och hög ersättning per student blir en resurstilldelning som enbart grundar sig på antalet studenter och deras prestationer besvärlig vid förändrat studentantal. Flera lärosäten, som tidigare inte fått tillämpa konstnärliga utbildningsområden önskar detta. Några har också fått denna rättighet.

Vi föreslår att de sju olika konstnärliga utbildningsområdena ersätts med ett enda konstnärligt utbildningsområde. Ersättningen per helårsstudent resp. helårsprestation för detta utbildningsområde bör vara lägre än de nuvarande lägsta ersättningsbeloppen bland de konstnärliga utbildningsområdena. Det nya konstnärliga utbildningsområdet får tillämpas av samtliga lärosäten som enligt regleringsbrevet har rätt till detta.

Utöver per capita-ersättningarna erhåller lärosäten med rätt att utfärda konstnärlig högskoleexamen samt bildlära- och musikläraresexamen en fast tilldelning. Den fasta tilldelningen bör fastställas i dialog med berört lärosäte. Vi föreslår att ett likartat system övervägs även för idrott.

Vi föreslår att statsmakterna i vissa fall skall kunna ange ett maximalt antal helårsstudenter och/eller helårsprestationer inom vissa områden. Det konstnärliga området skulle kunna vara ett sådant område.

6 Forskarutbildning

Uppdraget

Direktiven till utredningen innehåller följande uppgifter.

- Utvärdera nuvarande styrning av forskarutbildningen med examensmål och minimibelopp för studiefinansiering samt överväga om mer utvecklade mål för forskarutbildningen skall införas, t.ex. avvägning mellan olika inriktningar och områden.
- Utvärdera modeller som gör det möjligt dels för regeringen att skapa incitament för en profilering av forskning och forskarutbildning, dels för att fördelning av forskningsmedel i större utsträckning skall kunna baseras på kvalitetsomdömen.
- Analysera och överväga hur fördelningen av anslag för forskning och forskarutbildning kan utformas. Bedömningen skall baseras på kvalitetsomdömen med anknytning till bl.a. lärosätets profilering. Utredaren skall lämna förslag om hur ett sådant system kan utformas samt för- och nackdelar med ett sådant system.

Också med avseende på forskarutbildning och forskning gäller direktivens uppgift.

- lämna förslag till åtgärder som statsmakterna bör kunna vidta om målen inte uppfylls.

6.1 Nuläge

Det sker stora förändringar inom forskarutbildningen. Antalet aktiva (> 10 %) forskarstuderande är nu större än antalet gymnasister på läroverkens 3- och 4-åriga linjer 1952.

Antalet nyantagna har ökat, antalet aktiva har ökat, antalet avlagda forskarexamina har ökat och andelen kvinnor har ökat.

Forskarutbildningen under 1990-talet.

	1992/93	1999	ökning
Antal nyantagna	2 450	3 186	+30 %
Kvinnor	38 %	43 %	+74 %
Antal aktiva (>10%)	14 360	18 107	+26 %
Kvinnor	35 %	43 %	+55 %
Doktorsexamina	1 225	2 120	+73 %
Kvinnor	365	784	+114 %
Lic.examina	550	970	+77 %
Kvinnor	154	309	+101 %

Källa: SCB U21 SM 9901, Årsrapport 1998 HSV. NU-databasen HSV för 1999.

Sedan mitten av 1980-talet har medicinsk och teknisk fakultet haft flest doktorander. Höstterminen 1999 hade medicinsk fakultet 22 % av totalantalet aktiva doktorander, teknisk fakultet 23 %, samhällsvetenskaplig 17 %, humanistisk 13 % och matematisk-naturvetenskaplig 17 %. Därtill skogs- och jordbruksvetenskaplig fakultet 2 % samt ca 1 % vardera på farmaci, odontologi, rättsvetenskap och övrigt.¹

Tendensen är att antal nyantagna doktorander ökar inom medicinsk och teknisk forskarutbildning och minskar inom humanistisk och samhällsvetenskaplig. Med 1998 års forskarutbildningsreform skärptes kraven på lärosätena att finansiera de forskarstuderandes studier. Vi vet inte ännu hur detta kommer att påverka forskarutbildningens volym. Att antagningen minskat inom humaniora och samhällsvetenskap som en följd av reformen har påtalats från flera håll.

Medianåldern för dem som avlade doktorsexamen 1997/98 var 34,5 år. Medianåldern har sjunkit något under 1990-talet. Högst medianålder har humanistisk och samhällsvetenskaplig fakultet med 41,5 år. Lägst har teknisk fakultet med 32 år.²

Hur stor del av forskarutbildningen som finansieras av andra källor än fakultetsanslagen saknas det uppgifter om, eftersom forskarutbildningen inte är en egen verksamhetsgren. Vid Lunds universitet sker sedan något år tillbaka en uppdelning av verksamhetsgrenen forskning i forskning och forskarutbildning. Ofta belastar dock enbart studiestöds-kostnaden forskarutbildningens konto. Drygt 70 % av de totala kostna-

¹ Fr.o.m. 1999 redovisas inte forskarutbildningen fakultetsvis utan per ämne (som i stort sett motsvarar de gamla fakulteterna) och per vetenskapsområde. SCB U 21 9901 samt NU-databasen forskarutbildning 1999. HSV.

² SCB U21 SM 9901.

derna för studiestöd (utbildningsbidrag och doktorandanställningar) belastar fakultetsanslagen och knappt 30 % andra finansiärer som forskningsråd, stiftelser etc. Det är dock stora skillnader i fördelning mellan framför allt tekniska högskolan och övriga fakulteter.

En redovisning och analys av svensk forskarutbildning i internationell belysning har nyligen publicerats av Kungl. Vetenskapsakademien.³

6.1.1 Styrning av forskarutbildningen

Forskarutbildningen är en integrerad del av forskningen vid universitet och högskolor. I anslagen till vetenskapsområdena ingår resurser för såväl forskning som för forskarutbildning.

Statsmakternas styrning av forskarutbildningens omfattning och inriktning görs idag genom tilldelning av vetenskapsområden, examensmål och örönmärkning av minimiresurser för studiefinansiering i forskarutbildningen.

6.1.1.1 Examensrätt för forskarutbildning

I högskolelagen kap. 2 § 5 och i högskoleförordningen kap. 8 § 3 anges att forskarutbildning får anordnas av universiteten. ”En högskola som inte är universitet får anordna forskarutbildning inom de vetenskapsområden som finns vid den högskolan.”⁴

Inga andra myndigheter har idag något formellt ansvar för forskarutbildning. I andra länder är det inte ovanligt att forskningsråden är engagerade i forskarutbildningen. Det kan också finnas särskilda organ eller myndigheter för planering och/eller finansiering av forskarutbildningen.

Forskarutbildningen är mycket differentierad och organisatoriskt spridd. Forskarutbildning bedrivs i minst 600 ämnen vid ca 1 000 institutioner. Antalet doktorander inom ett enskilt ämne kan vara stort och mycket litet.⁵

Formellt ansvarig för forskarutbildningen enligt högskoleförordningen är fakultetsnämnd. Den fastställer forskarutbildningsämne och forskarutbildningsplan. Den utser (med delegationsrätt) handledare och

³ Kim, Lillemor: Svensk forskarutbildning i internationell belysning. KVA 2000.

⁴ HF kap. 8 § 3.

⁵ SOU 1998:128 Forskningspolitik, s. 136.

betygsbestämmande lärare. Den utser också fakultetsopponent och betygsnämnd inför disputationer.⁶

6.1.1.2 Examensmål för forskarutbildningen

Statsmakterna anger för universiteten och de större högskolorna mål för antalet examina under en treårsperiod inom vart och ett av de vetenskapsområden som är företrädade vid respektive lärosäte. Lärosätena får omfördela högst tre procent av examensmålet för ett vetenskapsområde till övriga vetenskapsområden. Examinationen under den första treårsperioden 1994/95–96/97 samt målen och examinationen för treårsperioden 1997–1999 framgår av följande tabell.

Vetenskapsområde	Examina	Examens-	Examina	Diff
	1994/95- 1996/97	mål 1997-99	1997-99	Examina/mål 1997-99
Humaniora/samhällsvet.	1 120	1 154	1 445	+291
Medicin	1 655	1 692	1 902	+210
Naturvetenskap	1 013	1 172	1 133	-39
Teknik	1 350	1 640	1 603	-37
Summa	5 138	5 658	6 083	+425

Examinationen mellan de två treårsperioderna har ökat med 18 %. Utfallet för den senaste treårsperioden visar att målen nåtts med råge för samhällsvetenskap och medicin, men ligger något under för naturvetenskap och teknik. En anledning till detta är säkerligen att målen för naturvetenskap och teknik sattes 16 % resp. 21 % högre än examinationen 1994/95–96/97, men endast 3 % resp. 2 % högre för humaniora-samhällsvetenskap resp. medicin.

I budgetpropositionen för 1998⁷ sattes preliminära examensmål för 2000-02, som innebär en ökning med totalt 22 %. I jämförelse med utfallet för 1997–99 innebär de preliminära målen att humaniora-samhällsvetenskap redan har en examination i nivå med målen. Även medicin ligger nära, medan naturvetenskap och teknik har en svårare situation.

⁶ HF kap. 8 §§ 9, 18-21.

⁷ 1997/98:1:16 s. 95.

Vetenskapsområde	Mål för 1997-99	Prel. Mål 2000-02	Förändring antal	Förändring %
Humaniora- samhällsvetenskap	1 154	1 427	273	24 %
Medicin	1 692	1 980	288	17 %
Naturvetenskap	1 172	1 477	305	26 %
Teknik	1 640	2 038	398	24 %
Summa	5 658	6 922	1 264	22 %

Av svaren på vår enkät till universitet och högskolor framgår att statsmakternas examensmål tas till utgångspunkt för den lokala planeringen. Styrelserna för examensmålen vidare till fakultetsnämnder eller motsvarande organ. Uppsala universitet, till exempel, anger att examensmål och den nya forskarutbildningsreformen har lett till att universitetet satsat särskilda resurser på forskarstudier inom det humanistisk-samhällsvetenskapliga området.

Vanligt är att examinationen av doktorer och licentiater ligger till grund för den interna fördelningen på ämnen av någon del av lärosätets eget statsbudgetanslag till forskning och forskarutbildning.

Enligt enkäten har inget lärosäte hittills utnyttjat möjligheten att "omfördela" examensmål mellan vetenskapsområden. Uppsala universitet anger dock att möjligheten eventuellt kan komma att utnyttjas. Universitetets satsning på det humanistisk-samhällsvetenskapliga området har genererat ett stort antal examina som kan behöva utnyttjas för att nå de mål som satts för examina inom de medicinska och naturvetenskapliga vetenskapsområdena.

6.1.1.3 Öronmärkta medel till studiefinansiering i forskarutbildningen

Statsmakterna anger *minimibelopp för studiefinansiering* inom forskarutbildningen i anslagen till vetenskapsområdena. Beloppen för år 1999 framgår av följande tabell:

	h-s tkr	med tkr	nat tkr	tekn tkr	summa tkr
UU	75 573	32 541	42 267	42 266	192 647
LU	67 930	22 243	58 310	53 091	201 574
GU	64 907	25 652	39 273		129 832
SU	74 370		66 951		141 321
UmU	35 997	17 775	30 984		84 756
LiU	19 553	7 561		37 119	64 233
KI		57 401			57 401
KTH				71 316	71 316
LuU	2 406			18 885	21 291
CTH				72 000	72 000
Summa	340 736	163 173	237 785	294 677	1 036 371
%	33 %	16%	23%	28 %	100 %

Statsmakternas examensmål för perioden 1997–1999 förutsätter ett absolut minsta antal doktorander på ca 7 500 doktorander (examensmål för treårsperioden /3 ger antalet examina per år, detta antal multiplicerat med 4 för det minsta antal årskullar som behövs för den fyraåriga doktorsexamen). Det är det antal doktorander som krävs för att nå målen med en 100-procentig examinationsfrekvens på normalstudietid, dvs. fyra år. I verkligheten förutsätter examensmålen självfallet ännu fler doktorander, eftersom det förekommer studieavbrott och många doktorander inte genomför utbildningen på föreskriven tid.

Med en genomsnittlig kostnad för studiefinansiering på 230 000 kr per doktorand och år (genomsnittlig kostnad om studiefinansieringen sker med två års utbildningsbidrag á 13 000 kr/mån och två års doktorandanställning á 17 500 kr/mån + 49 % lkp) krävs drygt 1,7 miljarder kr per år för studiefinansiering av minimiantalet (7 500) doktorander. Med en studiefinansiering i form av en fyraårig doktorandanställning (17 500 kr/mån+49 % lkp) blir kostnaden 312 000 kr per doktorand och totalt drygt 2,3 miljarder kr. De öronmärkta beloppen uppgick år 1999 till ca 1 miljard kr. Det fattas således mellan 0,7 och 1,3 miljarder kr för att universitet och högskolor själva ska kunna stå för finansieringen av det minimiantal doktorander som ligger i statsmakternas examensmål.

Möjligheterna för universitet och högskolor att med anslagen till vetenskapsområdena finansiera ett minimiantal doktorander för att nå examensmålen skiljer sig mycket mellan vetenskapsområdena. Det framgår av följande tabell:

Vetenskaps område	Examensmål 1997-99	Motsvarar minimum dokt	Krav på studiestöd mkr	Öronmärkt studiestöd mkr	Differens mkr
humaniora- sällskapsvet	1 154	1 539	480	340	-120
medicin	1 692	2 256	704	163	-541
naturvetenskap	1 172	1 563	488	238	-250
teknik	1 640	2 187	682	295	-387
summa	5 658	7 544	2 354	1 036	-1 298

Framför allt området Medicin, men också områdena Teknik och Naturvetenskap har stora "underskott". Inom dessa områden ligger således i examensmålen indirekt krav på en omfattande extern finansiering av studiefinansiering och andra kostnader i forskarutbildningen. Samtidigt framförs inte sällan synpunkter med innebörden att en omfattande extern finansiering av forskarutbildningen kan innebära att utbildningen alltför mycket styrs av externa intressen.

Vi ställde i enkäten till universitet och högskolor också frågor om studiefinansieringen i forskarutbildningen. De flesta av dem, som kommenterat studiefinansieringen, är emot öronmärkningen av medel för detta ändamål. Några lärosäten framför främst principiella invändningar mot att statsmakterna ger alltför snäva riktlinjer för medelsanvändningen. Många framhåller att öronmärkningen är irrelevant, eftersom examensmålen inte kan uppnås med de öronmärkta medlen.

Umeå universitet påtalar det problem som ligger i att öronmärkningen av studiefinansiering inte är kopplad till resurser för handledning. Betydande höjningar har gjorts av studiefinansieringsramen utan att resurserna för handledning ökats i motsvarande mån, framhåller universitetet.

Enligt Lunds universitet kan det i många fall vara förhållandevis lätt att få extern finansiering av doktorandtjänster medan det däremot är svårt att få externa finansiärer att bekosta handledning. Universitetet menar därför, att med nuvarande öronmärkning, kan det vara svårt för lärosätet att frigöra tillräckliga resurser för handledning. Man kan därmed t.o.m. tvingas avstå från extern studiefinansiering. Regleringen av minsta belopp till studiefinansiering kan därför hindra en volymökning i forskarutbildningen.

Ett fåtal lärosäten uttalar sig dock för en fortsatt öronmärkning, framför allt som en garanti för vissa minimiresurser till forskarutbildningen.

6.1.1.4 Vad kostar forskarutbildningen?

Såväl i diskussion om som planering av forskarutbildningen uppmärksammas oftast endast de kostnader för forskarutbildningen som gäller doktorandernas studiefinansiering. Självfallet är dock själva utbildningen förenad med en rad olika kostnader: kostnader för handledning, undervisning och examination, kostnader i anslutning till avhandlingsarbetet (t.ex. utrustning och material för laboratorieverksamhet, insamling och bearbetning av data, resor etc.), kostnader för tryckning av avhandlingen och kostnader i samband med disputationen.

De faktiska kostnaderna för forskarutbildningen är i många fall svåra att isolera från kostnaderna för forskningen vid den berörda institutionen. Enligt vår enkät kan inget av lärosätena för närvarande ur den reguljära redovisningen få uppgifter om de faktiska kostnaderna för forskarutbildningen.

Forskarskolorna har i någon mån inneburit förändringar härvidlag, i varje fall med avseende på de forskarskolor som har mer omfattande extern finansiering. Forskningsstiftelserna, som för närvarande svarar för en stor del av finansieringen av forskarskolorna, förutsätter en totalbudgetering av den verksamhet de stöder. Som exempel på hur kostnadsnivåerna ser ut, när samtliga kostnader för forskarutbildningen redovisas, kan anges att Stiftelsen för strategisk forskning, den allra största finansiären, beräknar en årlig kostnad av ca 800 000 kr per doktorand. Vid Uppsala universitet har kostnaderna för forskarutbildning i samhällsvetenskap beräknats till ca 500 000 kr per doktorand och år.⁸

Högskoleverket har på regeringens uppdrag studerat forskarskolorna vid de svenska lärosätena. Högskoleverket har dock inte analyserat kostnaderna för forskarskolorna.

I regleringsbrevet för år 2000⁹ har några lärosäten fått i särskilt uppdrag att redovisa nyckeltal för forskarutbildningen för år 2000. Redovisningen skall inkludera en beräkning av kostnad i kr per forskarexamen för resp. vetenskapsområde.

⁸ Se även Hägglund, Sture:Tio forskarskolor. Ett förslag till utveckling av forskarutbildningen. Slutrapport juli 2000.

⁹ Regleringsbrev för år 2000 avseende gemensamma bestämmelser för universitet och högskolor. U2000/256/UH.

6.1.1.5 Externt finansierad forskarutbildning

En betydande del av såväl doktorandernas studiefinansiering som övriga kostnader för forskarutbildningen finansierar universitet och högskolor med externa medel. Externfinansieringen har ökat särskilt på grund av forskningsstiftelsernas bidrag. Externfinansieringen har ökat kraftigast inom teknik, medicin och naturvetenskap. I detta ligger att omfattningen och inriktningen av forskarutbildningen i inte oväsentlig utsträckning påverkas av externa intressenter.

Forskning 2000 markerade kraftigt att ansvaret för forskarutbildningen måste ligga på universitet och högskolor. Den styrning som den externa finansieringen innebär var – enligt Forskning 2000 inte rimlig.¹⁰

Vi delar uppfattningen att ansvaret för genomförandet av forskarutbildningen måste ligga uteslutande på universitet och högskolor.

Extern finansiering av forskarutbildning (och forskning) är emellertid numera ett accepterat och reguljärt inslag. När de externfinansierade projekten utsätts för vetenskaplig granskning kan de också utgöra en kvalitetsfaktor.

Inget hindrar att statsmakterna i sin styrning av forskarutbildningens omfattning och inriktning (på vetenskapsområden) förutsätter eller kräver viss extern finansiering. Men det är angeläget att hålla graden av extern finansiering under noggrann bevakning.

Eftersom examensmålen för forskarutbildningen därmed kommer att sättas högre än vad de direkta statliga anslagen medger uppstår frågor om vad sådana mål skall kallas (t.ex. strävansmål) och hur måluppfyllelsen skall hanteras.

Vi anser att måluppfyllelsen bör spela samma roll som andra måluppfyllelser. Graden av måluppfyllelse bör alltså påverka nya uppdrag och anslag för nästkommande planeringsperiod (dvs. forskningspropositionerna). Någon särskild målbeteckning finns inte anledning att föreslå.

6.2 Internationell trend.

Det finns en gemensam trend i forskarutbildningens utveckling i europeiska länder och USA. Denna är flera nya och yngre forskare, internationell standard och internationell konkurrens.

En klar tendens är att utbildningsdelen i forskarutbildningen ökar och att kraven på volym och genomströmning likaså ökar. Schematiskt

¹⁰ SOU 1998:128: Forskningspolitik, s. 137.

uttryckt blir forskarutbildningen mera utbildning och mindre forskning, vilket också får den effekten att forskningsvolymen minskar.

I Danmark och Finland har forskarutbildningen reformerats under 1990-talet på olika sätt, men det gemensamma målet är att öka antalet examinerade doktorer, som håller god internationell standard och som blir färdiga på utsatt tid.

6.2.1 Danmark

I Danmark infördes Ph.D.-utdannelsen 1993. Den har nyligen utvärderats. Reformen 1993 hade två mål. En dansk Ph.D. skulle stå sig i den internationella konkurrensen och det skulle skapas ramar för utbildning av väsentligt fler forskare än tidigare.

En väsentlig del i forskarutbildningsreformen var att de nyantagna kunde tilldelas Ph.D.-stipendier genom Statens utdannelsestøtte. Fr.o.m 1998 är de "lönede Ph.D.'er". 60 % av de nyantagna får sådan lön som kan erhållas i max 3 år. 76 % av dem som haft stipendium i 3 år (+ 3 månader) hade avlagt sin Ph.D enligt utvärderingen.

En stor skillnad i jämförelse med det svenska systemet är att det till Ph.D-lönen är knutet ett taxameterbidrag, som skall täcka doktorandens utbildningskostnader (handledning, kurser, arbetsplats, deltagande i symposier, ev. utlandsvistelse, tryckningskostnader, examination och administration).

Taxameterbidraget 1999 var 152 300 dkr/år på experimentella områden och 108 400 dkr/år på icke-experimentella områden. I utvärderingen ansågs att bidraget var för lågt. Samhällsvetenskapliga fakulteten vid Köpenhamns universitet ansåg t.ex. att det borde höjas med ca 10 000 dkr per år.¹¹

¹¹ I ett yttrande till utredningen lämnade samhällsvetenskapliga fakulteten vid Köpenhamns universitet följande kalkyl på huvudsakliga kostnader för forskarutbildningen (exkl. doktorandlön) för den treåriga utbildningstiden:

1. Annoncering & bedømmelse ifm opslag – pr stipendiat som bliver ansat: 15 000 dkr.
 2. Vejledning pr. Ph.d.-studerende i 3 år: 45 000 dkr.
 3. Ph.d.-studienævnets administration – pr. Stipendiat i 3 år: 10 000 dkr.
 4. Internet kurser m.v. + kursusadministration – pr. Stipendiat 3 år: 45 000 dkr.
 5. Arbejdspladsudgifter – pr. Stipendiat 3 år: 110 000 dkr.
 6. Rejser: Konferencer, forskerkurser, udlandsophold pr. Stipendiat i 3 år: 90 000 dkr.
 7. Bedømmelse af afhandling: 30 000 dkr.
 8. Trykning af afhandling: 8 000 dkr.
- I alt 1-8 pr. Stipendiat for alle tre år: 353 000 dkr.

Ph.D-lönen och taxameterbidraget fördelas i finansloven till universiteten, som i sin tur fördelar dem till fakulteter och institutioner.

För externt finansierade Ph.D.studerande förutsätts att bidragsgivaren ger motsvarande taxameterbidrag. På denna punkt råder det delade meningar (enligt utvärderingen kaos).

En klar fördel med det danska systemet är att kostnaderna för forskarutbildningen synliggörs.¹²

6.2.2 Finland

År 1994/95 startade i Finland ett system med forskarskolor. Anledningen var att studietiden till doktorsexamen var för lång och genomsnittsåldern för doktorsexamen för hög samt att antalet forskarutbildade borde öka. Kännetecknande för forskarskolorna är att de är tidsbegränsade (4 år) och att de skall vara verksamma på riksnivå.

Forscarskolorna är den centrala men inte enda vägen till doktors-examen. Det finns för närvarande ca 100 forskarskolor. Systemet täcker de flesta ämnesområden. Forscarskolorna täcker ca 30 % av forskarutbildningen och fungerar som nätverk. Ca 4 000 forskar-studerande deltar i forskarskolorna.

Ansökan om medel för forskarskola inges av intresserade personer till undervisningsministeriet, som efter hörande av Finlands Akademi beslutar. Beslutet innefattar forskarskolans namn, ansvarig professor, vilka universitet som deltar och hur många finansierade forskarplatser forskarskolan får (lönen är ca SEK 13 000/mån).

Därefter ledigförklarar forskarskolan forskarplatserna och utser de bästa.

Forscarskolorna leds av en ledningsgrupp med en ansvarig professor. Administrativt knyts forskarskolan till ett visst universitet.

Antagna till forskarskolor skall alltid vara inskrivna vid ett universitet och få sina studieplaner godkända av sitt universitet. De avlägger även sin examen vid hemuniversitetet.

Skillnaden mellan ”vanliga” forskarstuderande och de som är antagna till forskarskolor är finansieringen, utbudet av handledning samt ev. kurser och annan undervisning inom forskarskolan.

Systemet med forskarskolor betyder främst att man skapar större forskarutbildningsmiljöer.

En andra omgång forskarskolor startade 1999. I den andra omgången kom fler ämnesområden att täckas än i första omgången. Vissa

¹² (Godt begyndt – forskarutdannelsen i Danmark. Rapport från den av Danmarks forskningsråd utsedd panelen jan 2000).

forskarskolor lades ned eller gick upp i andra efter den första 4-årsperioden.¹³

6.2.3 Forskarskolor i Sverige och andra länder

Med amerikanska graduate schools som partiell förebild har forskarskolor vuxit fram i flera länder i Europa. Sverige var i detta sammanhang tidigt ute och forskarutbildningen inom Tema-organisationen i Linköping är ett gott exempel.

Under hösten 1999 redovisade Högskoleverket ett regeringsuppdrag om forskarskolor, som bl.a. resulterade i ett uppdrag till professor Sture Hägglund att utforma ett förslag med 10 forskarskolor. Slutrapporten avlämnades i juni 2000.¹⁴

I HSV:s rapport redovisas framväxten av forskarskolor i Europa. Begreppet forskarskola är emellertid ingalunda enhetligt – inte ens i samma land. Avgörande för tillkomsten av forskarskolor är enligt HSV främst behovet av en effektivare forskarutbildning. I inget europeiskt land har forskarskolor ersatt den vanliga forskarutbildningen. I Finland finns dock uttalanden som tyder på att forskarskolorna skall ta över den reguljära forskarutbildningen.

I Sverige har under 1990-talet särskilda statliga medel anvisats för forskarskolor.

Allmänt synes erfarenheterna av forskarskolorna vara klart positiva och frågan gäller inom vilka områden och i vilken omfattning forskarskolor ska bedrivas, snarare än om det är rätt riktning för utveckling av forskarutbildningen. Samtidigt bör man vara observant på att forskarskolor inte nödvändigtvis innebär en förbättrad forskarutbildning jämfört med en väl fungerande handledning av traditionell typ.¹⁵

¹³ Higher education policy in Finland. Undervisningsministeriet. Ss. 42-44 samt information från Åbo Akademi.

¹⁴ Hägglund, Sture: Tio forskarskolor. Ett förslag till utveckling av forskarutbildningen slutrapport juni 2000.

¹⁵ Sjölund, Majvor: Redovisning av uppdraget till Högskoleverket om forskarskolor HSV reg.nr 62-944-99 samt Hägglund, Sture: 10 forskarskolor (delrapport 17 april 2000).

6.3 Bedömningar och förslag

6.3.1 Mål och planering för forskarutbildningen

Forskarutbildningens syfte och karaktär håller på att ändras. En viktig förändring ligger i själva expansionen. Utbildningstrappan har förskjutits flera steg uppåt. Volymen har ökat kraftigt.

En annan – och med expansionen självfallet sammanhängande förändring – ligger i att personer med kvalificerad utbildning efterfrågas inom många nya områden. Forskarutbildade anställs nu till exempel inom vissa områden i betydligt större utsträckning än tidigare utanför akademien.

Dimensioneringskriteriet för närvarande för forskarutbildningen är varken arbetsmarknadens behov eller studenternas efterfrågan. I stället är principen att forskarutbildningen ska dimensioneras med utgångspunkt i befintliga resurser. Till forskarutbildning får således, enligt högskoleförordningen, ”antas endast så många doktorander som kan erbjudas handledning och godtagbara studievillkor i övrigt och som har studiefinansiering ...” (Högskoleförordningen 9 kap. 1 §).

De regler för forskarutbildningen, som gäller från år 1998, ställer stränga krav på adekvata resurser för studiefinansiering som underlag för dimensionering och antagning till forskarutbildning. Ingen får nu antas till forskarutbildning utan att studiefinansieringen på något sätt är garanterad under hela utbildningstiden. Däremot ställs inga kvantitativa krav på omfattningen av resurserna för själva utbildningen.

I fråga om synen på hur de studerande ska försörja sig finns nu en klar skillnad mellan den grundläggande högskoleutbildningen och forskarutbildningen. I grundutbildningen är det fullt tillåtet att försörja sig med arbete vid sidan av studierna. Den senaste studiemedelsreformen ger till yttermera visso ökade möjligheter för detta. När det gäller forskarutbildningen är synen däremot en helt annan. Doktoranderna måste alltid ha en viss form av garanterad studiefinansiering.

Med hänsyn till betydelsen av forskarutbildningen för utbildnings- och forskningssystemet i dess helhet är det, enligt vårens mening, rimligt att statsmakterna har ett övergripande ansvar för omfattningen, inriktningen och lokaliseringen av utbildningen. Statsmakterna bör därför, som för närvarande, för berörda lärosäten besluta om examensmål för forskarutbildningen inom de olika vetenskapsområdena.

För den grundläggande högskoleutbildningen föreskrivs nu i regleringsbrev att universitet och högskolor vid planeringen av utbildningsutbudet ska beakta arbetsmarknadens behov. Lärosätena är också skyldiga att till regeringen redovisa hur bedömningarna av arbetsmarknadsbehoven gjorts. Enligt vår mening bör motsvarande gälla för

forskarutbildningen. Det bör således åläggas berörda lärosäten att vid planeringen av forskarutbildningens omfattning och inriktning även beakta behoven av forskarutbildade på arbetsmarknaden. Lärosätena bör också här till regeringen redovisa hur bedömningarna av arbetsmarknadsbehoven gjorts. Överläggning och samordning mellan lärosätena kan förslagsvis ske i SUHF:s regi.

Doktorsexamina avläggs nu i över 600 forskarutbildningsämnen. Statsmakterna bör utöver examensmålen per vetenskapsområde, om så bedöms angeläget, också kunna ange examensmål för något eller några ämnen i form av *särskilda åtaganden* för enskilda universitet eller högskolor. I första hand bör genom sådana särskilda åtaganden ansvaret för forskarutbildning inom små, men likväl för det svenska samhället väsentliga forskningsområden, fördelas mellan lärosätena.

Även andra typer av uppgifter bör kunna ges formen av särskilda åtaganden, t.ex. att svara för forskarutbildning av vissa särskilda grupper av studerande (exempelvis studerande från olika vårdutbildningar).

Eftersom omfattningen och karaktären av de särskilda åtagandena kan komma att variera högst väsentligt är det inte möjligt att ange en enhetlig lösning på finansieringen av åtaganden. Berörda lärosäten måste ges möjlighet att som underlag för statsmakternas beslut redovisa de ekonomiska konsekvenserna av besluten. Statsmakterna förutsätts därefter beakta medelsbehoven i samband med sina anslagsberäkningar.

Examensmålen omfattar idag såväl licentiatexamen som doktorexamen. Detta sker genom att licentiatexamen tillgodoräknas som en halv examen och doktorexamen som avläggs efter licentiatexamen i sin tur också tillgodoräknas som en halv examen.

Vi anser att examensmålen endast bör avse just doktorexamen. Att räkna in licentiatexamen i detta sammanhang kan ge en felaktig bild av situationen för svensk högre utbildning och forskning. Risk finns att tillgången på forskarutbildade, inte minst för rekrytering till anställningar som lärare och forskare vid universitet och högskolor, felbedöms med allvarliga långsiktiga konsekvenser som följd. Exempelvis är flertalet examina inom den tekniska forskarutbildningen nu licentiatamina. Att examensmålen för doktorexamina inom teknik uppfylls på detta sätt ger t.ex. en felaktig bild av förutsättningarna att rekrytera behöriga lärare med doktorexamen i tekniska ämnen till universitet och högskolor.

Teknologer med lic.examen synes dock ha en god arbetsmarknad i övrigt.

Frågan om licentiatexamen har diskuterats fram och tillbaka sedan 1969. Licentiatexamen har inga internationella motsvarigheter. Behovet av en mellanexamen är dock dokumenterat, men en harmonisering

av examina med omvärlden önskvärd. Även om det ligger utanför vårt uppdrag vill vi aktualisera tanken på att utveckla magisterexamen i riktning mot en "masterexamen" enligt internationell förebild.

De examensmål som statsmakterna anger bör helst, enligt vårens mening, relateras till de resurser som universitet och högskolor själva förfogar för. Detta utesluter inte att forskarutbildning också i fortsättningen ska kunna bedrivas med extern finansiering och att mål sätts upp för hur omfattande den externt finansierade forskarutbildningen skall vara. Detta skulle även kunna stimuleras t.ex. genom en examenspremie till lärosätet om förslagsvis 50 000 kr per doktorsexamen. Kostnaden för detta är drygt 100 miljoner kr för det totala antalet doktorsexamina. Om kostnaderna för detta skall finansieras inom nuvarande resursram måste dock examensmålen sänkas i motsvarande mån.

Forskning 2000 lade fram förslag om att externa finansiärer till universitet och högskolor skulle erlägga ett särskilt kompetensutvecklingspåslag. Ekonomistyrningsverket har på regeringens uppdrag arbetat vidare med denna fråga. Om ett sådant påslag införs bör det utformas så att det även bidrar till att täcka kostnader för forskarutbildning.

6.3.2 Resurstilldelningen

Forskarutbildningen bedrivs i regel integrerat med forskningen vid respektive institution. Det gör det svårt att isolera kostnaderna för forskarutbildningen. I regel har diskussionen om kostnaderna för forskarutbildningen därför gällt enbart kostnaderna för studiefinansieringen.

Forskarskolorna har dock medfört att kostnaderna för själva utbildningen uppmärksammas. Några forskarskolor – framför allt de som finansieras av forskningsstiftelserna – tilldelas relativt sett betydande resurser. Stiftelsen för strategisk forskning beräknar således kostnaderna per doktorand ca 800 000 kr per år (detta belopp inkluderar studiefinansiering).

Forskarutbildningen är nu volymmässigt stor och planeras att bli ännu större, men resurstilldelningen till forskarutbildningen är otydlig. På institutionsnivån är det oklart vilka resurser som står till förfogande för utbildning och handledning och vilka resurser som står till förfogande för forskning. På en universitetsinstitution är den ekonomiska gränsen till grundutbildningen inte heller alltid klar. Detta faktum utesluter emellertid inte att resursallokeringen för grundutbildningen sker separat.

Vi föreslår därför en *separat medelstillelning till forskarutbildningen*. En separat medelstillelning till forskarutbildningen skulle ha

den väsentliga fördelen att forskarutbildningen kunde ges garantier för en viss resursstandard. Genom en separat medelsfördelning skulle också kostnaderna för utbildningen synliggöras.

I det danska systemet sker en separat tilldelning till Ph.D-utdannelsen. För de med utbildningen och handledningen förenade kostnaderna utgår ett taxameterbidrag, som för experimentella områden är 152 300 dkr och för icke-experimentella 108 400 dkr. Resurser för studiefinansieringen (Ph.-lönnen) fördelas särskilt.

Beräkningar har gjorts på vad det danska systemet skulle kosta i svensk miljö och kostnadens andel av nuvarande anslag till vetenskapsområdena. Utgångspunkten för beräkningarna är i det första exemplet lägsta-beloppet för studiestöd och hur många forskarstuderande som maximalt kan finansieras därigenom. Det andra exemplet har som beräkningsgrund de kvantitativa examensmål för forskarutbildningen som angivits för 1997–99 i regleringsbrev.

Kalkyl på totala kostnader för forskarutbildning med en volym baserad på lägsta-beloppen för studiestöd i anslag till vetenskapsområden 1999 (exkl. lokaler)

A	B	C	D	E	F	G	H
	Studiestöd	Taxa- meter	ant fo stud	tax x föstu	tot kostn	Anslag	andel
	mkr	tkr		mkr	B+E	mkr	F/G i %
HSJT	340	142	1 452	206	546	1 375	40 %
M	163	199	697	139	302	1 118	26 %
N	238	199	1 017	202	440	998	44 %
T	295	199	1 260	251	546	1 204	45 %
totalt	1 036		4 426	798	1 834	4 695	39 %

B: lägsta belopp för studiestöd i regleringsbrev för 1999.

C: Dansk taxameter i SEK + 15 % för gemensamma kostnader (exkl lokaler).

D: antal fo stud= studiestöd/kostnad per studiestöd (2år x utbildningbidrag á 13 000/mån +2 års doktorandanställning á 26 000 kr inkl. lkp 49 %).

G: Anslag till vetenskapsområdet exkl. lokaler enl. regleringsbrev.

Kalkyl på kostnader för forskarutbildning baserad på examensmålen 1997–99 i regleringsbrev (exkl. lokaler)

A	B	C	D	E	F	G	H	I
	Ant fo stud	Studiestöd tkr	summa mkr	taxa- meter tkr	Utb kostn mkr	tot fo utb mkr	anslag mkr	% G/H %
HSJT	1 539	312	480	142	219	699	1 375	51 %
M	2 256	312	704	199	449	1 153	1 118	103 %
N	1 563	312	780	199	311	1 091	998	109 %
T	2 187	312	682	199	435	1 117	1 204	93 %
summa	7 545		2 646		1 414	4 060	4 695	86 %

B: Antal fo stud= mål i regleringsbrev för 1997-99/3 x 4 år.

C: Doktorandanställning 17 000/mån + 49 % lkp.

D: dansk taxameter i SEK +15 % för gemensamma kostnader (exkl. lokaler).

H: anslag per vetenskapsområde enl regleringsbrev exkl. lokaler för 1999.

Om man utgår från den volym på forskarutbildningen, som ligger i nuvarande öronmärkning av medel för studiefinansiering i forskarutbildning, och beräknar utbildningskostnaderna enligt dansk modell skulle i genomsnitt 39 % av anslagen till vetenskapsområdena (exkl. lokaler) behöva avsättas för forskarutbildningen.¹⁶

För det minimiantal doktorander som ligger i de nuvarande examensmålen (1997–99) och med en kalkylerad utbildningskostnad enligt dansk modell skulle det krävas att 86 % av lärosätenas anslag till vetenskapsområdena (exkl lokaler) avsattes till forskarutbildningen.

Det är, som framgår av tabellerna, stora skillnaderna mellan vetenskapsområdena i fråga om den andel som skulle avskiljas till forskarutbildning. Detta gäller särskilt om utgångspunkten är examensmålen.

6.3.3 Förslag om resurstilldelning

Vi föreslår att resurser för forskarutbildning särskiljs i anslagen till vetenskapsområdena. Utgångspunkten för beräkningen av beloppens storlek är dels lägsta-beloppet för studiestöd och dels det antal doktorander det möjliggör studiestöd för. Därefter bestäms en utbildningsresurs (taxameterbidrag) per forskarstuderande i två nivåer – en för experimentell och en för icke-experimentell forskarutbildning. Nivån för den experimentella föreslås vara 200 000 kr och för den icke-experimentella 145 000 kr. Lägsta-beloppet för studiestöd och utbildnings-

¹⁶ Resurser för täckande av lokalkostnader för forskning/forskarutbildning fördelas som en klumpsumma till de lärosäten som har anslag för vetenskapsområden.

resursen per forskarstuderande multiplicerad med antalet doktorander studiestödet möjliggör blir den ram för forskarutbildningen som finansieras över anslagen till vetenskapsområdena.

De lärosäten som i vår enkät kommenterat möjligheterna till någon form av *prestationsrelaterad* resurstilldelning till forskarutbildning har i de flesta fall varit positiva till en sådan, men har samtidigt pekat på svårigheterna med formuleringar som närmast antyder att man trots allt uppfattar ett sådant system som orealistiskt.

De prestationer inom forskarutbildningen, som för närvarande är lättast att mäta, är dels disputationerna, dels själva examina. Ett prestationsrelaterat allokeringssystem, som bygger på något av dessa mått, innebär emellertid att större delen eller hela utbildningen redan är genomförd när lärosätet skulle få sin betalning. Lärosätena löper också stor risk genom att studerande som kommit långt i sin utbildning, men av någon anledning inte fullföljer den till examen, trots kanske stora nedlagda kostnader inte ger några intäkter.

Ett prestationsrelaterat resurstilldelningssystem fungerar bättre med mindre tilldelningsenheter. Vi föreslår att begreppen helårskandidat och helårsprestation inom forskarutbildningen införs och används på motsvarande sätt som motsvarande begrepp inom den grundläggande högskoleutbildningen. Med begreppet helårsstudent som förebild, definieras helårskandidat som antalet doktorander som är registrerade inom forskarutbildning multiplicerat med aktivitetsgrad och dividerat med 40. Helårsprestation inom forskarutbildningen definieras som summa avklarade poäng under ett läsår dividerat med 40.

Resursallokeringen för forskarutbildningen bör göras i två delar bl.a. av arbetsrättsliga skäl. Den första delen innehåller en ram för studiestödet och den andra ersättning för utbildningskostnaderna.

Studiestödet anges som nu som ett lägsta-belopp.

Ersättningen för utbildningskostnaderna (taxameterbidraget) erhålls, som för grundutbildningen efter fakturering, varvid en helårskandidat föreslås generera hälften och en helårsprestation hälften av taxameterbidraget. Ersättning utgår upp till ett takbelopp. Takbeloppet beräknas som antalet studiestöd (heltid) som lägstabeloppet möjliggör multiplicerat med taxameterbidraget (hst+hpr).

Exempel

Antag att takbeloppet för ett vetenskapsområde sätts till 200 mkr. Studiestödet för en doktorand per år beräknas till 350 000 kr. Taxameterbidraget består av 75 000 kr per helårsstuderande och 75 000 kr per helårsprestation – sammanlagt 150 000 kr. Resursen för en fullt presterande forskarstuderande blir således 350 000 kr + 75 000 kr + 75 000 kr = 500 000 kr. Summan 200 mkr möjliggör därmed maximalt 400 heltidsdoktorander som producerar 40 p vardera (200 mkr/500 000 kr). Detta ger teoretiskt 100 doktorsexamina per år.

Externa finansiärer av forskarstuderande debiteras i princip taxameterbidrag med samma belopp som de internt finansierade. Det innebär också att taxameterbidrag från anslagen till vetenskapsområden endast kan utgå för forskarstuderande som uppbär studiestöd från anslag till vetenskapsområden.

Systemet behöver inte innebära att forskarutbildning görs till en egen verksamhetsgren. Det skulle avsevärt komplicera en redan komplicerad ekonomisk redovisning. Avräkning mot anslagen kan ske i form av återrapportering i form av uppgifter om helårsstuderande och – prestationer.

För att stimulera benägenheten att ta examen föreslås en examenspremie till lärosätet om 50 000 kr per doktorsexamen. Om kostnaderna för detta skall finansieras inom nuvarande resursram måste examensmålen, lägst-beloppen för studiestöd och taxameterbidragen sänkas i motsvarande mån.

Målen för vissa vetenskapsområden är högre satta än vad takbeloppen kan finansiera. En viss stimulans att nå målen ger examenspremien.

6.3.4 Forskarskolor

Som nämnts tidigare är forskarskolor ett nytt och växande inslag i forskarutbildningen. Det är ett annorlunda sätt att organisera utbildningen för att gynna förbättrad handledning, ge bättre kurser, öka samverkan mellan forskningsämnen och lärosäten samt öka möjligheterna till mångvetenskap och nätverksbyggande.

Vi har en positiv syn på framväxten av forskarskolor. Någon särskild styrning av forskarskolor är emellertid inte nödvändig utöver den som följer av att statsmakterna i regleringsbrev kan ge universitet/högskolor uppdrag om särskilda forskarskolor på sätt som nyligen föreslagits i en särskild utredning (se nedan).

Forskarskolor är ett komplement och inte ett genomgående alternativ till traditionell forskarutbildning. Egenvärdet av att arrangera forskarskolor bör vara så stort att några särskilda anvisningar eller regleringar inte bör göras. Vi utgår vidare från att forskningsråd och stiftelser även framdeles kommer att finansiellt stödja forskarskolor.

Vi anser inte att det för närvarande behövs någon normerande definition av begreppet forskarskola.

Grovt sett kan man emellertid skilja på två typer av forskarskolor. Den ena avser samverkan om kurser och kursutbud inom något bestämt område eller ämne. Den andra avser en sammanhållen forskarutbildning i 4 år inom forskarskolans ram.

Tio forskarskolor av den senare typen, dvs. en sammanhållen forskarutbildning under 4 år har nyligen föreslagits i en särskild utredning ledd av professor Sture Hägglund. I utredningen har föreslagits att regeringen skall ge uppdrag om forskarskolor formulerat i termer av ämnesområden, huvudansvarigt/samordnande lärosäte, medverkande lärosäten inkl former för samverkan med högskolor utan forskarutbildningsrättigheter samt förväntad doktorandvolym. Medlen för forskarskolor anvisas under berörda lärosätens anslag för forskning.¹⁷

Vi menar att det är viktigt att forskarskolorna knyts till den reguljära forskarutbildningen och att berörda fakultetsnämnder således skall vara ansvariga för verksamheten och dess genomförande. Vi föreslår därför att resursallokeringen sker i enlighet med vad som ovan föreslagits för forskarutbildningen. Tekniskt innebär detta ett höjt takbelopp.

Medel för forskarskolorna måste säkerställas för minst 5 år.

Den lösare form av forskarskolor, som antytts ovan bör främst komma till stånd genom samverkan inom och mellan ämnen och vetenskapsområden. Möjligheterna till detta ökar genom att resursallokeringen till forskarutbildningen genom vårt förslag blir tydligare.

6.4 Sammanfattning av bedömningar och förslag

Forskarutbildningens volym har stigit kraftigt. Intentionerna är att den skall öka ytterligare. Antalet aktiva forskarstuderande är nu större än antalet gymnasister 1952.

Det finns en gemensam trend i forskarutbildningens utveckling i europeiska länder och USA. Denna är flera nya och yngre forskare, internationella jämförelser och internationell konkurrens.

En klar tendens är att utbildningsdelen i forskarutbildningen ökar och att kraven på volym och genomströmning likaså ökar. Forskarutbildningen blir mera utbildning och mindre forskning.

Statsmakernas styrning av forskarutbildningens omfattning och inriktning görs idag genom tilldelning av vetenskapsområden, examensmål och öronmärkning av minimiresurser för studiefinansiering i forskarutbildningen.

Forskarutbildningen är mycket differentierad och organisatoriskt spridd. Forskarutbildning bedrivs i minst 600 ämnen vid ca 1 000 institutioner.

Formellt ansvarig för forskarutbildningen enligt högskoleförordningen är fakultetsnämnd.

¹⁷ Forskarutbildning – ett regeringsuppdrag HSV rapport 2000:4 R.

De examensmål som anges av regeringen i regleringsbrev förutsätter extern finansiering för att nås. Detta gäller särskilt de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska vetenskapsområdena.

Vi delar uppfattningen att den externa finansieringen innebär balansproblem. Å andra sidan är externfinansierad forskning och forskarutbildning ett accepterat och reguljärt inslag och kan också, när projekten är utsatta för fackmässig kvalitetsgranskning, utgöra en kvalitetsfaktor.

Vi anser att regeringskansliet bör, som för närvarande, för berörda lärosäten besluta om examensmål för forskarutbildningen inom de olika vetenskapsområdena.

Vi föreslår en *separat medelstilleddning till forskarutbildningen*. Resursallokeringen för forskarutbildningen bör göras i två delar. Den första delen innehåller en ram för studiestödet och den andra ersättning för utbildningskostnaderna.

Studiestödet anges som nu som ett lägsta-belopp.

Ersättningen för utbildningskostnaderna (taxameterbidraget) erhålls, som för grundutbildningen efter fakturering, varvid en helårsdoktorand föreslås generera hälften och en helårsprestation hälften av taxameterbidraget. Ersättning utgår upp till ett takbelopp.

Externa finansiärer av forskarstuderande debiteras i princip taxameterbidrag med samma belopp som de internt finansierade. Det innebär också att taxameterbidrag från anslagen till vetenskapsområden endast kan utgå för forskarstuderande som uppbär studiestöd från anslag till vetenskapsområden.

För att stimulera benägenheten att ta examen föreslås en examenspremie till lärosätet om 50 000 kr per doktorsexamen. Om kostnaderna för detta skall finansieras inom nuvarande resursram måste examensmålen, lägsta-beloppen för studiestöd och taxameterbidragen sänkas i motsvarande mån.

Vi anser att det är viktigt att de forskarskolor som nyligen föreslagits knyts till den reguljära forskarutbildningen och att berörda fakultetsnämnder således skall vara ansvariga för verksamheten och dess genomförande. Resursallokeringen bör ske över anslagen till lärosäten för forskning med precisering av uppdragen i regleringsbrev.

7 Forskning

Uppdraget

Direktiven till utredningen innehåller följande uppgifter

- att överväga möjligheterna för införande av mål- och resultatstyrd resursfördelning för anslag till forskning och forskarutbildning,
- att utvärdera modeller som gör det möjligt dels för regeringen att skapa incitament för en profilering av forskningen, dels för att fördelning av forskningsmedel i större utsträckning skall kunna baseras på kvalitetsomdömen,
- att analysera och överväga hur fördelningen av anslag för forskning kan utformas. Bedömningen skall baseras på kvalitetsomdömen med anknytning till bl.a. lärosätets profilering. Utredaren skall lämna förslag om hur ett sådant system kan utformas samt för- och nackdelar med ett sådant system.

Också för forskningen gäller direktivens uppgift

- att lämna förslag till åtgärder som statsmakterna bör kunna vidta om målen inte uppfylls.

7.1 Nuläge

7.1.1 Planerings- och styrsystemet

När det nuvarande resurstilldelningssystemet för den grundläggande högskoleutbildningen infördes gjordes inga motsvarande förändringar i resurstilldelningen till forskning och forskarutbildning. En motivering för detta var att tilldelningen av resurser för forskning redan skedde ”i former som vanligen innebär ett avsevärt mått av kvalitetskontroll. Konkurrensen om de resurser som är bundna i olika typer av tjänster, professurer, forskarassistenttjänster och doktorandtjänster, är hård och

främjar därmed kvaliteten. Jag vill emellertid understryka vikten av att de system för aktivitetsanknuten budgetering och den kvalitetsprövning som utvecklats inom många fakulteter förfinas och förstärks kontinuerligt.”¹

Det nuvarande anslagssystemet för forskning och forskarutbildning vid universitet och högskolor innebär att statsmakterna anvisar medel under ett anslag till vart och ett av lärosätena med fördelning på fyra vetenskapsområden: Humaniora-samhällsvetenskap, Medicin, Naturvetenskap och Teknik. Medel för lokalkostnader anvisas för varje lärosäte under en särskild anslagspost, gemensam för alla vetenskapsområden vid lärosätet. Lärosätena har möjligheter att omfördela högst tre procent av anvisade belopp mellan anslagsposterna. Till forskning vid små och medelstora högskolor anvisas medel utan fördelning på vetenskapsområden. Vissa lärosäten anvisas också forskningsmedel under rubriken ”övriga forskningsmedel”, dvs. också här utan närmare fördelning mellan vetenskapsområden.

I proposition 1999/2000:81,² föreslås en indelning med avseende på de medel som hittills fördelats via forskningsråden i endast tre områden: humaniora-samhällsvetenskap, medicin och naturvetenskap-teknik. Det övergripande organet – vetenskapsrådet – ges i uppgift att omprioritera mellan områdena och att svara för kraftsamlingar på angelägna projekt. Det åligger även vetenskapsrådet att ta initiativ till mång- eller tvärvetenskapliga satsningar över ämnesgränserna.

Av svaren på vår enkät till universitet och högskolor framgår att den nuvarande indelningen i vetenskapsområden uppfattas som en rimlig struktur för statsmakternas övergripande anslagsbeslut.

Flertalet lärosäten har inte utnyttjat möjligheten till omfördelningar mellan vetenskapsområdena. De omfördelningar som faktiskt har gjorts har varit av begränsad omfattning. Ett undantag är Luleå tekniska universitet, som utnyttjar möjligheten att omfördela maximalt och för över tre procent av anslagsposten teknik och av anslagsposten lokalkostnader till den filosofiska forskningen och forskarutbildningen.

Universitetens och högskolornas egna forskningsanslag, ”fakultetsanslagen”, är på olika sätt i hög grad in-tecknade. Utrymmet för den lokala fördelningen är därmed, i varje fall på kort sikt, relativt begränsat.

¹ Prop. 1992/93:169: Proposition om högre utbildning för ökad kompetens och prop. 1992/93:1 s. 75.

² Prop. 1999/2000:81, *Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering*.

Statsmakterna anger vilka belopp som ska gå till studiefinansiering i forskarutbildningen och till lokalkostnader. Dessa öronmärkningar svarar för närvarande för sammantaget 40 % av anslagen.

Från anslagen ska vidare bekostas forskningens och forskarutbildningens del av lärosätenas kostnader för infrastruktur (bibliotek, administration etc.). En låg uppskattning av kostnaderna för infrastruktur är 12 % av ”fakultetsanslagen”.³

Mer än hälften (40 + 12 %) av anslagen går således åt till studiefinansiering och infrastruktur.

Fram till år 1993 fattade statsmakterna beslut om inrättande professorer. Uppskattningsvis ca 2 000 av dagens professorer har inrättats av statsmakterna. Kostnaderna för en professor kan – lågt räknat – uppskattas till en miljon kronor.⁴ De sammanlagda kostnaderna för de av regeringen inrättade professorerna uppgår således till ca två miljarder kronor eller ca 30 % av de samlade fakultetsanslagen. På nuvarande anslagsnivå är alltså rörligheten – och därmed möjligheten till omprioriteringar och satsningar annat än på lång sikt – synnerligen begränsad.

7.1.2 Former för statsmakternas styrning

Formerna för statsmakternas styrning är beroende av rollfördelningen mellan den politiska nivån och myndigheterna.

Den lagfästa principen om forskningens frihet sätter uppenbara gränser för det politiska beslutsfattandet. Högskolelagen föreskriver således att

”För forskningen skall som allmänna principer gälla att

1. forskningsproblem får fritt väljas,
2. forskningsmetoder får fritt utvecklas och
3. forskningsresultat får fritt publiceras.”⁵

³ Externa finansörer har belastats med en förvaltningsavgift på ca 12 %. Från lärosätetnas sida har det hävdats att denna procentsats är för låg och inte täcker de faktiska kostnaderna.

⁴ Lön+lönebikostnader, lokalkostnad och del i overheadkostnader. Skillnaderna mellan fakultetsområdena är betydande.

⁵ SFS 1992:1434, 1 kap. 6 §.

7.1.3 Forskningens omfattning och övergripande inriktning

Statsmakternas beslut styr närmast definitionsmässigt *omfattningen* av forskningen genom att det i huvudsak är av regering och riksdag anvisade anslagsmedel som finansierar verksamheten vid universitet och högskolor. Det gäller lärosätenas egna anslag och det gäller i hög grad också de externa medel som svarar för en stor del av forskningen vid lärosätena. De kommer i betydande grad från andra statliga myndigheter, forskningsråd, sektorsforskningsorgan m.fl.

Medel för forskning och forskarutbildning anvisas skilt från medelsanvisningen till den grundläggande högskoleutbildningen. Forskning/forskarutbildning resp grundläggande utbildning är skilda verksamhetsgrenar.

Statsmakterna svarar också för den övergripande fördelningen av anslag till vetenskapsområdena.

Statsmakternas styrning är idag således en budgetstyrning, dvs. verksamheten styrs genom storleken av anslagsbeloppen.

Det händer fortfarande att statsmakterna också beslutar i frågor, som enligt den principiella rollfördelningen är lärosätenas ansvar. De senaste budgetpropositionerna har t.ex. innehållit detaljerade anvisningar om centra m.m.

7.1.4 Input – output

Forskningen mäts normalt i termer av input – hur mycket pengar har satsats på forskning, hur många personår har ägnats forskning – och inte output – vad har blivit forskningens resultat. Ibland redovisas output som antal artiklar i vetenskapliga tidskrifter, antal citat, antal patent, antal forskarutbildningsexamina. Men uppgifter av detta slag ingår inte i den reguljära styrprocessen på nationell nivå.

7.2 Profilering och kvalitetsomdömen

Enligt direktiven skall vi ”utvärdera modeller som dels gör det möjligt för regeringen att skapa incitament för en profilerings av forskning och forskarutbildning, dels för att fördelning av forskningsmedel i större utsträckning skall kunna baseras på kvalitetsomdömen.”

Begreppet profil tas i direktiven upp utslutande för forskning/forskarutbildning. Profilerings syfte är uppenbarligen att uppnå hög kvalitet genom att koncentrera resurser till vissa inomvetenskapligt

intressanta områden, som dessutom skall svara mot olika samhällsbehov.

Direktiven skapar först och främst ett behov av att diskutera vari en profilering kan bestå.

7.2.1 Forskningpolitiska uttalanden

Tanken att ett lärosäte skulle kunna profilera sin verksamhet uppkom i samband med tillkomsten av de nya universiteten. Dessa borde koncentrera sin vetenskapliga verksamhet till några områden inom vilka de var eller skulle kunna bli framstående. Redan i den forskningspolitiska propositionen 1996 skriver regeringen när det gäller principen att alla universitet och högskolor skall förfoga över egna forskningsresurser:

”Det brukar ibland hävdas att forskningsresurserna måste koncentreras till ett fåtal högskolor för att kunna utnyttjas effektivt. Men erfarenheten visar att starka och kreativa forskningsmiljöer kan skapas också på mindre högskolor som koncentrerar sina insatser till ett mer begränsat antal områden.”⁶

Koncentrationstemat finns även uttryckt i forskningspropositionen 1992. I den talas om det angelägna i att fakultetsnämnderna koncentrerar och prioriterar den grundläggande forskningen med utgångspunkt i tydliga inomvetenskapliga kriterier.⁷

I budgetpropositionen 1998/99 finns i anslutning till diskussionen om inrättandet av nya universitet ett uttalande om att det är

”önskvärt att alla universitet inte utvecklas mot lärosäten som bedriver forskning och forskarutbildning inom samtliga vetenskapsområden. De högskolor som blir universitet bör i stället profilera och specialisera sin utbildning och forskning inom områden där de redan har verksamhet av hög kvalitet och mot områden där verksamhet av hög kvalitet kan utvecklas. Samhällets behov liksom forskarsamhällets identifiering av fruktbara nya forskningsfält bör vara styrande.”⁸

Det förefaller sannolikt att profildiskussionen vuxit fram ur en insikt om att de nya universiteten och högskolorna måste specialisera sig och profilera sig. Från detta har sedan en insikt vuxit fram att även de stora universiteten måste specialisera sig och profilera sig.

⁶ Prop. 1996/97:5 Forskning och samhälle s. 43.

⁷ Prop. 1992/93:170, Forskning för kunskap och framsteg. s. 166.

⁸ Prop 1998/99:1, Utbildning s. 105.

7.2.2 Forskningstrategier

Med hänvisning till propositionen Vissa forskningsfrågor (1998/99:94) uppdrog regeringen 1999 åt universitet och högskolor att redovisa sina forskningsstrategier. Därvid kom också naturligen profilfrågan att behandlas. HSV har sedan på regeringens uppdrag sammanställt och analyserat strategierna.

HSV:s analys visar att det råder en betydande osäkerhet om vari profilering består, eller om man så vill, begreppet profilering har en mångtydig innebörd. Stora väl etablerade universitet tolkar begreppet på ett sätt, nya mindre universitet och högskolor på andra sätt. Flera profiler som framförts i strategidokumentet utgörs av breda områden, som täcker flera traditionella discipliner. Många profiler som lyfts fram är av mångvetenskaplig och tvärvetenskaplig karaktär. De är nästan uteslutande framskrivningar av den profil och kompetens som finns i dag inom respektive lärosäte.

Profiler på en tillräckligt generell nivå har en tendens att sprida sig. Därigenom förändras innebörd och precision. Ett exempel på detta är ”miljö”, ett annat är ”IT”. Profiler med en tillräckligt distinkt innebörd kan dessutom knappast täcka ett helt lärosätes verksamhet. Detta gäller även mindre lärosäten.

Vem skapar profiler? Är det universitets- och fakultetsledningar eller växer profiler fram underifrån genom enskilda forskares och forskargrupperns prioriteringar?

Risken med en långtgående profileringsdiskussion synes bli att lärosätena lyfter fram en eller ett par inriktningar, vilka anses politiskt gångbara just vid tillfället. Det går av strategidokumentet att utläsa hur just miljö och IT betonas av många. Blir profilering meningsfullt om nästan alla har samma?

Men åtgärder vidtas också på andra nivåer för att tillgodose kraven på profilering.

Forskningsrådsorganisationen har i sin tidigare form beaktat profileringskrav. Den har t.ex. ibland givit anslag till forskare och forskargrupper inom i förväg angivna områden. Anslagen har oftast fördelats efter ett vetenskapligt konkurrensförfarande. De har därmed befordrat såväl kvalitet som profilering i betydelsen av excellenssträvande. Organisationen har också i viss utsträckning befordrat flervetenskaplig verksamhet och samverkan mellan olika lärosäten. Ett i tiden närliggande exempel på en långsiktig profilskapande åtgärd på lärosätetsnivå är socialvetenskapliga forskningsrådets åtgärd att infordra ”anbud” från lärosätena inom området äldreforskning.

Självklart befordrar denna verksamhet såväl kvalitet som profilering. Men det finns också nackdelar. Forskningen kan på detta sätt bli

starkt styrd åtminstone vid val av forskningsinriktning. Det kan också förmodas att i första hand storskalig forskning befrämjas. Konkurrensen mellan lärosätena kan därigenom snedvridas på så sätt att stora lärosäten får en fördel just till följd av sin storlek. Den nya forskningsrådsorganisationen med sitt färre antal forskningstödjande organ kan tänkas förstärka denna koncentration.

Vi förutsätter att den nya forskningsorganisationen inom sina ekonomiska ramar fortsätter att utveckla profilskapande forskning med god kvalitet såsom hittills i nära samverkan med lärosätena. I sammanhanget bör också betonas att flera tunga externa forskningsfinansiärer i viss utsträckning utvecklar motsvarande teknik.

7.2.3 Profilbegreppet

Som redovisningen ovan visar saknas tillräcklig grund för att kunna precisera innebörd eller innebörder i profilbegreppet, som skulle vinna allmän acceptans. Vi förutsätter att diskussionen går vidare t.ex. genom att nya forskningsstrategiska dokument infordras. Den första uppsättning, som ingetts 1999/2000 får rimligen uppfattas som ett första led i ett längre samtal.

Likväl vill vi för egen del sammanfatta läget i några punkter och också tillfoga några sådana. Dessa är:

1. En normerande definition av profiler är inte önskvärd ännu. Begreppet bör utvecklas och successivt förtydligas sannolikt som en mångfald av innebörder inom ramen för dialogen mellan statsmakter och lärosäten; jfr t.ex. dokumenten om forskningsstrategier.
2. Profiler bör ges olika innebörder för olika lärosäten med hänsyn till ålder och storlek. Profiler förekommer på en rad olika nivåer: nationell nivå, lärosätes-, fakultets-, och ämnesnivå.
3. Normalt måste vid varje lärosäte – även nya – finnas en basuppsättning av ämnen med forskning/forskarutbildning av organisatoriskt traditionell typ. Ett alternativ kan vara en renodlad temaorganisation av den typ som finns vid Linköpings universitet.
4. Profiler är ett dynamiskt och föränderligt begrepp som kommer att variera över tid och de är normalt knutna till enskilda forskare eller små grupper av sådana. Profiler kan knappast administreras fram, men väl stimuleras. Det måste förutsättas att det görs omprioriteringar på lärosätesnivå och att kvalitetsbevakning sker aktivt och noga.
5. Som en följd av behovet av forskningsanknytning av grundutbildningen bör det finnas ett samband mellan profiler inom forskning/forskarutbildning och grundläggande utbildning.

Som nämnts kan profiler uppfattas på olika sätt. Om en profil avser ett bredare område kan den beskrivas på följande sätt:

En profil är ett område för forskning/forskarutbildning som är ett målsatt, mångårigt och inte sällan – flervetenskapligt program. Det karakteriseras av att det skall vara vetenskapligt relevant och intressant. Det skall ha relevans för internationella förhållanden, samhällliga sektorer, näringsliv/industri eller kultur/konstnärlig verksamhet. Det syftar oftast till att uppnå hög vetenskaplig nivå. Det skall vara unikt eller speciellt för lärosätet eller utgöra ett väl definierat nätverk mellan flera – ej nödvändigtvis svenska – lärosäten.

Det kopplas till forskarutbildning och bedöms också vara av långsiktig relevans för grundutbildningen.

Ett annat sätt är att uppfatta att en profil kan vara strukturell i sin organisation. Tema-organisationen vid Linköpings universitet är ett exempel på detta.

7.3 Bedömningar och förslag

7.3.1 Universitetens och högskolornas roll inom forskningen

Vilka mål som ska ställas upp för forskningen vid universitet och högskolor hänger självfallet samman med vilken roll lärosätena ska spela inom det svenska forskningssystemet.

Inte sällan förefaller universitetens och högskolornas egna resurser uppfattas som en ”basresurs”. I det ligger då att de egentliga besluten om forskningens omfattning och inriktning ska fattas någon annanstans, t.ex. inom forskningsråden, och ”basresursen” stå till förfogande för andra aktörer i forskningssystemet. Vi anser att användningen av högskolans forskningsresurser inte får bli en ”biffekt” av beslut som fattas utanför högskolan. Senast avvisade den forskningspolitiska utredningen, *Forskning 2000*, en så passiv roll för universitet och högskolor.

Vidare har riksdagen beslutat om principen med full kostnadstäckning, vilket innebär – om principen följs – att högskolans position stärks.

Det förslag vi lagt att resursallokering för forskarutbildning skall ske separat från forskning får till följd att kostnaderna för forskarutbildningen synliggörs. Av de nuvarande anslagen till vetenskapsområdena avser enligt vår beräkning högst 60 % eller i runda tal ca

3,5 miljarder kr för forskning.⁹ Som visats tidigare är stora delar av anslagen till vetenskapsområdena dessutom långsiktigt bundna i tjänster. På kort sikt finns således inte mycket att prioritera om inte ytterligare resurser tillförs i systemet.

Vi är således av den bestämda övertygelsen att forskningsanslagen till universitet och högskolor behöver förstärkas. För detta talar inte bara de övergripande och principiella argumenten om pluralism och möjligheter till självständiga forskningsinsatser från universitetens och högskolornas sida. De krav, som statsmakterna ställt på att alla högskolelärare med forskarutbildning också ska ges möjligheter att forska, ställer i sin tur krav på ökade resurser till universitet och högskolor. Lärosätenas åtaganden i detta avseende kan inte till stor del göras beroende av om de enskilda lärarna lyckas erhålla externa medel för att finansiera sin forskning. Kraven på samband mellan utbildningen och forskningen förutsätter likaså adekvata egna forskningsresurser för lärosätena.

De förslag vi framför här syftar till att distribuera medel för forskning vid universitet och högskolor baserade på kvalitet och profilering snarare än ”på tradition”. För att de processer detta förutsätter skall vara meningsfulla måste det finnas faktiska möjligheter att göra omprioriteringar på kort och lång sikt. Som vi visat är dessa för närvarande mycket begränsade. Vi förutsätter därför att nya resurser kommer att tillföras systemet.

7.3.2 Profikutveckling

Frågan om profikutveckling bör avhandlas inom ramen för budgetdialogen och ingå som reguljärt inslag i det budgetunderlag som lärosätena årligen inger. Fakultetsnämnderna bör ges ansvar för att periodiskt genomföra kvalitetsgranskningar av olika profilsatsningar. Granskningen bör i huvudsak genomföras som peer reviews gärna samordnad mellan flera lärosäten. Redovisningarna sker i samband med årsredovisningen. Även vid etablerandet av nya profilmråden har fakultetsnämnderna det primära ansvaret, men även styrelserna bör ha ett viktigt ansvar att bedöma de icke inomvetenskapliga kriterierna. Budgetunderlagen med förslag om profilering kan av regeringen givet-

⁹ Enligt regleringsbrev för universitet och högskolor för år 2000 anslogs ca 6,4 miljarder kr till vetenskapsområden samt till forskning vid högskolorna (B 54). Därutöver kommer ersättning för klinisk utbildning och forskning på 1,6 miljarder kr. I summan 6,4 miljarder ingår ersättning för lokalkostnader med drygt 1,5 miljarder kr.

vis remitteras till t.ex. Vetenskapsrådet för yttrande. Detta kan vara särskilt angeläget om profiler som omfattar flera lärosäten föreslås; alltså främst stora och komplexa områden.

En styrning av profiler via vetenskapsområdena är inte lämplig och kan oönsket göra angelägna försök att etablera profiler, som går över gränserna för vetenskapsområdena. Vi hänvisar till förslaget om att högst 75 % av medlen för forskning och forskarutbildning skulle knytas till vetenskapsområden. Eftersom kraven på profilering är starkare vad gäller de nya universiteten föreslår vi att det särskilda anslaget ”Övriga forskningsmedel” kvarstår tills vidare.

7.3.3 Kvalitetskriterier

Kvalitetskriterier inom forskning är ett mindre problem. Sådana finns väl utvecklade, om än med vissa skillnader mellan (och även inom) vetenskapsområdena. Vad som saknats hittills är en systematisk redovisning från lärosätenas sida av kvalitetsutvecklingen av forskningen. Flertalet fakultetsnämnder utnyttjar sedan länge i sin interna anslagsfördelning till ämnen (motsv) olika kvalitetskriterier. Dessa kvalitetskriterier kan tillhöra beslutsunderlaget även på nationell nivå. Exempel på sådana är: Antal disputationer (detta tillhör redovisningsmässigt forskarutbildningen, men betraktas också som ett viktigt kvalitetskriterium för forskning); Antal nya docenter bland de som disputerat vid lärosätet; Andra kompetensprövningar efter ansökan (t.ex. tillsättning av eller befordran till professor); Förmåga att erhålla externa forskningsmedel i konkurrens; Internationella utbyten; Publicering i internationellt erkända tidskrifter.

Vad beträffar förmågan att erhålla externa forskningsmedel bör hög vikt tillmätas medel från forskningsråd och vissa generella anslagsgivare som forskningsstiftelserna samt vissa andra finansiärer som t.ex. EU.

Även antalet/andelen lärare inom lärosätet eller fakultetsnämnds ansvarsområde som har externa anslag är av intresse såväl som summan av anslagen.

Ett normalt sett mera svår fångat kriterium är kreativitet eller förmågan att utveckla ny forskning eller forskning inom nya områden. Här får bedömning ersätta kvantitativa mått.

Rörlighet inom forskarvärlden anses på många håll vara kvalitetshöjande. Med rörlighet kan avses allt från olika gästforskarengagemang både till och från lärosätet till omsättning av forskande personal. Detta i Sverige sällan diskuterade kriterium kan man lätt ge mått på.

Slutligen finns i vissa fall icke-vetenskapliga kriterier som relevans för samhälle, kultur och näringsliv. Dessa kriterier är av bedömningskaraktär.

Eftersom förhållandena är olika inom olika vetenskapsområden bör indikatorerna anpassas efter detta.

Indirekt och med längre mellanrum kommer också kvalitetsbedömningar via Högskoleverket i enlighet med verkets nya kvalitetsgranskande uppgifter från år 2000. Denna granskning avser dock enbart forskarutbildningen.

7.3.4 Former för fördelning av forskningsresurser

Statsmakternas styrning av universitetens forskning är idag en budgetstyrning, dvs. verksamheten styrs genom storleken av anslagsbeloppen.

Vi ser inget rimligt alternativ till budgetstyrningen. Statsmakterna bör också i fortsättningen svara för medelsanvisning till forskning och för övergripande avvägningar i fråga om forskningens inriktning genom fördelning av medel till de olika vetenskapsområdena. Det finns inga adekvata kvantitativa mått som skulle kunna utgöra tilldelningsenhet på motsvarande sätt som helårsstudent och helårsprestation inom den grundläggande högskoleutbildningen.

Vi anser emellertid att två saker måste förbättras. Dels bör beslutsunderlaget bli bättre, dels bör statsmakterna redovisa motiven för och den avsedda innebörden i sina beslut tydligare.

Vi ser de strategidokument som lämnades in hösten 1999 som början på en utveckling mot mer relevant och fördjupat beslutsunderlag.

Vi har övervägt att föreslå en periodiskt återkommande nationell bedömning och genomlysning av forskning/forskarutbildning i landet med det engelska RAE-systemet (Research Assessment Exercise) som modell. Vi bedömer emellertid att ett sådant system knappast är lämpligt i ett så litet land som Sverige. Det är också tveksamt med hänsyn till den stora bedömningsapparatur som måste skapas och den centralisering som blir den sannolika följden.

Men det är som nämnts angeläget att lärosätena självständigt prioriterar anförtrodda forskningsresurser under iakttagande av högt ställda kvalitetskrav. Kravet på profilering måste dock balanseras mot krav på bredd inte minst för att tillgodose behoven på forskningsanknytning av grundutbildningen. Även för de nya universiteten och för högskolor som tilldelats vetenskapsområden måste någon tid för uppbyggnad ges innan fördelning kan ske efter bedömda resultat.

Hittills har särskilt fakultetsnämnderna uppburit ansvaret för kvalitetsbaserad fördelning och uppföljning – fakultetsnämnder, vilka i

allt väsentligt har vetenskapsområden eller delar därav som sina ansvarsområden. Där sker – eller kan ske – kvalitetsbaserade prioriteringar på ämnesnivå eller ämnesgruppsnivå inom ansvarsområdet.

Eftersom det statliga forskningsanslaget vid ankomsten till lärosätet redan är uppdelat på vetenskapsområden (de nya universiteten har en delvis annorlunda uppdelning) och med mycket begränsade möjligheter till omfördelningar har lärosätenas styrelser inte nämnvärt deltagit eller kunnat delta i lärosätets prioriteringar vad avser forskning. Detta har också begränsat möjligheterna till dialog mellan statsmakterna och lärosätena.

Vi anser att detta bör ändras på så sätt att styrelserna bör ges möjlighet att spela en aktivare roll i prioriteringsarbetet. Som en bieffekt får man då också möjlighet att bättre tillgodose behov av forskning över områdesgränserna och möjligen också samarbete mellan lärosäten. Vi förutsätter dock att styrelserna till följd av sin sammansättning helt och hållet begränsar sig till rambeslut och att beslut fattas efter kvalificerad vetenskaplig beredning. Forskningens närmare inriktning, dess innehåll och kvalitetsbedömningar måste självfallet fakultetsnämnderna med sin vetenskapliga majoritet stå för.

För att ge styrelserna reella möjligheter bör de statliga forskningsanslagen i fortsättningen fördelas utan uppdelning på vetenskapsområden till lärosätena. Men vissa restriktioner bör byggas i form av lägstaandelar av totalanslaget för vetenskapsområdena vid lärosätet. Summan av dessa andelar bör inte överstiga 75 % av totalanslaget.

För att öka möjligheten för statsmakterna att i fortsättningen styra forskningsresurser efter kvalitets- och profilgrundade kriterier bör följande åtgärder vidtas.

Budgetdialogen mellan regering och lärosäten bör utvidgas, främst vart fjärde år i samband med de forskningspolitiska propositionerna. Budgetdialogen bör som grund innehålla föreskrivna redovisningar av verksamheten och nyckeltal som belyser forskningens kvalitet. Vi har i avsnitt 7.3.2 lämnat exempel på nyckeltal eller indikatorer, som bör varieras något mellan vetenskapsområdena. Fakultetsnämnderna bör svara för bevakning av kvalitetsfrågorna, nödvändiga utvärderingar och sammanställning av nyckeltal.

Vidare bör profiler redovisas. Som nämnts är det för tidigt att föreslå bestämda kriterier – eller ens mera precisa innebörder – för profilering. Sådana bör växa fram i dialogen, vilken bör innehålla redovisningar av forskningsstrategier och motsvarande.

7.3.5 Förändring av högskoleförordningen

Universitet och högskolor måste självfallet, det vill vi särskilt betona, ha lika noggranna vetenskapliga kvalitetsbedömningar som forskningsråden. Bland annat detta bör komma till uttryck genom att det i högskoleförordningen förs in ett nytt kapitel om forskning. Forskning har idag, till skillnad mot både grundläggande högskoleutbildning och forskarutbildning inget eget kapitel i högskoleförordningen.

I det nya kapitlet om forskning skall bland annat ges föreskrifter om den närmare medelsfördelningen till forskning samt planeringen, uppföljningen och utvärderingen av forskningen inom högskolan. Vad gäller de vetenskapliga kvalitetskraven bör högskoleförordningens föreskrifter ansluta till de krav som i myndighetsinstruktionen ställs på forskningsråden. Med anledning av den omorganisation av de nationella forskningsfinansierande myndigheterna, som statsmakterna beslutat, kommer nya instruktioner för dessa myndigheter att utfärdas senare i år. Vi lägger därför inte fram ett fullständigt förslag till förordningstext utan anger här bara vissa huvudföreskrifter som bör finnas med i ett nytt kapitel om forskning i högskoleförordningen.

9 a kap. Forskning

1 § Det åligger styrelsen för ett lärosäte att efter beredning med utgångspunkt i statsmakternas övergripande beslut fördela medel mellan vetenskapsområden eller delar av vetenskapsområden.

2 §

1. Vid lärosäte som ansvarar för vetenskapsområde skall det enligt högskolelagen kap. 2, 5 §, finnas minst en fakultetsnämnd. Fakultetsnämnden skall ansvara för forskning och forskarutbildning inom högskolan.

2. Fakultetsnämnden skall särskilt:

- a. ge underlag för styrelsens beslut i forskningsfrågor,
- b. utifrån vetenskapliga bedömningar, inomvetenskapliga behov och med beaktande av samhällsrelevans fördela forskningsresurser inom sitt ansvarsområde,
- c. svara för övergripande planering av forskningen inom sitt ansvarsområde,
- d. svara för uppföljning av resursanvändning, verksamhet och resultat,

- e. svara för att forskningen inom verksamhetsområdet regelbundet utvärderas med avseende på såväl kvalitet som relevans.

7.3.5.1 Sambandet utbildning – forskning

Den närmare innebörden av att verksamheten, som det föreskrivs i högskolelagen, ”skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning” (SFS 1992:1434, 1 kap. 3 §) och av begreppet ”forskningsanknytning” har varit föremål för många och livliga diskussioner.

Alla universitet och högskolor förfogar nu över egna anslag till forskning. Det är dock stora skillnader mellan lärosätena med avseende på balansen mellan utbildnings- och forskningsresurser.

Sambandet mellan utbildning och forskning kan inte innebära att forskningsresurserna ska fördelas proportionellt mot grundutbildningsresurserna eller vice versa. Statsmakterna måste kunna göra bedömningar av såväl utbildning som forskning utifrån de samhälleliga kraven på respektive verksamhet och de olika verksamheternas egna förutsättningar och behov.

Likafullt ligger i de ramvillkor som nu gäller för universitet och högskolor krav på ett visst samband mellan resurser till utbildning och forskning. Vi anser inte att detta samband kan schabloniseras. Storleken av lärosätenas resurser för olika ändamål ska prövas av statsmakterna utifrån ett förbättrat beslutsunderlag. Detta underlag bör bland annat belysa relationen mellan utbildning och forskning vid vart och ett av lärosätena samt i vilken utsträckning olika typer av lärare med forskarutbildning faktiskt arbetar inom forskning respektive undervisning.

7.3.6 Lärarnas rätt att forska

I propositionen om den senaste reformen av lärarnas anställningar angavs att alla lärare med forskarutbildning ska arbeta med både undervisning och forskning. Av våra kontakter med företrädare för universitet och högskolor framgår att lärares arbetstid inom forskning nu i viss utsträckning kommit att finansieras med medel som tilldelas genom resurstilldelningssystemet för den grundläggande högskoleutbildningen. Detta gäller särskilt för undervisningstunga områden, där det är bristande balans mellan resurser för grundutbildning och för forskning. Detta bidrar till den urholkning av resurserna för den grundläggande utbildningen, som vitsordats från många håll men

särskilt från humaniora och samhällsvetenskap. Det innebär därtill en felaktig användning av de medel som anvisats av statsmakterna.

Vi vill således betona att lärarnas arbetstid inom forskning ska finansieras med medel som anvisats för forskning. Medel som anvisats för den grundläggande högskoleutbildningen ska i sin helhet användas för att täcka kostnader för utbildningen. Detta måste klart framgå av föreskrifterna för anslagen och det är fakultetsnämndernas ansvar att se till att föreskrifterna följs.

Läroreformen har ännu varit i kraft för kort tid för att någon mer fullständig utvärdering ska kunna göras. Men vi anser att det är angeläget att belysa konsekvenserna av reformen för användningen av såväl forskningsanslagen som anslagen till grundläggande högskoleutbildning blir belyst.

7.3.7 Samverkan med det omgivande samhället.

Genom beslut av statsmakterna år 1996 ändrades högskolelagen så att universitet och högskolor nu har till uppgift också att "samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet" (SFS 1992:1434, 1 kap. 2 §).

Universitet och högskolor anvisas inga särskilda medel för denna s.k. tredje uppgift. I och med att uppgiften är föreskriven i högskolelagen får den förutsättas ingå bland verksamheter som ska finansieras genom anslag som statsmakterna anvisar. Den nämns dock inte uttryckligen varken under anslagen till grundläggande högskoleutbildning eller anslagen till forskning och forskarutbildning.

Vi anser att det måste ges en klar formell grund för lärosätenas finansiering av uppgifter som hänger samman med föreskriften om att samverka med det omgivande samhället. Det bör således klart anges att kostnader som, enligt respektive lärosätes bedömning, är nödvändiga för att lärosätet ska kunna uppfylla uppgiften att samverka med det omgivande samhället, får belasta – beroende på verksamhetens art – anslagen till grundläggande högskoleutbildning respektive forskning och forskarutbildning. Lärosätena bör i årsredovisningen ange vilka belopp som använts för samverkansändamål. En betydande del av samverkansarbetet bör dock finansieras med externa medel.

7.4 Sammanfattning av bedömningar och förslag

De förslag vi framför syftar till att fördela medel för forskning vid universitet och högskolor baserade på kvalitet och profilering snarare än ”på tradition”. För att de processer detta förutsätter skall vara meningsfulla måste det finnas faktiska möjligheter att göra omprioriteringar på kort och lång sikt. Som vi visat är dessa för närvarande mycket begränsade.

Vi förutsätter därför att nya resurser kommer att tillföras systemet.

För detta talar också de övergripande och principiella argumenten om pluralism och möjligheter till självständiga forskningsinsatser från universitetens och högskolornas sida. De krav, som statsmakterna ställt på att alla högskolelärare med forskarutbildning också ska ges möjligheter att forska, ställer även krav på ökade resurser till universitet och högskolor

Anslagen för forskning till universitet och högskolor måste bli föremål för självständiga prioriteringar. Fördelningen skall göras utifrån vetenskapliga kvalitetskrav och relevans för forskningens utveckling. Anslagen är inte en ”basresurs” som står till förfogande för andra aktörer i forskningssystemet.

I högskoleförordningen bör föreskrivas att universitet och högskolor (på samma sätt som forskningsråden) skall fördela forskningsmedel efter noggranna vetenskapliga kvalitetsbedömningar. Verksamheten skall regelbundet utvärderas.

Vi förutsätter att den nya forskningsrådsorganisationen inom sina ekonomiska ramar fortsätter att initiera och stödja profilskapande forskning med god kvalitet.

Kravet på profilering av forskningen inom högskolan måste balanseras mot kravet på bredd inte minst för att tillgodose kravet på forskningsanknytning av grundutbildningen.

Vi anser att styrelserna för universitet och högskolor bör ges möjlighet att spela en aktivare roll i prioriteringsarbetet inte minst för att därigenom bättre tillgodose behov av forskning över områdesgränser och samverka med andra lärosäten. Besluten skall fattas efter kvalificerad vetenskaplig beredning.

Forskningsanslagen bör fördelas till lärosätena utan uppdelning på vetenskapsområden. Lägst-andelar bör dock anges per vetenskapsområde. Summan av lägst-andelarna bör inte överstiga 75 % av totalanslaget.

En normerande definition av profiler är inte önskvärd att försöka göra än. Begreppet bör utvecklas och successivt förtydligas – sannolikt som en mångfald av innebörder – inom ramen för dialogen mellan statsmakter och lärosäten.

Vi föreslår att statsmakterna även framdeles styr forskningen genom budgetstyrning. Det krävs ett bättre beslutsunderlag än tidigare, t.ex. i form av nyckeltal och strategidokument, och det är angeläget att motiven för besluten redovisas. Budgetdialogen bör utvecklas väsentligt.

För att öka möjligheten för statsmakten att göra avvägningar efter kvalitets- och profilgrundade kriterier föreslås följande åtgärder:

- Budgetdialogen utvidgas. I underlaget skall finnas nyckeltal,
- Profilskapande verksamhet skall redovisa,
- Lärarnas arbetstid för forskning skall finansieras av medel anvisade för forskning. Medel anvisade för grundutbildning skall i sin helhet användas för utbildning.

Kostnader för att uppfylla ”den tredje uppgiften” måste få belasta anslagen för grundutbildning resp forskning/forskarutbildning. Lärosätena bör ange i årsredovisningen vilka belopp som använts för samverkansändamål.

8 Högskolans lokalförsörjning

8.1 Uppdraget

8.1.1 Tilläggsdirektiven till utredningen innehåller följande uppgifter

- Analysera hur lokalkostnadernas andel av dels högskoleanslagen, dels lärosätenas beräknade totala omslutning förutses utvecklas på några års sikt.
- Analysera vilket lokalbehov som högskoleexpansionen under 1990-talet har gett och kommer att ge upphov till.
- Analysera hur beställnings- och förhyrningstakten utvecklas efter 2000 under förutsättning att ingen ytterligare expansion beslutas.

Ifråga om den första punkten skall analysen göras utifrån volymerna genomförda och planerade förhyrningar som innebär nybyggnationer eller större om- och tillbyggnader. Analysen skall ta fasta på att högskolan planerar att lämna förhyrningar och utredningen skall utnyttja redovisningen av det uppdrag som regeringen gav till Statens lokalförsörjningsverk och Högskoleverket år 1997 (dnr U1997/4158/UH).

Mot bakgrund av analyserna skall ett förslag på en modell tas fram för regeringens styrning av lokalförhyrningar inom högskoleområdet, om förhyrningarna medför att anslagsmedel i större utsträckning binds upp i lokalkostnader. Styrmodellen skall ge möjligheter för regeringen att bedöma behovet på ett så tidigt stadium att det finns reella möjligheter för regeringen att påverka förhyrningarna. Utgångspunkten skall vara att förhyrningar av större ekonomisk betydelse bör godkännas av regeringen även om högskolan bedömer att förhyrningen ryms inom nuvarande anslag.

Vidare skall ett förslag lämnas om hur underlaget från lärosätena skall vara utformat för att regeringen skall kunna bedöma behovet. Utgångspunkten bör vara att byggnadsteknisk kompetens inte kommer att finnas inom regeringskansliet. Vidare bör det undersökas om det är praktiskt möjligt att utöka underlaget om förhyrningar på ett

meningsfullt sätt i budgetunderlaget utifrån det särskilda beslut som fattades den 14 oktober 1999 om utformningen av budgetunderlaget för universitet och högskolor. Även korrigeringar i budgetunderlaget som förbättrar regeringens kunskap inom området kan bli aktuella.

8.1.2 Arbetssätt

De källor som utnyttjats är de traditionella

- Inläsning av bakgrundsmaterial och tidigare utredningar.
- Underlag om förhyrningar enligt regeringsbeslut av den 14 oktober 1999.
- Intervjuer av/samtal med representanter för universitet och högskolor, regeringskansliet och Akademiska Hus.
- Enkät innehållande 8 frågeställningar.

Dessutom har uppgifter om lokalytor och hyror för 1998 och 1999 erhållits från Statskontoret.

Eftersom den i direktiven nämnda utredningen av Statens lokalförsörjningsverk och Högskoleverket avrapporterades 1997 har utredningen koncentrerat sig på tiden fr.o.m 1998.

8.1.3 Kortfattad tillbakablick

Inledningsvis ges en tillbakablick baserad på rapporten från Statens lokalförsörjningsverk och Högskoleverket med anledning av det regeringsuppdrag de erhållit 1997.¹

8.1.3.1 Reformerad fastighetsförvaltning och lokalförsörjning

Den statliga fastighetsförvaltningen reformerades i början av 1990-talet, varvid en renodling av rollerna som hyresgäst respektive som fastighetsförvaltare eftersträvades. Myndigheterna fick ansvaret för att hyra lokaler för den egna verksamheten. De statsägda fastigheterna för högskoleverksamhet fördes i huvudsak över till Akademiska Hus.

¹ Dnr U 1997/4158/UH Högskolans lokaler – Ett regeringsuppdrag. HSV Rapport 1998:31 R.

8.1.3.2 Lokalförsörjningen i högskolan före reformerna

Byggnadsstyrelsen som upphörde 1993 hade till uppgift att förse de civila statliga myndigheterna med lokaler. Byggnadsstyrelsen avgjorde också lokalvolymen. Myndigheterna kunde få lokaler upplåtna i Byggnadsstyrelsens egna fastigheter eller genom att Byggnadsstyrelsen hyrde lokaler och upplät dem till myndigheten. När myndigheten ”fick” en ny lokal erhöll den samtidigt erforderliga medel till hyran.

Inför varje budgetår aviserade Byggnadsstyrelsen till regeringskansliet och till myndigheterna vad hyran skulle bli. Byggnadsstyrelsen presenterade också en investeringsplan som underlag för regerings- och riksdagsbeslut om såväl enskilda byggprojekt över vissa beloppsgränser som om investeringsramens storlek för det aktuella budgetåret.

Den sammanlagda utbyggnaden var tämligen blygsam under 1980-talet och de första åren på 1990-talet. Statsmakternas planering inriktades främst på att åtgärda brister i arbetsmiljön.

Universitet och högskolor upplevde att de hade ett alltför begränsat inflytande över sina lokaler. Det var svårt att samordna verksamhetsförändringar med förändringar i lokalerna och att påverka lokalernas omfattning och standard.

8.1.3.3 Nya förutsättningar

Det nya resurstilledningssystemet för grundläggande utbildning, som infördes 1993 innebar också förändringar för lokalförsörjningen. Fr.o.m. 1994 inkluderades i ersättningen för helårsstudierande ersättning för lokalkostnader. Den varierar för de olika ersättningsnivåerna. För forskning/forskarutbildning ges en klumpsumma som ersättning för lokalkostnader. Lokalförsörjningsansvaret kom därmed att övergå till lärosätena.

Det egna lokalförsörjningsansvaret innebär att universitet och högskolor själva avgör lokalernas läge, storlek och standard samt tecknar avtal med hyresvärden, antingen Akademiska Hus eller någon annan. Mycket av det arbete med planering, utredning och medverkan i byggprocessen samt hantering av hyresavtal som tidigare gjordes av Byggnadsstyrelsen sköts nu alltså av universitet och högskolor.

Den ändrade ordningen för lokalförsörjningen ställer nya krav på insatser och kompetens i lokalförsörjningsfrågor inom den egna organisationen. Universitet och högskolor uppträder i rollen som beställare – inte av byggnader utan av lokaler. Inflytandet har ökat. Lokalförsörjningsfrågorna har blivit viktigare och har lyfts fram inom högskolan.

Incitament att effektivisera lokalanvändningen har skapats, eftersom frigjorda resurser kan användas för andra ändamål efter egna beslut.

1997 var Akademiska Hus hyresvärd för 70 %, Statens fastighetsverk för 5 % och övriga hyresvärdar för 25 % av lokalytan som universitet och högskolor hyr. Lokalerna ägda av Akademiska Hus genererade 72 % av hyreskostnaderna, Statens fastighetsverks lokaler 3 % och övriga hyresvärdar lokaler 25 %.

8.2 Analys och framtidsbedömning

8.2.1 Omfattande underlag

Materialet rörande universitetens och högskolornas lokalförsörjning är mycket omfattande. För att ge en bild av omfattningen och komplexiteten kan nämnas att genomsnittliga antalet hyresvärdar per lärosäte är ca 17 stycken, men för att ge en bild av spridningen kan nämnas att medan Teaterhögskolan har en hyresvärd har Mitthögskolan 61.

I genomsnitt har man drygt 3 hyresavtal med varje hyresvärd, men Teaterhögskolans enda avtal och Lunds universitets 234 ger ett viktigt komplement till bilden.

I utredningen Högskolans lokaler sägs att en anpassning till hyres-tider på 10 år skett. Den genomsnittliga kontraktstiden för det nuvarande beståndet ligger mellan 7 och 8 år. En tendens tycks vara att vid stora investeringar sluter man kontrakt på betydligt mer än 10 år (15–25 år) medan man vid mindre engagemang sluter allt kortare avtal.

8.2.2 Bilden i stort

Diagrammet nedan visar utvecklingen för de tre ur ett statsmakts-perspektiv viktigaste komponenterna vid en analys av högskolesektorns lokalförsörjning, nämligen anslagen, hyran och lokalytan. I dagsläget saknas uppgifter (bör vara tillgängliga när denna utredning presenteras i början av oktober) för den beräknade anslagstilldelningen för åren 2003 och 2004.

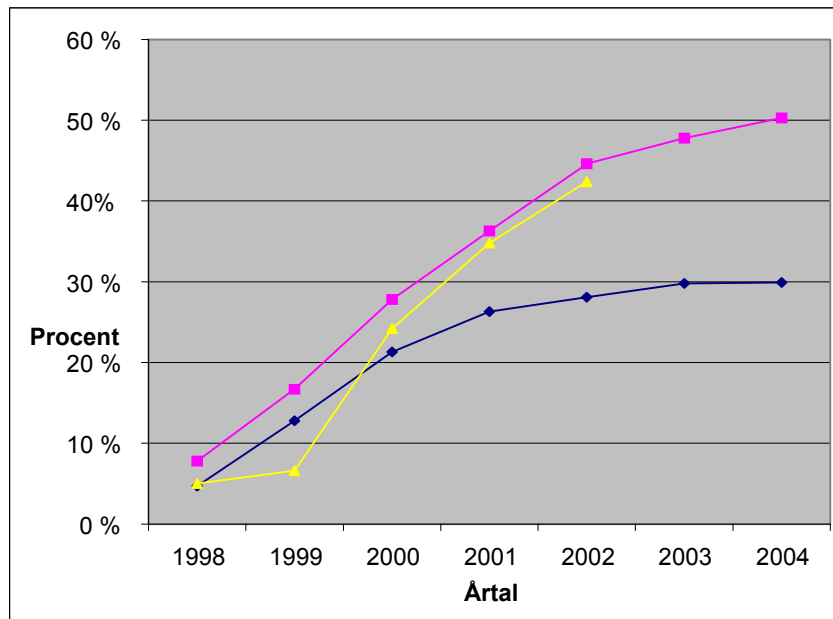
Diagrammet skulle kunna kompletteras med till exempel lokalkostnadsandelen, totala intäkter, och kvadratmeterpriset, men bilden blir då för komplex. Utvecklingen för resp. lärosäte redovisas i bil. 6.

Diagrammet nedan visar att det nuvarande systemet fungerar på den aggregerade nivån. Hyreskostnadsutvecklingen och anslagstilldelningen följs åt. Yttillväxten ligger under motsvarande för anslag och hyror,

vilket verkar rimligt med tanke på att både kraven på nya lokaler och byggkostnaderna sannolikt driver upp kostnaderna.

En risk skulle kunna finnas för att lokalstandarden i form av yta kommer att sjunka alltför mycket. För att uttala sig med bestämdhet kring detta krävs emellertid omfattande analyser som inte rymts inom den tid utredningen haft till sitt förfogande.

Procentuell förändring under perioden 1997–2004 för anslagen, hyrorna och lokalytan. Den översta linjen visar hyreskostnadsutvecklingen. Nästa visar anslagsutvecklingen och den nedersta ytan.

8.2.3 Lokalkostnadsandelen

Behovet av en gemensam praxis, ifråga om vad som skall definieras som lokalkostnader, kommer att diskuteras något utförligare i ett senare avsnitt. Här skall bara inledningsvis påpekas att de siffror som redovisas i bilaga 6 inte i samtliga fall har exakt samma innehåll. För vissa lärosäten ingår exempelvis kostnaderna för städning av lokalerna medan för andra ligger de utanför. Det finns även andra felkällor, som t.ex. om lärosätet själv tagit lån och investerat dem i lokaler. I detta fall förefaller den vanligaste hanteringen vara att redovisa kostnaderna som

finansiella kostnader. Vi hade inledningsvis ambitionen att likställa uppgifterna från de olika universiteten och högskolorna, men nyttan av denna precisering av underlagen stod inte i proportion till det arbete som skulle behöva läggas ned. Bland annat skulle det kräva en omfattande kontakt med vart och ett av lärosätena. Visserligen rör sig dessa kostnader om uppskattningsvis en halv miljard kronor totalt, men jämfört med hyreskostnadernas dryga 4 miljarder kronor är detta trots allt en mindre del, som inte bör påverka de övergripande slutsatserna.

Vi vill dock peka på ett förhållande som kan utvecklas till ett betydande problem. Högskolorna och universiteten kan idag, som alla andra myndigheter ta lån i Riksgälden. I dagsläget ligger räntan på dessa lån på 5,2 %. Om Akademiska Hus skall låna upp medlen får de på den privata marknaden betala ungefär 5,4 %. Lån i Riksgälden är och har också varit billigare än lån på privata marknaden. Detta kan på längre sikt leda till att en allt större del av lokalkostnaderna klassificeras som finansiella kostnader. En stickprovsberäkning tyder på att problemet ännu inte är av någon större omfattning eftersom de finansiella kostnader som är relaterade till fastighetskostnader förefaller ligga i storleksordningen 1,5–2 % av lokalkostnaderna.

I bilaga 6 visas lokalkostnadsandelen under samma period som i det tidigare diagrammet. Andelen ökar inte. För de senare åren i tabellen förefaller lärosätena anta att externa inkomster kommer att utvecklas relativt kraftigt. I dagsläget bör man därför kunna påstå att en viss risk finns för att lokalkostnadsandelen blir något högre än prognosen visar.

8.2.4 Lokalbehov

Som framgår av bilaga 6 räknar lärosätena under perioden 1997–2004 med att öka lokalytan med knappt 30 % fram t.o.m. 2004. Denna siffra är inte anmärkningsvärd och motsvarar en ökning på i genomsnitt 3,8 % per år.

De 10 lärosäten som relativt sett räknat med störst lokalexpansion mellan 1997 och 2004 är:

	ökning / yta 1997 %
– Södertörns högskola	526
– Mälardalens högskola	157
– Högskolan på Gotland	129
– Växjö universitet	108
– Högskolan i Karlskrona /Ronneby	108
– Högskolan i Skövde	105

– Malmö högskola	105
– Karlstads universitet	96
– Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	91
– Högskolan i Halmstad	91

Granskas istället perioden 2000–2004 får man följande bild.

	ökning / yta 2000 %
– Högskolan i Kalmar	79
– Växjö universitet	54
– Södertörns högskola	49
– Högskolan på Gotland	46
– Operahögskolan	43
– Högskolan i Borås	37
– Karlstads universitet	33
– Idrottshögskolan	32
– Högskolan I Dalarna	30
– Mälardalens högskola	29

Både sju och fyra år är korta perioder i lokalförsörjningssammanhang, vilket också en jämförelse mellan tabellerna ovan visar. Endast hälften av lärosätena finns med i båda tabellerna trots att tidsperioden skiljer med endast tre år. Med detta vill vi påpeka att en högskolas lokalförsörjning måste studeras utifrån ett långt perspektiv och utifrån den enskilda högskolans övriga förutsättningar.

Under perioden 1997–2004 räknar 85 % av högskolorna med att öka sin lokalarea 12 %, (i huvudsak några av de konstnärliga högskolorna) med oförändrad lokalyta, medan 3 % eller en högskola räknar med en minskning. Siffrorna förändras något om endast perioden 2000–2004 studeras. 79 % räknar med att öka, 18 % med oförändrad yta och 3 % eller en högskola (dock inte samma som tidigare) räknar med en minskning.

En övervägande del av antalet lärosäten räknar alltså med en kraftig expansion, men eftersom de stora etablerade universiteten expanderar måttligt blir sektorns expansion totalt sett måttlig. Slutsatsen måste därmed bli att på aggregerad nivå är läget under kontroll. Det finns dock givetvis ingen garanti för att inte ett enskilt lärosäte kan drabbas av ekonomiska problem i vilka lokalkostnaderna är en viktig del.

Vi hade för avsikt att kartlägga vilka andelarna är för olika typer av lokaler. Detta för att man om några år skall kunna analysera vilka förändringar som skett inom lokalbeståndet. Utgångspunkten var den stora

förändring som skett under de senaste decennierna ifråga om studenternas studiemetodik. 1960- och kanske också 1970-talets student som gick på föreläsning och sedan hem, har ersatts av en student som tillbringar större delen av sin reella studietid inom lärosätets väggar, vilket givetvis ställer helt andra krav på lokalerna och till exempel är en viktig förklaring till bibliotekens renässans. Tyvärr hann vi inte bereda frågan i tillräckligt. Lärosätena var inte heller förberedda på frågan, men frågan borde aktualiseras vid utvecklingen av de underlag regeringen begär in i samband med budgetberedningen.

8.3 Redovisning av övriga iakttagelser och reflexioner

8.3.1 Högskolornas syn på det nuvarande systemet

Det styrsystem som till alla delar trädde i kraft i juli 1994 uppfattas av högskolorna som ett stort fall framåt. I den enkät vi tillställt lärosätena är det snarare regel än undantag att man självmant påpekar detta. En vanlig uppfattning är att 1990-talets expansion aldrig skulle klarats av med det tidigare systemet för lokalförsörjning. Någon menade att detta inte bara skulle ha påverkat lokalförsörjningen negativt, utan också motverkat den positiva ekonomiska utveckling som områden kring flera av universiteten och högskolorna haft under framförallt senare delen av 1990-talet.

Endast en högskola vill ha en återgång till ett separat lokalanslag, men det finns i detta fall anledning att anta att det inte är systemet som sådant utan dess innehåll som framförallt var anledning till missnöjet.

Några uttryckte också sin uppskattning av den normerande funktion Byggnadsstyrelsen hade ifråga om olika nyckeltal vid framförallt projektering. Denna funktion har dock Akademiska Hus på ett föredömligt sätt delvis fört vidare.

Den enda kritik som framförts mot själva systemet är att det inte är tänkt för uppbyggnaden av nya högskolor. Denna synpunkt är utan tvekan korrekt. Frågan är emellertid om det är möjligt att utforma ett system som täcker in alla de speciella problem eller förutsättningar som kan uppstå respektive gälla vid uppbyggnaden av ett nytt lärosäte.

8.3.2 Den nya teknikens inverkan på det framtida lokalbehovet

Rubriken var en av frågorna i den enkät som vi tillställde högskolorna. Medvetet definierades inte närmare vad vi avsåg med den nya tekniken, eftersom debatten kring begreppet oftast förs på en övergripande och allmän nivå. I sina svar har lärosätena som förväntat resonerat och besvarat frågan som att med ny teknik avses framför allt IT och olika former av interaktiv distansutbildning.

Frågan var uppdelad på medellång sikt (5 år) och mycket lång sikt (10 år). Det senare tidsperspektivet var kanske väl långt, vilket några av högskolorna och universiteten påpekade.

Intressant är emellertid att man gör en förhållandevis samstämmig bedömning.

- Den nya tekniken har inte haft och kommer inte under åtminstone den närmaste 5-årsperioden att få någon större betydelse för behovet av lokalyta.
- Den nya tekniken kommer att kräva en högre kvalitet på lokalerna (kyla och kanalisation framför allt) och därmed verka kostnadsdrivande på lokalkostnaderna.
- På vissa områden, framför allt när det gäller fullskalesimuleringar, påverkar datoranvändningen ytbehovet och därmed kostnaderna nedåt.
- Inom 10 år tror/hoppas man att utvecklad interaktiv utbildning kommer att påverka lokalkostnaderna positivt, dvs. att ytbehoven sjunker

I detta sammanhang framförde också några synpunkten att den nya tekniken egentligen ökat lokalkostnaderna genom att den tillsammans med andra utvecklingstendenser i samhället bidragit till att förändra studenternas arbetssätt radikalt. Dagens student och för den delen också doktorand befinner sig i högskolans lokaler i betydligt större omfattning. Detta kräver tillgång till datorer och bibliotek/informationscentra på ett helt annat sätt än tidigare.

Göteborgs universitet skrev därutöver följande:

”Utvecklingen av nya pedagogiska metoder vid universiteten sker långsamt. Försöken att ersätta traditionell klassundervisning med datoriserad undervisning – och därigenom reducera behovet av traditionella undervisningssalar – har inte varit speciellt uppmuntrande. En förväntad ökad kapital-arbetskraftskvot har ex post visat motsatt tecken. Datoriserad undervisning har visat sig vara mycket personalkrävande samtidigt som evalueringar indikerar att examensresultaten varit oförändrade eller i varje inte signifikant förbättrats.”

Är det så att den nya tekniken inte påtagligt reducerar lokalbehovet och dessutom är kostnadsdrivande via den största kostnadsposten, nämligen personalkostnaderna?

Ur pedagogisk synpunkt finns mycket som talar för att den nya teknik som vi idag har tillgång till och kan se framför oss de närmaste åren inte kan ersätta de traditionella undervisningsformerna. Däremot kompletteras de traditionella undervisningsformerna och på längre sikt höjs kvaliteten på undervisningen. Mötet mellan lärare och student är svårt att ersätta.

8.3.3 Är högskolesektorns lokalförsörjning effektiv?

Trots att frågan inte direkt ingår i vårt uppdrag har den hela tiden funnits med i bakgrunden. Utbildning är av olika skäl inte "effektiv" ur lokalsynpunkt. En stor del av dygnet står lokalerna tomma. Under ferietiden som omfattar nära tre månader är dessutom lokalutnyttjandet mycket lågt.

Under decennier har idén att utnyttja lokalerna under framför allt sommarmånaderna funnits och olika försök har gjorts. Av olika skäl har dessa ansträngningar inte fått något större genomslag, trots att det numera inte finns några formella hinder. Ett ökat utnyttjande under ferietid skulle dock ge uppenbara effektivitetsvinster.

Svaret på frågan i rubriken måste nog dock sägas vara att ingen har en klar uppfattning, vilket i sin tur inte kan anses som tillfredsställande. Kunskapen t.ex om hur man gör i andra länder med likartade utbildningssystem kanske finns, men är inte allmänt spridd.

Vi har av resursskäl och det faktum att frågan inte direkt ingår i vårt uppdrag inte gjort någon internationell jämförelse. Däremot redovisar vi lokalkostnadsandelen för ett antal statliga "branscher" och myndigheter.

Lokalkostnadernas andel av de totala kostnaderna 1999 vid statliga myndigheter i %

	%
Socialförsäkringsadministrationen	8
Arbetsmarknadsverket	9
Riksskatteverket	10
Polisen	10
Arbetslivsinstitutet	11
Statens institutionsstyrelse	13

Riksantikvarieämbetet	13
Kriminalvårdsstyrelsen	15
Nationalmuseum	26
Naturhistoriska riksmuseet	26
Kungliga Biblioteket	27
Riksarkivet	28
Sjöhistoriska museet	35
Vasamuseet	45

Genomsnittet för högskolorna låg för samma period på ca 14 %. Denna jämförelse indikerar att högskolorna ligger på någorlunda ”rätt” nivå. En reflexion är att de myndigheter som har högst lokalkostnadsandel också nästan uteslutande har statligt ägda hyresvärdar.

8.3.4 Akademiska Hus

Universiteten och högskolorna har hög uppfattning om Akademiska Hus som hyresvärd. De dagliga kontakterna får i allt väsentligt gott betyg och kompetensen uppfattas som hög. Däremot är uppfattningarna delade och snarare negativa än positiva rörande det faktum att Akademiska Hus är dominerande aktör på denna del av fastighetsmarknaden. Den omständigheten att universitet och högskolor oftast i praktiken är förhindrade att förhandla om väsentliga hyresavtal med annan part än Akademiska Hus leder till att betydande tid och intresse ägnas åt Akademiska Hus hyressättnings- och avtalsprinciper samt avkastning. Synpunkter om detta kan indelas i några olika kategorier, vilka vi kort kommenterar.

1. Avkastningskravet

Som ägare till Akademiska Hus fastställer regeringen dess avkastningskrav. Som finansiär av universitet och högskolor beslutar regeringen om ersättningen till dem för lokaler. Detta har lett till debatten om de så kallade ”Kalle Anka- pengarna” som blossar upp emellanåt.

Akademiska Hus avkastningskrav styrs emellertid av ränteläget på andrahandsmarknaden för femåriga statskuldsväxlar plus ett riskpålägg på 2,5 %. Riskpålaggets storlek kan naturligtvis alltid diskuteras och värderas, men själva konstruktionen måste anses vara rimlig. Vi har, eftersom frågan inte är en huvudfråga för oss, inte fördjupat oss i vilket genomslag på Akademiska Hus prissättning ovannämnda princip har haft. Däremot har vi konstaterat att principen för avkastningskravet inte

är särskilt känd, trots att den t.ex. återfinns i Akademiska Hus årsredovisning.

2. Hyressättningsprinciper

Diskussioner uppstår ofta om bolagets hyressättningsprinciper. Principen med s.k. självkostnadshyra anser bolaget inte vara tillämpbar. Vid nyproduktion används balanshyra, vilken för det enskilda projektet jämnar ut hyran över tid. Men grunden för hyran sedd över en längre tidsperiod utsätts ofta för diskussioner, som försvåras av att bolaget inte redovisar de värden olika byggnader är invärderade till och vilka avskrivningar som gjorts. Systemet uppfattas inte som transparent och diskussioner/förhandlingar synes föras utifrån oklara förutsättningar med merarbete och försämringar av relationerna som följd.

3. Obalans i Akademiska Hus fastighetsportfölj

Flera lärosäten påtalar förhållandet att högskolesektorns expansion medfört att Akademiska Hus fått en oproportionerligt stor del nya hus. Detta leder, menar man, till högre hyror åtminstone på orter där nyproduktionen varit stor. Någon "transferering" mellan orter synes Akademiska Hus inte tillämpa.

4. Tendens mot långa hyresavtal

Hyressättningsprinciperna och andra omständigheter anses öka benägenheten att ingå långa hyresavtal, samtidigt som kraven på flexibilitet även ifråga om lokalförsörjningen blir alltmer påtaglig.

5. Möjligheterna att finansiera nya lokaler med externa/icke statliga medel

I några fall har externa bidragsgivare/donatorer förklarat sig villiga att låta medlen också finansiera investeringar i lokaler. Ett villkor för detta är nästan alltid att lärosätet skall vara ägaren och inte ett statligt bolag. Detta problem delar universitet och högskolor med andra statliga områden som till exempel kultursektorn.

Frågan om Akademiska Hus, bolagets avkastningskrav, hyressättnings- och avtalsprinciper och dess dominans på denna del av fastighetsmarknaden tillhör inte utredningens huvuduppgifter att analysera eller ge förslag om. Likväl är det oundvikligt att vi i vårt arbete kommit i kontakt med dessa frågor och de har betydelse för förståelsen av den analys vi inom ramen för uppdraget gjort. Därför har det synts oss angeläget att kortfattat beröra frågeställningarna. Enligt vår mening är den grundläggande orsaken till dessa att Akademiska Hus på många

orter – dock långt ifrån alla – har en i realiteten närmast monopolliknande ställning. Detta förhållande begränsar lärosätenas möjligheter att med hjälp av konkurrens pressa lokalhyrorna. Det leder också ofta till besvärliga diskussioner och förhandlingar med Akademiska Hus, – kanske ofta grundade på missförstånd på grund av bristande transparens, förment eller ej.

8.3.5 Branschpraxis och styrning med nyckeltal.

Högskoleutbildning och forskning är ett mycket omfattande statligt åtagande med många inblandade.

Även om det ekonomiska styrsystemet visat sig robust och klart 1990-talets expansion, kan det utvecklas vidare. Det är t.ex. anmärkningsvärt att det saknas en praxis om vilka kostnader som skall tas med i olika underlag. Vad som menas med lokalkostnader, hyror eller andra frekventa begrepp råder det ingen konsensus kring. Åsikterna om vad som skal tas med respektive inte tas med finns det många välgrundade resonemang kring, men diskussionerna har oftast inte slutförts.

Det kan förefalla trivialt att definiera vad som t.ex. menas med lokalkostnader, men om det inte görs uppstår ofta en förvirrad diskussion som efterhand devalverar betydelsen av de underlag, som statsmakten inforrdar under budgetprocessen. Även vi drabbades av detta i och med att de lokalkostnadsandelar som vi beräknade utifrån 1999 års årsredovisningar inte stämde riktigt med de uppgifter lärosätena tillställt regeringen i samband med budgetberedningen. Skillnaderna var aldrig stora och vid förfrågningar gavs alltid en rimlig förklaring. Det faktum att siffrorna inte stämde för majoriteten av lärosätena ingav trots detta en osäkerhetskänsla.

Avsaknaden av beslutade och av de inblandade i varje fall accepterade definitioner gör det också ointressantare att ägna sig åt benchmarking. Det finns knappast något lämpligare område än lokalförsörjning inom den statliga sfären för denna typ av erfarenhetsutbyte. Den leder också ofta effektivisering.

Ett intryck är att vissa högskolor och universitet är något isolerade i administrativa frågor inklusive lokalförsörjning. Tvärkontakterna förefaller inte vara speciellt utvecklade och de som hanterar t.ex. lokalfrågorna har inget naturligt regelbundet återkommande forum där man kan ta del av varandras erfarenheter.

De sammankomster som genomförs är oftast på initiativ av Akademiska hus, vilket är tacknämligt, men principiellt kanske tveksamt eftersom Akademiska Hus är den stora motparten i dessa frågor.

Detta förhållande leder till att varje högskola vid projektering eller utveckling av verksamheten ofta saknar erfarenhetsunderlag. Hur stor yta, som krävs för t.ex. en arbetsplats på ett laboratorium finns det visserligen vissa uppgifter om, men i stor utsträckning förefaller man starta från grunden. Ett exempel på detta var lärosätet som höll på att utveckla ett administrativt hjälpsystem, som det visade sig att det geografiskt närmast belägna redan till stora delar hade utvecklat.

Till en del kan denna upplevda isolering vara en följd av kulturen inom högskolorna, dvs. att man skall tänka själv och kritiskt ifrågasätta de förslag och beslut som kommer fram respektive fattas, men det borde finnas gränser för vilken inverkan detta får ha på relativt praktiska frågor som ekonomistyrning och lokalförsörjning.

Ovanstående ger en något negativ bild av högskolesektorns mognad ifråga om redovisning. Denna bild bör emellertid kompletteras med att det blivit avsevärt bättre under 1990-talet. Initiativ har tagits där man i kurs eller konferensform försöker komma fram till god redovisningssed för högskolorna. I detta arbete deltar förutom representanter för universitet och högskolor också RRV och ESV. Detta arbete bör prioriteras och till det bör avdelas större ekonomiska resurser.

I vår enkät till lärosätena frågade vi om användningen av nyckeltal. Majoriteten och däribland alla mindre högskolor svarade att man inte använder nyckeltal. Andra svarade att man använde nyckeltal vid projektering av nya lokaler. Några få använde nyckeltal löpande i uppföljningen av verksamheten, men då i nästan samtliga alla fall på en så övergripande nivå, som t.ex. lokalkostnadandelen – dvs. lokalkostnaderna andel av de totala kostnaderna. Endast ett eller möjligen ett par av de största universiteten hade interna nyckeltal för att styra den löpande verksamheten. För att exemplifiera kan nämnas att Lunds universitet mäter andelen handikappanpassade lokaler kontinuerligt.

Få områden inom den statliga sektorn förefaller, som tidigare nämnts, ha bättre grundläggande förutsättningar för en styrning, som åtminstone delvis grundar sig på nyckeltal. Möjligen ligger en del av förklaringen i hur frågan uppfattades av majoriteten, dvs. att nyckeltal använder man i första hand vid projektering av nya lokaler. Vi förväntade oss framför allt exempel på nyckeltal som man använder i den löpande styrningen, som lokalkostnad per helårsprestation, lokalyta per helårsmedarbetare, lokalkostnad per helårsmedarbetare etc. En möjlig förklaring är att man under flera år koncentrerat sig på att klara de expansionskrav som funnits och denna fokusering har lett till att den löpande styrningen, som framför allt syftar till en bättre resursanvändning, fått komma i andra hand.

8.4 Förslag

8.4.1 Generell åtgärd

Eftersom möjligheten att förutspå framtiden är svår är följaktligen det mest verksamma inslaget i en bra styrmodell stor flexibilitet. I det här fallet innebär det kontroll över hyreskontraktportföljen så att en viss del av den kan sägas upp på ett par eller några år. Denna åtgärd är givetvis relevant även för högskolorna och universiteten, men något trubbig ur statsmaktssynpunkt eftersom statsägda Akademiska Hus är den helt dominerande hyresvärden och tillsammans med Statens fastighetsverk svarar för den helt dominerande delen av lokalförhyringarna.

Trots detta måste ett av våra förslag bli att se över kontraktportföljen och öka inslaget av kontrakt som snabbt kan sägas upp. Vi vill inte nämna någon procent av portföljen som generellt målvärde. Denna översyn måste utgå från varje lärosätes situation. En procentsats skulle snarast bli kontraproduktiv i och med att den skulle vara orealistisk för flera av högskolorna, framför allt de mindre och medelstora, eftersom de har ett begränsat antal korta kontrakt.

8.4.2 Grundläggande.

Sedan det nya systemet infördes i början av 1990-talet kommer Akademiska Hus vid slutet av innevarande år att ha investerat omkring 12,5 miljarder kronor i lokaler för högskolorna och universiteten. Investeringsvolymen fördelar sig över åren på följande sätt:

År	Belopp i milj. kr
1993	161
1994	702
1995	918
1996	1 360
1997	1 430
1998	1 885
1999	3 196
2000	3 000 (uppskattning)

Kommittédirektiven ifråga om lokaldelen ger uttryck för en viss mycket förståelig oro för att stora statliga resurser har bundits upp och kommer att bindas upp i lokaler för högskolor och universitet under senare delen av 1990-talet och början av 2000-talet. Direktiven ger

också uttryck för en strävan från regeringens sida att, om expansionen inom högskoleområdet mattas av, skaffa sig ett bättre grepp om lokalsituationen. Bland annat är avsikten att detta skall ske genom att statsmakten förändrar sin egen roll i den process som leder fram till långsiktiga åtagande i lokaler. Direktiven innehåller en begränsning, nämligen att byggnadsteknisk kompetens inte kommer att finnas inom regeringskansliet.

Innan vi går in på förslagen vill vi föra ett mer allmänt resonemang.

Det kan förefalla elementärt, men trots detta skall erinras om att styrning i sig inte har något värde. Styrning krävs för att resurserna skall användas på ett effektivt sätt och är en delkomponent i en komplicerad process som i det här sammanhanget yttrar sig i diverse prestationer som tentamina, examina, forskningsuppdrag och publicerade rapporter.

Det styrsystem för universiteten och högskolorna som infördes i början av 1990-talet har i allt väsentligt, som redan nämnts, visat sig fungera väl – åtminstone i ett expansivt skede.

Det skall i detta sammanhang också noteras att regeringens bekymmer – att man anser sig komma in för sent i den process som sedan skall resultera i långvariga förhyrningar och som de berörda universiteten och högskolorna många gånger upplever som byråkratiska komplikationer – inte är något dagligt problem för flertalet av dem som arbetar med lokalfrågor inom högskolesektorn. Det är något som i första hand och i vissa skeden framför allt berör de allra största lärosätena. För att fritt citera en representant för en av de mindre högskolorna: ”Jag har inte pratat med någon på departementet om lokalfrågor sedan vi slöt våra nuvarande 20-åriga hyresavtal i mitten av 90-talet”.

Det nya system för styrning av högskoleområdet som regeringen införde fullt ut från den 1 juli 1994, är ett decentraliserat system. Ett decentraliserat system kräver en förstärkning av den centrala instansens uppföljnings- och utvärderingsresurser. Annars är risken stor att decentraliseringen blir mer av en abdikation. Rätt utformat skapas emellertid förutsättningar för en dialog mellan dem som är satta att svara för den övergripande styrningen och dem som har till uppgift att praktiskt genomföra verksamheten. I en sådan dialog framkommer de verksamhetsansvarigas tankar och planer på ett naturligt sätt i ett tidigt skede. För att en dialog skall uppstå krävs att de centrala företrädarna är insatta i de frågor de skall ta ställning till och kanske framförallt i det här fallet, att de får tid och möjlighet att sätta sig in i de verksamhetsansvarigas situation. Den förtroendefulla och konstruktiva dialogen uppstår först när dessa, dvs. de verksamhetsansvariga, erfar att

den centrala instansen, utifrån det lokala eller regionala perspektivet vidareutvecklar den fråga som skall bli föremål för beslut.

Vid en jämförelse med en stor affärsdrivande koncern kan konstateras att regeringen i stort sett har tillgång till samma underlag som den i fråga om vad som krävs för att styra högskoleområdets lokalförsörjning. Årsredovisningar, olika budgetunderlag, låneramar m.m. ger den information som regeringen behöver. Vad som krävs är att resurser avsätts för att analysera och sätta samman denna information.

Mot denna bakgrund är vårt grundförslag att regeringen avdelar de resurser, som är nödvändiga för att denna dialog skall kunna utvecklas. Den kompetens som krävs är sannolikt inte oftast av byggnadsteknisk karaktär, utan kräver mer ett allmänt ekonomiskt/politiskt perspektiv kombinerat med kunskap om högskoleväsendet.

Kompetens är naturligtvis en viktig beståndsdel, men dessutom krävs det, som nämnts, resurser att ta emot den information som erhålls. Speciellt gäller detta ifråga om lokalförsörjningsfrågor. De viktiga faktiska besluten i frågor av denna typ fattas ofta i ett tidigt skede, när tillgången till exakt information är begränsad. Kontraktsteckandet är oftast en formalisering av beslut som i realiteten fattats mycket tidigare. Detta lägger ett stort ansvar på lärosätena att informera regeringen även om planer som är långtifrån färdiga till alla delar.

8.4.3 Kompletteringar av processen

8.4.3.1 Åtgärder för att underlätta dialogen

Det underlag ifråga om lokalförsörjningen som regeringen beslöt att infordra enligt sitt beslut av den 14 oktober 1999 utgör en god grund för den fortsatta hanteringen av dessa frågor. De väsentligaste uppgifterna återfinns i detta underlag, som naturligtvis kan utvecklas, men detta är något som bör ske i samband med en resursförstärkning. Underlaget bör dock kompletteras med en verbal beskrivning av lärosätenas planer ifråga om lokalförsörjningen de närmaste 4–5 åren. En hel del av den verbala informationen återfinns sannolikt i lärosätenas årsredovisningar, men den goda dialogen förutsätter att de lokala instanserna tar ett ansvar för att förmedla till den centrala instansen rätt information vid rätt tidpunkt.

I utredningsdirektiven anges att regeringen skall involveras i förhyrningar inom högskoleområdet om dessa medför att anslagsmedel i större utsträckning binds upp i lokalkostnader. Vi har valt att tolka detta som att regeringen skall inkopplas inför ekonomiskt omfattande

åtaganden i form av lokaler även om lokalinvesteringen inte skulle påverka relationen mellan totala anslagsmedel och de totala lokal-kostnaderna, eftersom ansvaret för investeringen ytterst åvilar staten. Detta tycks man inte alltid vara medveten om inom högskolesektorn.

Idag gäller att hyreskontrakt på 10 år och därutöver skall godkännas av regeringen.

Vi föreslår följande förändring: Regeringen skall godkänna alla lokalförhyrningar vars sammanlagda värde uppgår till minst 200 miljoner kronor och/eller som medför att förhållandet lokal-kostnader totala kostnader vid tidpunkten för kontraktstecknandet överstiger 18 %.

De kostnader som medför att ett regeringsbeslut erfordras är:

- hyra, som inkluderar löpande fastighetsunderhåll, värme, el och i förekommande fall fastighetsskatt,
- ränta och amortering av egna investeringar i fast och lös inredning, samt i förekommande fall i egna lokaler.
- övriga kostnader som är en följd av förhyrningen.

Hyran behöver dock inte räknas upp med index. En multiplikation av den årliga kostnaden med antal år enligt hyresavtalet är tillräckligt. Beloppet 200 miljoner kan varje år anpassas till kostnadsutvecklingen avrundat till närmaste miljon kronor.

Om denna regel gällt under 1998 och 1999 skulle regeringen ha fått ta ställning till 6 ärenden, vilket skall jämföras med de 10 ärenden man tog ställning till under denna period.

Förslaget måste ses mot vad som tidigare sagts ifråga om den utökade dialogen. Ingen begäran om att få teckna hyreskontrakt som kräver ett regeringsbeslut skall presenteras regeringen om den inte föregåtts av förvarningar i till exempel de ovannämnda budgetunderlagen. Ansvaret för detta åvilar lärosätena, som på ett tidigt skede måste försöka bilda sig en uppfattning om de planerade lokalförhyrningarna kommer att kräva ett regeringsbeslut.

De konstnärliga högskolorna har i de flesta fall en lokalkostnadsandel, som överstiger 18 %. Konsthögskolans senaste siffra låg 1999 t.o.m. på 35 %. Detta medför att dessa högskolor vid alla förhyrningar som innebär kostnadsökningar måste ha regeringens godkännande. Om inga andra åtgärder vidtas, kan det för att undvika detaljstyrning och belasta regeringskansliet med frågor av mindre ekonomisk betydelse, finnas anledning att i dessa fall också införa lägsta belopp för regeringsbeslut. Det skulle kunna hanteras individuellt för berörda lärosäten i regleringsbrevet.

Bestämmelsen att beslut om längre hyreskontrakt skall fattas av regeringen gäller för hela det statliga området. Särskild hänsyn har tagits till högskolesektorns situation genom att lärosätena tillåts själva fatta beslut om hyreskontrakt upp till 10 år. Det normala är 6 år. En stor fördel med gällande regler är enkelheten – något som inte skall underskattas. Vad ett avsteg från denna princip för högskolesektorn får för inverkan på övriga delar av den statliga sektorn kan vi inte bedöma, mer än att det naturligtvis ur ett mycket övergripande perspektiv är önskvärt med samma regler för all statlig verksamhet.

Principen att grunda krav på regeringsbeslut på storleken av ett belopp i stället för hyrestiden förefaller mer relevant, eftersom man därigenom fokuserar på det som är svårt, nämligen att försöka bedöma risken med den planerade förhyrningen och inte i en kanske tidspressad situation laborera med avtalstiderna. Förhållandet att regeringen skall ta ställning till även små kontrakt, om de sträcker sig över mer än 10 år, upplevs inte som realistiskt och underminerar därmed regeln. Att sedan mycket långa men ekonomisk små hyreskontrakt är ytterst ovanliga är en annan sak.

Att lägga fast en gräns på i detta fall en lokalkostnadsandel på 18 % får inte uppfattas som ett försök att detaljstyra lärosätena. Istället är det uttryck för ett försök att minska risken för framtida verksamhetsmässiga och/eller ekonomiska problem. För allt annat lika är denna risk större för olika typer av framförallt ekonomiska problem, om lokalkostnadsandelen ligger högt.

Regeringen har inte för avsikt att bygga upp någon byggnadsteknisk kompetens inom regeringskansliet. Utredningen tror inte att den kompetens som erfordras för att ta ställning till lärosätenas lokalförsörjningsplaner i första hand är av byggnadsteknisk karaktär, utan av politisk/ekonomisk. Samtidigt är det viktigt att de förhyrningar eller lokalinvesteringar som enligt ovanstående regelsystem skall underställas regeringen för beslut, får en professionell beredning.

Under en stor del av utredningstiden arbetade vi med en modell som innebar att det enskilda lärosätet, vars lokalförsörjning vid något tillfälle krävde regeringsbeslut, i sin kalkyl skulle lägga in en liten del (0,2 % av det aktuella beloppet) för vilket regeringen sedan skulle kunna upphandla den kompetens man ansåg sig sakna. Fördelen är att kostnaden därmed skulle belasta korrekt objekt och inte i realiteten betalas av andra. Risken är dock att denna ”stämpelskatt” tillskrivs ett symbolvärde den inte har och skulle kunna uppfattas som en form av detaljstyrning, vilket inte ligger i linje med våra grundläggande intentioner.

Av denna anledning föreslår vi att regeringen innehåller en marginell del av anslaget till universiteten och högskolorna (förslagsvis

1–1,5 miljoner kronor per år) för att kunna upphandla den byggnadstekniska eller annan kompetens man behöver i det enskilda fallet.

Slutligen vill vi understryka att regeringen inte skall göra en detaljgranskning av det projekt som föreläggs, utan översiktligt bedöma realismen och risken, och därefter fatta beslut. Ytterst är det statsmakten som står för den ekonomiska risken.

8.4.3.2 Övriga förslag

Högskolesektorn innehåller både mycket stora och mycket små enheter. De stora universitetens, som Lund och Uppsala, situation skiljer sig väsentligt från de små högskolornas, som Opera- och Teaterhögskolan. De förstnämnda har egna byggnadsavdelningar med medarbetare med hög yrkeskompetens. Lokalfrågorna för de senare hanteras av personal som dessutom har en eller flera andra huvudarbetsuppgifter.

I vår enkät och vid våra kontakter med lärosätena har vi funnit att behovet av erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling i lokalfrågor efterfrågas och behövs. Ansvaret för den egna lokalförsörjningen är ju också endast 6–7 år gammal.

Vi förutsätter därför att lärosätena tar initiativ till och i samverkan arrangerar en kvalificerad lokalförsörjningsutbildning för sin personal. Kärnan i målgruppen för denna utbildning bör vara representanter från de små och medelstora lärosätena, men representanter för alla lärosäten bör delta. Utbildningen skall innehålla både byggnadstekniska och ekonomiska delar. I det senare ingår också förhandlingskunskap. Omfattningen får bestämmas senare, lämpligen efter en inventering av de presumtiva deltagarnas kunskaper. En sådan utbildning skulle också lägga grunden till ett nätverk och måhända en mer omfattande benchmarking/benchlearning.

Lokalerna är en viktig men inte den viktigaste resursen, för att genomföra utbildning och forskning. Av denna anledning kan lokalförsörjningsfrågorna tidvis hamna i periferin. Samtidigt är lokalerna en stor del av de totala resurserna. Endast personalkostnaderna är (betydligt) större. Denna farhåga (att lokalförsörjningsfrågorna kan hamna i periferin) kan motverkas genom att arbetsättet kring lokalfrågorna – framförallt när det gäller projektering – regleras internt.

Vi vill av denna anledning föreslå att regeringen uppdrar åt lärosätena, att om så inte redan är fallet, i arbetsordning reglera lokalförsörjningsfrågorna och då framförallt arbetsordning för projektering av nya lokaler.

Den modell, som används vid Uppsala universitet, kan vara en utgångspunkt för detta arbete, som sedan måste anpassa till varje lärosäte.

På detta sätt skulle man få någon form av kvalitetsgaranti i den grundläggande processen till gagn för de regeringsbeslut som kommer att krävas i del fall.

8.5 Sammanfattning

Bilden i stort

På aggregerad nivå har vi funnit att hyreskostnadsutvecklingen och anslagstilldelningen följs åt. Ytutvecklingen har varit långsammare. Detta utesluter självfallet inte att enskilda lärosäten kan komma få problem i vilka lokalfrågorna är en viktig beståndsdel.

Allmänna förslag

- Samtliga lärosäten bör se över sin lokalportfölj och så långt som möjligt försöka sprida kontraktstiderna. Därmed skapas en högre grad av flexibilitet genom att en del av lokal-åtaganden kan avvecklas på kort sikt.
- Åtgärder för att på ett avgörande sätt förbättra styrningen förutsätter att statsmakten avdelar resurser för att upprätthålla en konstruktiv dialog med samtliga lärosäten.
- Vilka hyresåtaganden som skall bli föremål för regeringsbeslut skall avgöras av dels åtagandets storlek och dels lärosätets lokalkostnadsandel. Vi föreslår att regeringen skall godkänna lokalförhyrningar vars sammanlagda värde uppgår till minst 200 miljoner kronor och /eller som medför att förhållandet lokalkostnader totala kostnader vid tidpunkten för kontraktstecknandet överstiger 18 %.

Förslag, som bidrar till att förbättra dialogen mellan lärosäte och statsmakten

- En marginell del av anslaget till högskolorna och universiteten (1–1,5 miljoner kr) bör innehållas av regeringen för att regeringskansliet skall kunna upphandla byggnadsteknisk eller annan specialkompetens för bedömning av hyresåtagandet.
- En arbetsordning för hantering av lokalförsörjningsfrågorna bör införas på samtliga lärosäten.

- Regeringsbeslutet att infordra uppgifter om lokalförsörjningen från lärosätena bör permanentas och bli rutin. Innehållet bör utvecklas succesivt i takt med regeringskansliets resurser.
- Arbetet med att utveckla god redovisningssed inom sektorn bör fortsätta och också prioriteras. Styrning med nyckeltal bör uppmuntras.
- Lärosätena bör ta initiativ till och i samverkan arrangera en kvalificerad utbildning kring lokalförsörjningsfrågorna.

Övriga iakttagelser

Frågor om Akademiska Hus som bolagets avkastningskrav, hyres-sättnings- och avtalsprinciper och dess dominans på denna del av fastighetsmarknaden bör enligt vår mening uppmärksammas. Det nuvarande systemet för lokalförsörjning anses av högskolorna vara avsevärt bättre än det som användes fram till 1994.

- Den nya tekniken kommer att påverka lokalförsörjningen, men den ekonomiska nettoeffekten tros bli marginell.

Referenser

Förordning om myndigheters årsredovisning och anslagsframställning 1993:134 och 1996:882.

Förslag till åtgärder avseende rekrytering. Dnr U 2000/2706/ST. Utbildningsdepartementet: PM 2000-06-21.

Godt begyndt – forskarutdannelsen i Danmark. Rapport från den av Danmarks forskningsråd utsedda panelen jan 2000.

Handledning för arbetet med regleringsbrev. Regeringskansliet.

Higher education policy in Finland. 1999 Undervisningsministeriet, Helsingfors.

Hjertsén, Ewa: Hur mycket undervisning får studenten vid samhällsvetenskapliga fakulteten vid Uppsala universitet? Jämförelse ht 97 och läsåret 1992/93. Rapport 1998-08-18.

Hägglund, Sture: 10 forskarskolor delrapport 17 april 2000.

Hägglund, Sture: Tio forskarskolor. Ett förslag till utveckling av forskarutbildningen slutrapport juni 2000.

Högskolans lokaler – ett regeringsuppdrag. HSV 1998:31R

Johansson, Eivor. m.fl.: Högskoleutbildade – tillgång och efterfrågan. HSV 1999:9 AR.

Johansson, Eivor o Strandberg, Leif: Kan gymnasieskolan förse högskolan med studenter? HSV 1999:5 AR.

JÄMSTÄLLDHET – hur styr regeringen? RRV 2000:17.

Kim, Lillemor: Svensk forskarutbildning i internationell belysning, 2000. Documenta 70. KVA.

Kim, Lillemor och Brandell Lars: Privilegium eller rättighet – en ESO-rapport om antagningen till högskolan. Finansdepartementet Ds 2000:24.

Kälvemark, Torsten m.fl.: Internationella trender på högskoleområdet. HSV 1999:2 AR.

Lärosätenas arbete med jämställdhet, studentinflytande samt social och etnisk mångfald, HSV 2000:8R.

Maasen, Peter: Models of financing higher education in Europe, 2000. CHEPS.

Melkersson, Martin: Grundutbildning på obestånd? Stockholms universitet vt 2000.

NU-databasen, HSV.

Performance indicators in higher education 1996-97, 1997-98, Report Dec 1999. HEFCE.

Prop. 1992/93:1, Frihet för kvalitet.

Prop. 1992/93:169, högre utbildning för ökad kompetens och Prop. 1992/93: 1. Bil. 9 Utbildningsdepartementet.

Prop. 1992/93:170, Forskning för kunskap och framsteg.

Prop. 1993/94: 100 Bil 9, Utbildningsdepartementet.

Prop. 1993/94:177, Utbildning och forskning. Kvalitet och konkurrenskraft.

Prop. 1996/96:1, Vol 6, Utbildning.

Prop. 1996/97:5, Forskning och samhälle.

Prop. 1997/98:136, Statlig förvaltning i medborgarnas tjänst.

Prop. 1998/99:100, utgiftsområde 16.

Prop. 1999/2000:28, Studentinflytande och kvalitetsutveckling i högskolan.

Prop. 1999/2000: 100, Utgiftsområde 16.

Prop. 1999/2000:81, Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering.

Regleringsbrev avseende universitet och högskolor för åren 1993/94-2000.

Riksdagens revisorer rapport 1996/97:11. Analys och användning av resultat i regeringskansliet.

Riksdagens revisorer: Förslag till riksdagen 1997/98: RR7.

Riksdagens revisorer: Högskoleutbildning i samhällsekonomisk belysning. Rapport 1999/2000:9.

SFS 1992:1434, Högskoleförordningen.

Sjölund, Majvor: Redovisning av uppdraget till Högskoleverket om forskarskolor HSV reg nr 62-944-99 samt Forskarutbildning – ett regeringsuppdrag HSV rapport 2000:4 R.

SOU 1992:44, Resurser för högskolans grundutbildning. Betänkande av Högskoleutredningen.

SOU 1993:3, Ersättning för kvalitet och effektivitet.

SOU 1995:121, Riksdagen, regeringen och forskningen. Några drag i svensk forskningspolitik under två decennier.

SOU 1997:57, I medborgarnas tjänst.

SOU 1998:83, DUKOM. På distans och kostnadseffektiv distansutbildning.

SOU 1998:128, Forskningspolitik.

SOU 2000:47, Mångfald i högskolan. Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan.

Statistiska meddelanden U13 SM 9901. Forskning och utveckling inom universitets- och högskolesektorn samt U 21 9901 och U 23 9901. SCB

Särskilda utbildningssatsningar – vad blev det av dem? HSV 1998:4R

Sörlin, Sverker och Törnqvist, Gunnar: Kunskap för välstånd. Universiteten och omvandlingen av Sverige 2000.

Talerud, Bo: Högskolans arbete med sin samverkansuppgift. HSV 2000:2 AR.

Undervisningstid inom filosofisk fakultet. Rapport 13, filosofiska fakulteten, Linköpings universitet. 1999.

Årsrapporter för universitet och högskolor 1993/94-1998 HSV.

Är grundutbildningens kvalitet i farozonen? HSV 2000:12 AR.

Kommittédirektiv

Högskolans styrning – en utvärdering

Dir 1999:70

Beslut vid regeringssammanträde den 30 september 1999.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att utreda vissa frågor om högskolans styrning.

Utgångspunkten för uppdraget skall vara att nuvarande mål- och resultatstyrda resurstilldelnings- och styrsystem för grundutbildningen i sina grunddrag skall ligga fast. Utredaren skall analysera möjligheterna för en vidareutveckling av nuvarande system och föreslå förbättringar av systemet. Utredaren skall också redovisa erfarenheterna av hur målstyrningen inom grundutbildningen har fungerat sett ur såväl riksdagens och regeringens som högskolans perspektiv. Vidare skall utredaren överväga möjligheterna för införande av mål- och resultatstyrd resursfördelning för anslag till forskning och forskarutbildning.

Bakgrund

Grundutbildning

1993 års högskolereform (prop. 1992/93:169, bet. 1992/93:UbU14, rskr. 1992/93:363 samt prop. 1992/93:170, bet. 1992/93:UbU22, rskr. 1992/93:390), innebär en decentralisering av ansvaret för vissa viktiga beslut till varje enskilt lärosäte. Regeringen ställer upp generella mål i form av effekt- och verksamhetsmål som högskolan skall uppfylla. Riksdagen och regeringen har ett övergripande ansvar för den högre utbildningen och forskningen. Ansvaret utövas dels genom resultatstyrningen och den finansiella styrningen, dels genom den löpande tillämpningen av denna styrning.

Riksdagen och regeringen fastställer målen och ramarna för högskolans verksamhet, såväl de ekonomiska som de författningsmässiga. Inom dessa ramar ankommer det på lärosätena att genomföra verksamheten och därmed besluta om bl.a. den institutionella organisationen, principerna för den interna fördelningen av resurser samt den årliga budgeten och uppföljningen av densamma, utbildningsutbudet inklusive dimensioneringen inom grundutbildningen, samt lokalförsörjningen och anskaffningen av anläggningstillgångar.

Högskolans uppgift är enligt 1 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434) att anordna utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund och på beprövad erfarenhet samt att bedriva forskning, konstnärligt och annat utvecklingsarbete. Verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan utbildning och forskning. Verksamheten skall också avpassas så att en hög kvalitet uppnås och de tillgängliga resurserna utnyttjas effektivt.

Genom 1993 års universitets- och högskolereform infördes ett nytt resurstilldelningssystem för den grundläggande högskoleutbildningen. Resurstilldelningen är beroende av de resultat som uppnås. Med resultat menas antal helårsstudenter och helårsprestationer som dessa uppnår per helår. Vad som avses med helårsstudent respektive helårsprestation anges i 4 kap. 7 § respektive 8 § förordningen (1993:1153) om redovisning av studier m.m. vid universitet och högskolor. Fram till dess att det nya resurstilldelningssystemet infördes var antalet tillhandahållna studieplatser grunden för resurstilldelningen och lärosätenas utbildningsuppdrag formulerades som planeringsramar uttryckta i ett antal nybörjarplatser. Avsikten med den nya styrmodellen är att styrningen skall vara i huvudsak mål- och resultatorienterad. Förutom att systemet skall göra det möjligt för högskolan att fatta beslut om den interna resursfördelningen, skall systemet motivera till att fortlöpande förbättra verksamheten. Systemet ger också ett incitament för högskolan att öka studenternas prestationer.

Inför varje budgetår får varje lärosäte ett anslag som består av ett takbelopp och i de flesta fall även av en ersättning för särskilda åtaganden. Anslaget är preliminärt, eftersom det slutliga anslaget inte kan fastställas förrän efter budgetårets slut då det faktiska utfallet av antal helårsstudenter och helårsprestationer är känt.

Ersättningsbeloppen för helårsstudent och helårsprestation fastställs årligen. De är olika stora för olika utbildningsområden men enhetliga såtillvida som samma ersättning för helårsstudent och helårsprestation inom samma utbildningsområde gäller för samtliga lärosäten.

I det årliga regleringsbrevet till lärosätena beslutar regeringen om deras verksamhet på grundval av vad riksdag och regering anser skall gälla för verksamheten under kommande budgetår. I regleringsbrevet

fastställs såväl effektmål som verksamhetsmål. Sedan 1997 anges också årliga mål för antalet helårsstudenter samt därav minsta antal helårsstudenter inom de naturvetenskapliga och tekniska utbildningsområdena. Vidare består styrningen av grundutbildningen i att högskolan inför varje treårsperiod får ett utbildningsuppdrag av regeringen där kvantitativa mål avseende vissa examina under treårsperioden anges. För det aktuella budgetåret kan i vissa fall även krav finnas på särskild återrapportering. De generella återrapporteringskraven regleras i 4 kap. förordningen (1993:1153) om redovisning av studier m.m. vid universitet och högskolor.

Forskning och forskarutbildning

Riksdagen beslutade med anledning av regeringens proposition Högskolans ledning, lärare och organisation (prop. 1996/97:141, bet. 1997/98:UbU3, rskr. 1997/98:12) att anslag till forskning och forskarutbildning från och med den 1 januari 1999 huvudsakligen skall fördelas på vetenskapsområden. Enligt riksdagens beslut skall det finnas fyra vetenskapsområden: humanistisk-samhällsvetenskapligt (motsvarar de tidigare teologiska, juridiska, humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna) medicinskt (motsvarar de tidigare medicinska, farmaceutiska och odontologiska fakulteterna), naturvetenskapligt samt tekniskt vetenskapsområde. Det är riksdagen, som efter förslag från regeringen, beslutar om vilka vetenskapsområden vid universitet och högskolor med vetenskapsområde som skall få anslag.

De lärosäten som före den 1 januari 1999 var universitet får ett anslag uppdelat i anslagsposter per vetenskapsområde och en anslagspost för lokalyror m.m. För de lärosäten som blev universitet från den 1 januari 1999 ingår även lokalkostnader i anslagsposterna för vetenskapsområdena.

Alla universitet får inte resurser till samtliga vetenskapsområden. Endast Uppsala och Lunds universitet får anslag till samtliga vetenskapsområden. Övriga universitet tilldelas resurser till mellan ett och tre olika vetenskapsområden. Sveriges lantbruksuniversitet, som ligger inom Jordbruksdepartementets ansvarsområde, får ett samlat anslag för grundutbildning, forskarutbildning och forskning.

Till vetenskapsområde har kopplats rätten att anordna forskarutbildning och utfärda doktorsexamen. En högskola som inte är universitet kan hos regeringen ansöka om att få rätt till ett vetenskapsområde. Om regeringen beslutar att tilldela en högskola ett vetenskapsområde innebär det att högskolan kan anordna forskarutbildning och utfärda doktorsexamina inom området. Som en följd härav kan lärosätets

forskningsanslag helt eller delvis koncentreras till detta vetenskapsområde.

Riksdagen och regeringen kan bl.a. styra forskningen och forskarutbildningen till vissa områden genom resursfördelningen. Regeringen har dessutom möjlighet att inom ett vetenskapsområde peka ut speciella ämnesområden som en högskola särskilt skall ansvara för.

Av nuvarande högskolor har Högskolan i Karlskrona/Ronneby fått tekniskt vetenskapsområde, Malmö högskola medicinskt vetenskapsområde och Högskolan i Kalmar naturvetenskapligt vetenskapsområde.

Övriga högskolor får permanenta forskningsresurser utan att statsmakterna bestämmer vilken inriktning dessa skall ha.

Uppdraget

Utgångspunkt för uppdraget

Utgångspunkt för uppdraget skall vara att det nuvarande mål- och resultatstyrda resurstilldelnings- och styrsystemet för grundutbildningen i sina grunddrag skall ligga fast. Utredaren skall analysera möjligheterna för en vidareutveckling av nuvarande system och föreslå förbättringar av systemet. Utredaren skall också redovisa erfarenheterna av hur målstyrningen inom grundutbildningen har fungerat sett ur såväl riksdagens och regeringens som högskolans perspektiv. Vidare skall utredaren överväga möjligheterna för införande av mål- och resultatstyrd resursfördelning för anslag till forskning och forskarutbildning.

Uppdragets inriktning

1 Mål

Utredaren skall göra följande:

- Utvärdera hur arbetet med att formulera och fastställa mål (inklusive utbildningsuppdrag) har fungerat. I utvärderingen ingår att granska och analysera det underlag som regeringen har haft tillgång till vid beslut om mål och resursfördelning samt hur kommunikationen mellan regeringen och lärosätena har fungerat.
- Utvärdera hur och i vilken mån regeringens mål och prioriteringar har fått genomslag i högskolornas planering och hur målen och prioriteringarna har fungerat i praktiken.
- Bedöma om nuvarande system innehåller tillräckliga incitament för högskolan att uppnå målen samt vilka förhållanden i systemet som

eventuellt verkar hindrande eller bromsande för att målen skall uppnås och lämna förslag till hur sådana hinder kan lösas.

- Föreslå vilka kriterier som är rimliga att utgå ifrån när regeringen bestämmer mål för examina samt föreslå eventuella förändringar av målen för grundutbildning.
- Överväga vilka kriterier som kan användas i samband med målformuleringen för att tydliggöra en avvägning mellan utbildning förlagd till lärosätets campus och distansutbildning, liksom mellan utbildning som riktar sig till nybörjare i högskolan jämfört med utbildning som riktar sig till studenter som bedriver fortsatta studier. I det sammanhanget skall även problem med att anordna utbildning på deltid och distansutbildning uppmärksammas och förslag till åtgärder redovisas.
- Överväga om resurstilldelningssystemet kan utformas så att det premierar lärosäten som har en bred social rekrytering och en rekrytering som bryter de könsbundna studievalen samt aktivt arbetar med att dels öka mångfalden i utbildningar och dels förnya desamma samt föreslå hur det skall genomföras.

2 Övrigt

Utredaren skall göra följande:

- Utvärdera statens satsningar på högskolan under senare delen av 1990-talet ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. En aspekt som skall belysas är hur satsningarna har motsvarat arbetsmarknadens behov av högskoleutbildad arbetskraft.
- Granska och analysera lärosätenas resursutnyttjande, t.ex. vilka resurser högskolan använder till undervisning, lokaler m.m. Vidare skall skillnaderna mellan olika lärosätens förutsättningar att bedriva verksamhet belysas.
- Utvärdera modeller som gör det möjligt dels för regeringen att skapa incitament för en profilering av forskning och forskarutbildning, dels för att fördelning av forskningsmedel i större utsträckning skall kunna baseras på kvalitetsomdömen.
- Utvärdera nuvarande styrning av forskarutbildningen med examensmål och minimibelopp för studiefinansiering samt överväga om mer utvecklade mål för forskarutbildningen skall införas, t.ex. avvägning mellan olika inriktningar och områden.
- Överväga hur resurstilldelningssystemet kan utformas, så att fördelningen av medel skall kunna göras utifrån hur väl lärosätet har uppfyllt sina mål. Utredaren skall vidare redovisa och lämna förslag till

övriga åtgärder, för de fall de mål, som regeringen har ställt upp för högskolan, uppnås eller inte uppnås.

3 *Ersättningsnivåer*

Utredaren skall göra följande:

- Utvärdera de nuvarande ersättningsnivåerna som finns för olika utbildningsområden samt hur lärosätena avräknar mot dessa ersättningsnivåer. Redovisningen skall visa för- och nackdelar med nuvarande modell. Utredaren skall föreslå eventuella justeringar inom givna ekonomiska ramar.

4 *Resurstilldelningssystem*

Utredaren skall göra följande:

- Analysera och överväga hur fördelningen av anslag för forskning och forskarutbildning kan utformas. Bedömningen skall baseras på kvalitetsomdömen med anknytning till bl.a. lärosätets profilering. Utredaren skall lämna förslag om hur ett sådant system kan utformas samt för- och nackdelar med ett sådant system.

I den del som avser att analysera hur högskolan möter arbetsmarknadens och studenternas efterfrågan, skall utredaren samråda med Högskoleverket beträffande det uppdrag, som regeringen den 11 mars 1999 gav verket, att analysera arbetsmarknadens behov av högskoleutbildade. Samråd skall även ske med Högskoleverket med anledning av det regeringsuppdrag som verket fick den 4 mars 1999 om forskarskolor samt dessas inverkan och möjligheter i förhållande till forskarutbildningen. Vidare skall samråd ske med den utredare som regeringen avser att tillkalla för att utreda mångfalden i högskolan.

Utredningsarbetet skall bedrivas i samverkan med berörda lärosäten. Dessa skall ge utredaren det bistånd som behövs för uppdragets genomförande.

Utredaren får inte föreslå ökade utgifter utan att samtidigt föreslå hur finansiering skall ske.

Utredaren skall analysera om det krävs några särskilda ändringar i aktuella författningar och, i förekommande fall, lämna förslag till sådan ändringar.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget skall redovisas senast den 31 maj 2000.

Tilläggsdirektiv

Högskolans styrning – en utvärdering

Dir. 2000:6

Beslut vid regeringssammanträde den 23 mars 2000.

Sammanfattning av uppdraget

Den särskilde utredare som tillkallats för att utreda vissa frågor om högskolans styrning får genom tilläggsdirektiv i uppdrag att särskilt utreda och föreslå förändringar av lokalförsörjningen inom högskolan.

Uppdraget

Den särskilde utredaren som tillkallats för att utreda vissa frågor om högskolans styrning ges i uppdrag att därutöver:

- analysera hur lokalkostnadernas andel av dels högskoleanslagen, dels lärosätenas beräknade totala omslutning förutses utvecklas på några års sikt mot bakgrund av volymerna genomförda och planerade förhyrningar som innebär nybyggnationer eller större om- och tillbyggnader. Vidare skall analysen ta fasta på att högskolan planerar att lämna förhyrningar. Utredaren skall vid sin analys utnyttja redovisningen av det uppdrag som regeringen gav till Statens lokalförsörjningsverk och Högskoleverket år 1997 (dnrU1997/4158/UH).
- analysera vilket lokalbehov som högskoleexpansionen (inom grundutbildning, forskarutbildning och forskning) under 1990-talet har gett och kommer att ge upphov till.
- analysera hur beställnings- och förhyrningstakten utvecklas efter 2000, under förutsättning att ingen ytterligare expansion beslutas.

Mot bakgrund av analyserna skall utredaren lämna förslag på en modell för regeringens styrning av lokalförhyrningar inom högskoleområdet,

om förhyrningarna medför att anslagsmedel i större utsträckning binds upp i lokalkostnader. Styrmodellen skall ge möjligheter för regeringen att bedöma behovet av förhyrningen på ett så tidigt stadium att det finns reella möjligheter för regeringen att påverka förhyrningarna. Utgångspunkten skall vara att förhyrningar av större ekonomisk betydelse bör godkännas av regeringen, även om högskolan bedömer att förhyrningen ryms inom nuvarande anslag. Utredaren skall vidare lämna förslag om hur underlaget från lärosätet skall vara utformat för att regeringen skall kunna bedöma behovet. Utgångspunkten bör vara att byggtknisk kompetens inte kommer att finnas inom Regeringskansliet. Utredaren bör även undersöka om det är praktiskt möjligt att utöka underlaget om förhyrningar på ett meningsfullt sätt i budgetunderlaget utifrån det särskilda beslut som fattades den 14 oktober 1999 om utformningen av budgetunderlaget för universitet och högskolor (dnr U1999/3347/UH). Utredaren kan även föreslå korrigeringar i budgetunderlaget för att ytterligare förbättra regeringens kunskap inom området.

Bakgrund

Ersättning för lokaler i grundutbildningen vid universiteten och högskolorna ingår sedan den 1 juli 1994 i ersättningen för helårsstudenter. Inom forskning och forskarutbildning ges ersättning för lokaler, inredning och utrustning på olika sätt till universiteten och till högskolorna utan egna forskningsanslag. Universiteten, förutom de nyinrättade universiteten i Karlstad, Växjö och Örebro, erhåller särskilda medel för lokalhyror m.m. De nyinrättade universiteten och högskolorna erhåller medel för forskning där ersättning för lokaler, inredning och utrustning är inkluderade.

Inför övergången till det nya resurstilldelningssystemet för lokaler, inredning och utrustning beslutade riksdagen om särskilda lokalmedel till vissa universitet för kostnader i samband med större byggprojekt (prop. 1992/93:170, UbU15, rskr. 1992/93:388), som inte sammanhänger med högskoleexpansionen under 1990-talet. Alla dessa projekt är ännu inte avslutade. Medlen utgörs dels av engångsmedel avsedda för inredning och utrustning, dels av permanenta medel avsedda för hyresökningar. Medlen har tillförts universiteten när byggprojekten medför kostnader. Fortfarande återstår att fördela medel till Lunds och Stockholms universitet, Kungl. Tekniska högskolan samt de konstnärliga högskolorna.

I samband med att resurstilldelningssystemet för den grundläggande högskoleutbildningen följdes upp 1997 (dnr U97/2538/UH) förutsåg

några högskolor att andelen lokalkostnader i förhållande till de totala kostnaderna om några år skulle öka åtminstone temporärt till följd av att lokalsituationen behövde förbättras på grund av expansionen av grundutbildningen. Vid redovisningen av uppdraget 1997 redovisade dock Högskoleverket att andelen ännu inte hade ökat vid några lärosäten.

Under 1990-talet har grundutbildningen vid den svenska högskolan expanderat kraftigt till följd av bland annat ett flertal regeringsbeslut. Under den första halvan av decenniet ökade antalet helårsstudenter med cirka 30 procent. För perioden 1997 – 2000 har beslut fattats som innebär en ökning med 68 000 platser. För åren 2001 – 2002 har beslut fattats som innebär att högskolan byggs ut med ytterligare 20 000 platser. Därutöver har forskningsvolymen ökat kraftigt. År 1997 utfördes 18 033 årsverken, vilket året därpå steg till 19 041. Denna trend fortsatte under 1999. Den ökande forskningsvolymen under 1990-talet bestod av dels höjda forskningsanslag, dels en ökande andel externfinansierad forskning. Inom både uppdragsutbildning, uppdragsforskning och sektorsforskning som finansieras med forskningsbidrag från andra finansörer gäller principen om full kostnadstäckning. Kostnader för lokaler skall således ingå i ersättningen från uppdrags- respektive bidragsgivaren.

Nuvarande styrmodell för högskolelokaler

Den nuvarande styrningen av högskolornas lokalförsörjning sker endast genom att det krävs ett godkännande från regeringen för lokalförhyrningar som är längre än 10 år. Regeringen styr alltså endast högskolornas möjlighet till långa förhyrningar, inte t.ex. andelen lokalkostnader av deras totala tillgängliga medel eller hur hög andel av högskolornas förhyrningar som får vara uppbundna i längre kontrakt.

Uppföljningen av universitetens och högskolornas lokalkostnader och planerade ny- och ombyggnader grundas på budgetunderlag som varje myndighet skall lämna till regeringen senast den 1 mars varje år. I budgetunderlaget specificeras bl. a. beräknade lån och räntekostnader under de kommande fyra åren.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget enligt detta tilläggsdirektiv skall redovisas i en separat rapport senast den 31 maj 2000.

Utbildningsprofiler

Utbildningsprofiler för universitet och högskolor

Tabell 1. Registrerade helårsstudenter i statliga uppdrag budgetåret 1994/95 och 1999 fördelade på utbildningsområden.

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Chalmers				
Humanistiskt	132	2 %	121	2 %
Samhällsvetenskapligt	101	1 %	141	2 %
Tekniskt	6 514	97 %	7 064	96 %
	6 747	100 %	7 326	100 %
Göteborgs universitet				
Humanistisk o teol	5 078	24 %	4 176	20 %
Samhällsvetenskapligt	7 389	35 %	6 787	33 %
Juridiskt	845	4 %	709	3 %
Naturvetenskapligt	2 777	13 %	3 957	19 %
Vård	303	1 %	358	2 %
Medicin o odontologi	1 219	6 %	1 252	6 %
Undervisning	2 049	10 %	1 754	9 %
Konst m.m.	730	3 %	851	4 %
Övrigt	1 005	5 %	557	3 %
Farmaceutisk			16	0 %
	21 395	100 %	20 417	100 %
HHS				
Humanistiskt			42	3 %
Juridiskt	109	8 %	86	7 %
Samhällsvetenskapligt	1 313	92 %	1 109	90 %
	1 421	100 %	1 237	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Dalarna				
Humanistiskt	450	16 %	725	18 %
Samhällsvetenskapligt	746	26 %	817	20 %
Juridiskt	107	4 %	149	4 %
Naturvetenskapligt	491	17 %	812	20 %
Tekniskt	661	23 %	1 051	25 %
Undervisning	339	12 %	448	11 %
Övrigt	85	3 %	100	2 %
Vård			21	0 %
	2 879	101 %	4 123	100 %
Kristianstad				
Humanistiskt	306	13 %	410	11 %
Samhällsvetenskapligt	734	32 %	1 365	37 %
Juridiskt	125	5 %	225	6 %
Naturvetenskapligt	257	11 %	605	16 %
Tekniskt	196	9 %	438	12 %
Undervisning	495	22 %	516	14 %
Övrigt	187	8 %	146	4 %
Vård			25	1 %
	2 300	100 %	3 729	100 %
Borås				
Humanistiskt	100	4 %	194	6 %
Samhällsvetenskapligt	564	23 %	709	21 %
Juridiskt	154	6 %	170	5 %
Naturvetenskapligt	447	18 %	739	22 %
Tekniskt	462	18 %	697	20 %
Undervisning	170	7 %	218	6 %
Övrigt	602	24 %	645	19 %
Konst m.m.			55	2 %
Vård			3	0 %
	2 499	100 %	3 430	101 %
Gävle				
Humanistiskt	358	12 %	621	14 %
Samhällsvetenskapligt	989	33 %	1 481	33 %
Juridiskt	87	3 %	129	3 %
Naturvetenskapligt	656	22 %	1 259	28 %
Tekniskt	455	15 %	699	15 %
Undervisning	271	9 %	242	5 %
Övrigt	144	5 %	123	3 %
	2 960	100 %	4 554	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Halmstad				
Humanistiskt	318	14 %	575	15 %
Samhällsvetenskapligt	1 153	50 %	1 749	46 %
Juridiskt	71	3 %	118	3 %
Naturvetenskapligt	143	6 %	492	13 %
Tekniskt	544	24 %	788	21 %
Undervisning	36	2 %	67	2 %
Övrigt	33	1 %		
Konst m.m.			7	0 %
	2 298	100 %	3 796	100 %
Jönköping				
Humanistiskt	346	11 %	507	12 %
Samhällsvetenskapligt	1 283	43 %	1 570	36 %
Juridiskt	176	6 %	210	5 %
Naturvetenskapligt	265	9 %	414	9 %
Tekniskt	414	14 %	1 109	25 %
Undervisningsområdet	406	13 %	427	10 %
Övrigt	118	4 %	157	4 %
	3 006	100 %	4 394	100 %
Kalmar				
Humanistiskt	277	10 %	431	11 %
Samhällsvetenskapligt	721	26 %	1 080	26 %
Juridiskt	5	0 %	7	0 %
Naturvetenskapligt	645	23 %	874	21 %
Tekniskt	675	24 %	1 043	26 %
Undervisning	373	13 %	416	10 %
Övrigt	122	4 %	214	5 %
Vård			16	0 %
	2 818	100 %	4 081	100 %
Karlskrona/Ronneby				
Humanistiskt	232	16 %	230	8 %
Samhällsvetenskapligt	441	31 %	694	24 %
Naturvetenskapligt	175	12 %	363	13 %
Tekniskt	587	41 %	1 523	53 %
Vård			37	1 %
Undervisning			13	0 %
	1 435	100 %	2 860	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Skövde				
Humanistiskt	370	20 %	459	19 %
Samhällsvetenskapligt	761	40 %	444	18 %
Juridiskt	72	4 %	58	2 %
Naturvetenskapligt	354	19 %	726	29 %
Tekniskt	283	15 %	791	32 %
Övrigt	50	3 %	0	0 %
	1 890	101 %	2 478	100 %
TrollHättan/Udevalla				
Humanistiskt	99	7 %	191	7 %
Samhällsvetenskapligt	642	46 %	1 230	46 %
Juridiskt	74	5 %	98	4 %
Naturvetenskapligt	103	7 %	362	13 %
Tekniskt	357	26 %	619	23 %
Undervisning	95	7 %	139	5 %
Övrigt	28	2 %	47	2 %
	1 397	100 %	2 686	100 %
Gotland				
Humanistiskt	136	29 %	282	28 %
Samhällsvetenskapligt	177	38 %	256	26 %
Juridiskt	23	5 %	19	2 %
Naturvetenskapligt	20	4 %	325	33 %
Tekniskt	110	23 %	113	11 %
Övrigt	2	0 %		
	468	100 %	995	100 %
IHS				
Samhällsvetenskapligt			24	7 %
Konst m.m.	275	73 %	265	72 %
Undervisning	100	27 %	78	21 %
	375	100 %	367	100 %
Karlstad				
Humanistiskt	1 216	20 %	1 225	18 %
Samhällsvetenskapligt	2 587	42 %	2 693	40 %
Naturvetenskapligt	888	14 %	1 096	16 %
Tekniskt	695	11 %	972	14 %
Undervisning	666	11 %	597	9 %
Övrigt	164	3 %	132	2 %
	6 216	100 %	6 715	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
KI				
Humanistiskt	21	1 %	8	0 %
Samhällsvetenskapligt	214	8 %	221	7 %
Naturvetenskapligt	34	1 %	170	6 %
Tekniskt	23	1 %	85	3 %
Medicinskt	1 828	64 %	1 684	56 %
Odontologiskt	381	13 %	290	10 %
Vård	343	12 %	557	18 %
	2 845	100 %	3 015	100 %
Konstfack				
Konst m.m.	559	100 %	513	94 %
Undervisning	0	0 %	35	6 %
	559	100 %	548	100 %
Konsthögskolan				
Konst m.m.	191	100 %	212	100 %
Musikhögskolan				
Konst m.m.	542	100 %	527	89 %
Undervisning			65	11 %
	542	100 %	592	100 %
KTH				
Humanistiskt	93	1 %	223	2 %
Samhällsvetenskapligt	297	3 %	281	3 %
Juridiskt	65	1 %	67	1 %
Naturvetenskapligt	2 555	28 %	2 705	26 %
Tekniskt	6 033	67 %	7 245	69 %
	9 042	100 %	10 521	100 %
Linköping				
Humanistiskt	1 713	15 %	1 813	13 %
Samhällsvetenskapligt	2 341	22 %	2 749	20 %
Juridiskt	264	2 %	334	2 %
Naturvetenskapligt	2 193	20 %	3 051	22 %
Tekniskt	2 619	24 %	3 917	28 %
Medicinskt	473	4 %	690	5 %
Vård	51	0 %	58	0 %
Undervisning	899	8 %	895	7 %
Övrigt	223	2 %	249	2 %
	10 776	100 %	13 756	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Luleå				
Humanistiskt	469	9 %	640	9 %
Samhällsvetenskapligt	1 179	22 %	1 690	24 %
Juridiskt	210	4 %	271	4 %
Naturvetenskapligt	1 102	21 %	1 355	19 %
Tekniskt	1 571	29 %	2 334	33 %
Undervisning	517	10 %	496	7 %
Övrigt	97	2 %	27	0 %
Konst m.m.	200	4 %	251	4 %
	5 345	100 %	7 064	100 %
Lund				
Humanistiskt o teol	5 601	21 %	4 522	21 %
Samhällsvetenskapligt	7 575	29 %	6 274	30 %
Juridiskt	2 171	8 %	1 988	9 %
Naturvetenskapligt	2 182	8 %	1 920	9 %
Tekniskt	4 443	17 %	4 328	20 %
Med o odont	1 536	6 %	1 349	6 %
Vård	502	2 %	174	1 %
Undervisning	1 664	6 %	37	0 %
Konst m.m.	427	2 %	510	2 %
Övrigt	366	1 %	100	0 %
	26 467	100 %	21 202	100 %
LHS				
Humanistiskt	653	17 %	844	17 %
Samhällsvetenskapligt	520	13 %	702	14 %
Naturvetenskapligt	659	17 %	788	16 %
Undervisning	1 740	44 %	2 113	43 %
Övrigt	346	9 %	388	8 %
Konst m.m.			100	2 %
	3 918	100 %	4 935	100 %
Malmö				
Humanistiskt			626	10 %
Samhällsvetenskapligt			1 452	22 %
Juridiskt			44	1 %
Naturvetenskapligt			705	11 %
Tekniskt			1 231	19 %
Med o odont			234	4 %
Vård			276	4 %
Undervisning			1 569	24 %
Konst m.m.			67	1 %
Övrigt			308	5 %
			6 512	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Mitthögskolan				
Humanistiskt	822	12 %	846	10 %
Samhällsvetenskapligt	2 957	42 %	3 050	36 %
Juridiskt	324	5 %	277	3 %
Naturvetenskapligt	921	13 %	1 294	15 %
Tekniskt	1 146	16 %	2 072	24 %
Vård	86	1 %	271	3 %
Undervisning	373	5 %	324	4 %
Övrigt	349	5 %	341	4 %
	6 978	100 %	8 475	100 %
Mälardalen				
Humanistiskt	569	17 %	727	11 %
Samhällsvetenskapligt	1 170	35 %	2 170	34 %
Naturvetenskapligt	289	9 %	926	15 %
Tekniskt	1 178	35 %	2 309	36 %
Vård			125	2 %
Undervisning	82	2 %	38	1 %
Övrigt	37	1 %		
Konst m.m.			53	1 %
	3 325	100 %	6 348	100 %
Operahögskolan				
Konst m.m.	47	100 %	38	100 %
Stockholms univ				
Humanistiskt	6 017	32 %	5 612	29 %
Samhällsvetenskapligt	8 039	42 %	7 422	38 %
Juridiskt	2 397	13 %	2 435	12 %
Naturvetenskapligt	1 333	7 %	2 319	12 %
Tekniskt	642	3 %	883	4 %
Medicinskt	90	0 %	391	2 %
Vård	136	1 %	75	0 %
Övrigt	224	1 %	503	3 %
Konst m.m.	171	1 %		
	19 049	100 %	19 640	100 %
SLU				
Samhällsvetenskapligt	214	10 %	391	11 %
Naturvetenskapligt	1 387	67 %	2 620	72 %
Medicinskt	328	16 %	362	10 %
Övrigt	129	6 %	246	7 %
	2 058	100 %	3 619	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Södertörn				
Humanistiskt			1 627	33 %
Samhällsvetenskapligt			2 433	49 %
Juridiskt			114	2 %
Naturvetenskapligt			300	6 %
Tekniskt			301	6 %
Vård			11	0 %
Farmaceutiskt			135	3 %
Konst m.m.			70	1 %
			4 991	100 %
Umeå				
Humanistiskt	2 668	21 %	2 681	19 %
Samhällsvetenskapligt	3 612	29 %	3 800	27 %
Juridiskt	212	2 %	254	2 %
Naturvetenskapligt	2 341	19 %	2 585	18 %
Tekniskt	749	6 %	1 528	11 %
Med o odont	1 014	8 %	1 129	8 %
Vård	564	4 %	538	4 %
Undervisning	970	8 %	1 085	8 %
Övrigt	304	2 %	285	2 %
Konst m.m.	163	1 %	251	2 %
	12 597	100 %	14 136	100 %
Uppsala				
Humanistisk och teol	5 057	27 %	4 024	23 %
Samhällsvetenskapligt	4 778	25 %	3 612	21 %
Juridiskt	1 584	8 %	1 461	8 %
Naturvetenskapligt	2 628	14 %	2 791	16 %
Tekniskt	1 611	9 %	1 962	11 %
Medicinskt	929	5 %	932	5 %
Farmaceutiskt	884	5 %	1 065	6 %
Vård	86	0 %	166	1 %
Undervisning	1 069	6 %	1 045	6 %
Övrigt	159	1 %	146	1 %
	18 785	100 %	17 204	100 %
Växjö				
Humanistiskt	755	15 %	912	15 %
Samhällsvetenskapligt	2 641	53 %	3 259	52 %
Naturvetenskapligt	743	15 %	1 133	18 %
Tekniskt	294	6 %	384	6 %
Undervisning	506	10 %	391	6 %
Övrigt	87	2 %	197	3 %
Konst m.m.			7	0 %
	5 026	100 %	6 283	100 %

Universitet/ högskola	1994/95 antal hst	1994/95 %	1999 antal hst	1999 %
Örebro				
Humanistiskt	777	13 %	712	11 %
Samhällsvetenskapligt	2 797	48 %	2 553	40 %
Juridiskt	412	7 %	355	6 %
Naturvetenskapligt	37	1 %	446	7 %
Tekniskt	741	13 %	1 401	22 %
Vård	123	2 %	1	0 %
Undervisning	541	9 %	585	9 %
Övrigt	35	1 %	73	1 %
Konst	326	6 %	299	4 %
	5 789	100 %	6 425	100 %

Källa: NU-databasen, HSV reg. helårsstudenter, statliga uppdrag konstnärliga utbildningar och idrott har samlats under gemensam rubrik Teologisk utbildning ingår i humanistisk Odontologi i medicin.

Tabell 2 a–d. Helårsstudenter statliga uppdrag för teknik, naturvetenskap, samhällsvetenskap och humaniora 1994/95 och 1999 (fallande ordning).

Tabell 2 a

Teknik	hst 1994/95	%	%	hst 1999	
Chalmers tekniska högskola	6 514	20 %	15 %	7 245	Kungl. Tekniska högskolan
Kungl. Tekniska högskolan	6 033	18 %	15 %	7 064	Chalmers tekniska högskola
Lunds universitet	4 443	13 %	9 %	4 328	Lunds universitet
Linköpings universitet	2 619	8 %	8 %	3 917	Linköpings universitet
Uppsala universitet	1 611	5 %	5 %	2 334	Luleå tekniska universitet
Luleå tekniska universitet	1 571	5 %	5 %	2 309	Mälardalens högskola
Mälardalens högskola	1 178	4 %	4 %	2 072	Mitthögskolan
Mitthögskolan	1 146	3 %	4 %	1 962	Uppsala universitet
Umeå universitet	749	2 %	3 %	1 528	Umeå universitet
Örebro universitet	741	2 %	3 %	1 523	Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Karlstads universitet	695	2 %	3 %	1 401	Örebro universitet
Högskolan i Kalmar	675	2 %	3 %	1 231	Malmö högskola
Högskolan Dalarna	661	2 %	2 %	1 109	Högskolan i Jönköping
Stockholms universitet	642	2 %	2 %	1 051	Högskolan Dalarna
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	587	2 %	2 %	1 043	Högskolan i Kalmar
Högskolan i Halmstad	544	2 %	2 %	972	Karlstads universitet
Högskolan i Gävle	462	1 %	2 %	883	Stockholms universitet
Högskolan i Borås	455	1 %	2 %	791	Högskolan i Skövde
Högskolan i Jönköping	414	1 %	2 %	788	Högskolan i Halmstad
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	357	1 %	1 %	699	Högskolan i Gävle
Växjö universitet	294	1 %	1 %	697	Högskolan i Borås
Högskolan i Skövde	283	1 %	1 %	619	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskolan Kristianstad	196	1 %	1 %	438	Högskolan Kristianstad
Högskolan på Gotland	110	0 %	1 %	384	Växjö universitet
Karolinska institutet	23	0 %	1 %	325	Högskolan på Gotland
		0 %	1 %	301	Södertörns Högskola
	33 002	100 %	0 %	85	Karolinska institutet
			100 %	47 099	

Tabell 2 b

Naturvetenskap	hst 1994/95	%	%	hst 1999	
Göteborgs universitet	2 777	11 %	11 %	3 957	Göteborgs universitet
Uppsala universitet	2 628	10 %	8 %	3 051	Linköpings universitet
Kungl. Tekniska högskolan	2 555	10 %	8 %	2 791	Uppsala universitet
Umeå universitet	2 341	9 %	7 %	2 705	Kungl. Tekniska högskolan
Linköpings universitet	2 193	9 %	7 %	2 620	Sveriges lantbruksuniversitet
Lunds universitet	2 182	9 %	7 %	2 585	Umeå universitet
Sveriges lantbruksuniversitet	1 387	5 %	6 %	2 319	Stockholms universitet
Stockholms universitet	1 333	5 %	5 %	1 920	Lunds universitet
Luleå tekniska universitet	1 102	4 %	4 %	1 355	Luleå tekniska universitet
Mitthögskolan	921	4 %	4 %	1 294	Mitthögskolan
Karlstads universitet	888	3 %	3 %	1 259	Högskolan i Gävle
Växjö universitet	743	3 %	3 %	1 133	Växjö universitet
Lärarhögskolan i Stockholm	659	3 %	3 %	1 096	Karlstads universitet
Högskolan i Gävle	656	3 %	3 %	926	Mälardalens högskola
Högskolan i Kalmar	645	3 %	2 %	874	Högskolan i Kalmar
Högskolan Dalarna	491	2 %	2 %	812	Högskolan Dalarna
Högskolan i Borås	447	2 %	2 %	788	Lärarhögskolan i Stockholm
Högskolan i Skövde	354	1 %	2 %	739	Högskolan i Borås
Mälardalens högskola	289	1 %	2 %	726	Högskolan i Skövde
Högskolan i Jönköping	265	1 %	2 %	705	Malmö högskola
Högskolan Kristianstad	257	1 %	2 %	605	Högskolan Kristianstad
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	175	1 %	1 %	492	Högskolan i Halmstad
Högskolan i Halmstad	143	1 %	1 %	446	Örebro universitet
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	103	0 %	1 %	414	Högskolan i Jönköping
Örebro universitet	37	0 %	1 %	363	Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Karolinska institutet	34	0 %	1 %	362	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskolan på Gotland	20	0 %	1 %	300	Södertörns Högskola
	25 623	100 %	0 %	170	Karolinska institutet
			0 %	113	Högskolan på Gotland
			100 %	36 923	

Tabell 2 c

Samhällsvetenskap	hst 1994/95	%	%	hst 1999	
Stockholms universitet	8 039	14 %	12 %	7 422	Stockholms universitet
Lunds universitet	7 575	13 %	11 %	6 787	Göteborgs universitet
Göteborgs universitet	7 389	13 %	10 %	6 274	Lunds universitet
Uppsala universitet	4 778	8 %	6 %	3 800	Umeå universitet
Umeå universitet	3 612	6 %	6 %	3 612	Uppsala universitet
Mitthögskolan	2 957	5 %	5 %	3 259	Växjö universitet
Örebro universitet	2 797	5 %	5 %	3 050	Mitthögskolan
Växjö universitet	2 641	5 %	4 %	2 749	Linköpings universitet
Karlstads universitet	2 587	4 %	4 %	2 693	Karlstads universitet
Linköpings universitet	2 341	4 %	4 %	2 553	Örebro universitet
Handelshögskolan i Stockholm	1 313	2 %	4 %	2 433	Södertörns Högskola
Högskolan i Jönköping	1 283	2 %	3 %	2 170	Mälardalens högskola
Luleå tekniska universitet	1 179	2 %	3 %	1 749	Högskolan i Halmstad
Mälardalens högskola	1 170	2 %	3 %	1 690	Luleå tekniska universitet
Högskolan i Halmstad	1 153	2 %	2 %	1 570	Högskolan i Jönköping
Högskolan i Gävle	989	2 %	2 %	1 481	Högskolan i Gävle
Högskolan i Skövde	761	1 %	2 %	1 452	Malmö högskola
Högskolan Dalarna	746	1 %	2 %	1 365	Högskolan Kristianstad
Högskolan Kristianstad	734	1 %	2 %	1 230	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
Högskolan i Kalmar	721	1 %	2 %	1 109	Handelshögskolan i Stockholm
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	642	1 %	2 %	1 080	Högskolan i Kalmar
Högskolan i Borås	564	1 %	1 %	817	Högskolan Dalarna
Lärarhögskolan i Stockholm	520	1 %	1 %	709	Högskolan i Borås
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	441	1 %	1 %	702	Lärarhögskolan i Stockholm
Kungl. Tekniska högskolan	297	1 %	1 %	694	Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Karolinska institutet	214	0 %	1 %	444	Högskolan i Skövde
Högskolan på Gotland	177	0 %	1 %	382	Sveriges lantbruksuniversitet
Stockholms universitet	214	0 %	0 %	281	Kungl. Tekniska högskolan
Chalmers tekniska högskola	101	0 %	0 %	256	Högskolan på Gotland
	57 934	100 %	0 %	221	Karolinska institutet
			0 %	141	Chalmers tekniska högskola
			0 %	24	Idrottshögskolan i Stockholm
			100 %	64 198	

Tabell 2 d

Humaniora	hst 1994/95	%	%	hst 1999	
Stockholms universitet	6 017	18 %	16 %	5 612	Stockholms universitet
Göteborgs universitet	4 938	15 %	12 %	4 045	Göteborgs universitet
Lunds universitet	4 897	15 %	11 %	3 856	Lunds universitet
Uppsala universitet	4 140	13 %	10 %	3 395	Uppsala universitet
Umeå universitet	2 668	8 %	8 %	2 681	Umeå universitet
Linköpings universitet	1 596	5 %	5 %	1 640	Linköpings universitet
Karlstads universitet	1 216	4 %	5 %	1 627	Södertörns Högskola
Mitthögskolan	822	3 %	4 %	1 225	Karlstads universitet
Örebro universitet	777	2 %	3 %	912	Växjö universitet
Växjö universitet	755	2 %	2 %	846	Mitthögskolan
Lärarhögskolan i Stockholm	653	2 %	2 %	844	Lärarhögskolan i Stockholm
Mälardalens högskola	569	2 %	2 %	727	Mälardalens högskola
Luleå tekniska universitet	469	1 %	2 %	725	Högskolan Dalarna
Högskolan Dalarna	450	1 %	2 %	712	Örebro universitet
Högskolan i Skövde	370	1 %	2 %	640	Luleå tekniska universitet
Högskolan i Gävle	358	1 %	2 %	621	Högskolan i Gävle
Högskolan i Jönköping	346	1 %	2 %	595	Malmö högskola
Högskolan i Halmstad	318	1 %	2 %	575	Högskolan i Halmstad
Högskolan Kristianstad	306	1 %	1 %	507	Högskolan i Jönköping
Högskolan i Kalmar	277	1 %	1 %	459	Högskolan i Skövde
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	232	1 %	1 %	431	Högskolan i Kalmar
Högskolan på Gotland	136	0 %	1 %	410	Högskolan Kristianstad
Chalmers tekniska högskola	132	0 %	1 %	282	Högskolan på Gotland
Högskolan i Borås	100	0 %	1 %	230	Högskolan i Karlskrona/Ronneby
Högskolan i Trollhättan/Uddevalla	99	0 %	1 %	223	Kungl. Tekniska högskolan
Kungl. Tekniska högskolan	93	0 %	1 %	194	Högskolan i Borås
Karolinska institutet	21	0 %	1 %	191	Högskolan i Trollhättan/Uddevalla
	32 754	100 %	0 %	121	Chalmers tekniska högskola
			0 %	42	Handelshögskolan i Stockholm
			0 %	8	Karolinska institutet
			0 %	4	Sveriges lantbruksuniversitet
			0 %	2	Idrottshögskolan i Stockholm
		100 %		34 380	

Källa: NU-databasen helårsstudenter statliga uppdrag 1994/95 och 1999, HSV.

Helårsstudenter statliga uppdrag 1999 och 1994/95

Tabell 3 a. 1994/95 redovisades alla konstnärliga utbildningar inkl. idrott under samma rubrik.

Utbildningsområde	1994/95	%	Utbildningsområde	1999	%
Samhällsvetenskapligt	58 101	27 %	Samhällsvetenskapligt	64 198	28 %
Tekniskt	33 002	16 %	Tekniskt	47 097	21 %
Humanistiskt	32 754	15 %	Naturvetenskapligt	36 923	16 %
Naturvetenskapligt	25 623	12 %	Humanistiskt	34 380	15 %
Vård	19 844	9 %	Undervisningsområdet	13 612	6 %
Undervisningsområdet	13 360	6 %	Juridiskt	9 586	4 %
Juridiskt	9 486	4 %	Medicinskt	7 361	3 %
Medicinskt	6 586	3 %	Övrigt	5 067	2 %
Övrigt	4 927	2 %	Vård	2 758	1 %
Konst	4 187	2 %	Teologiskt	1 955	1 %
Teologiskt	2 032	1 %	Musik	1 856	1 %
Odontologiskt	1 211	1 %	Farmaceutiskt	1 217	1 %
Farmaceutiskt	884	0 %	Design	1 077	0 %
Dans	0	0 %	Odontologiskt	953	0 %
Design	0	0 %	Konst	563	0 %
Idrottsligt	0	0 %	Idrottsligt	517	0 %
Media	0	0 %	Teater	166	0 %
Musik	0	0 %	Media	151	0 %
Opera	0	0 %	Dans	103	0 %
Teater	0	0 %	Opera	62	0 %
	211 997	100 %		229 603	100 %

Tabell 3 b. Helårsstudenter statliga uppdrag exkl. landstingskommunal vårdutbildning. Landstingens vårdhögskoleutbildningar bokfördes som statligt uppdrag 1994/95. Vårdhögskoleutbildningarna bokfördes 1999 som uppdragsutbildning. Om landstingens vårdutbildning elimineras är utbildningsområdet vård 1994/95 och 1999 i statligt uppdrag nästan konstant.

Utbildningsområde	1994/95	%	Utbildningsområde	1999	%
Samhällsvetenskapligt	58 101	30 %	Samhällsvetenskapligt	64 198	28 %
Tekniskt	33 002	17 %	Tekniskt	47 097	21 %
Humanistiskt	32 754	17 %	Naturvetenskapligt	36 923	16 %
Naturvetenskapligt	25 623	13 %	Humanistiskt	34 380	15 %
Undervisningsområdet	13 360	7 %	Undervisningsområdet	13 612	6 %
Juridiskt	9 486	5 %	Juridiskt	9 586	4 %
Medicinskt	6 586	3 %	Medicinskt	7 361	3 %
Övrigt	4 927	3 %	Övrigt	5 067	2 %
Konst	4 187	2 %	Teologiskt	1 955	1 %
Teologiskt	2 032	1 %	Musik	1 856	1 %
Odontologiskt	1 211	1 %	Farmaceutiskt	1 217	1 %
Farmaceutiskt	884	0 %	Design	1 077	0 %
Dans	0	0 %	Odontologiskt	953	0 %
Design	0	0 %	Konst	563	0 %
Idrottsligt	0	0 %	Idrottsligt	517	0 %
Media	0	0 %	Teater	166	0 %
Musik	0	0 %	Media	151	0 %
Opera	0	0 %	Dans	103	0 %
Teater	0	0 %	Opera	62	0 %
	192 153	100 %		226 845	100 %

Källa: NU-databasen, HSV helårsstudenter statliga uppdrag t.o.m. 1995/96 och fr.o.m. 1997.

Tänkbara mätningar av måluppfyllelser

Målen enligt B 1 och C i målkapitlet kan i varierande grad, precision och säkerhet kontrolleras på olika sätt. I vissa fall men långt ifrån i alla kan måluppfyllelsen mätas kvantitativt med nyckeltal.

I nedanstående sammanställning anges hur de mål som för närvarande gäller kan kontrolleras och/eller åtgärdas

B-målen

		Möjliga nyckeltal	årligen	Beslutsunderlag vart 3:e år
B 2.1	Ped utv-arb	–		
B 2.2	Ped utb, lärare	X (på sikt) ¹		X
B 2.3	Anpass. till arb.m Samordn med andra	X (på sikt) ² Antal, omfattning		X
B 2.4	Basår	Antal	X	
B 2.5	Utbudsdistr (dist. deltid)	Utbudsprofil ³	X	
B 2.6	Stödundervisn svenska	–	–	–
B 2.7	Stöd för gäststudenter	–	–	–
B 2.8	Utbildn för utl arbetssök	–	–	–
B 2.9	Regionalt centrum	–	–	–
B 2.10	Dimens lärarutbildn.	–	–	–
B 2.11	Tredje uppgiften	Antal, volym ⁴		X

¹ Möjlighet att få tillförlitliga nyckeltal sammanhänger med hur den pedagogiska utbildningen byggs upp. Om man får gemensamma överenskommelser om poäng och ackreditering eller motsvarande kan man ha något motsvarande hst och hpr, liksom också andelen lärare som genomgått utbildningar eller har motsvarande kompetens. Man kan också hänskjuta denna fråga till kvalitetsområdet.

² Här finns möjlighet för ett nytt åläggande för högskolorna, nämligen att följa vissa studenter efter att de lämnat högskolan.

³ Här finns många definitionssvårigheter, men det kan bli något enklare om man går på utbudet och då kan man tänka sig att man ger en profil i form av en områdesuppdelad volymbaserad (hst) fördelning på några få kategorier: Heltid, deltid, in campus, off campus.

⁴ Här kan man avse antal kontrakt, avtal etc hemmahörande inom tredje uppgiften. Dessa måste då rimligen redovisas med någon volym, kanske sin ekonomiska omfattning. Tredje uppgiften av annan typ (t.ex. utbud av offentliga föreläsningar, kulturutbud etc.) ska också redovisas. Här är det svårare med nyckeltal.

C-målen

		Möjliga nyckeltal		Beslutsunderlag
			årligen	vart 3:e år
C.1	Examensmål	Antal m kompl ⁵		X
C.2	Antalet hst totalt ⁶	Antal	X	X ⁷
C.3	Antalet hst NT ⁸	Antal	X	X
C.4	förändr stud i vissa omr	Antal		X
C.5	Okvant förändr män/kv	Antal		X
C.6	Riktlinjer	–	–	–
C.7	Särskilda ålägganden ⁹	Antal, volym		X

D-målen

D.1	Platser, nybörjare	Antal ¹⁰	X	
D.2	Soc och etn mångf	Antal, andel ¹¹		X

⁵ Här bör det finnas en total redovisning av alla examina.

⁶ Uppgifterna bör inkludera fördelning på utbildningsområden.

⁷ Här liksom i anslutning till C 3 finns det enda ställe där man kan tänka sig någon slags formelmässigt bestämd förändring; ev på ettårsbas, t.ex. på så sätt att regeringskansliet under det nationella taket har någon slags omfördelningsmöjlighet.

⁸ Se anmärkningar avseende C 2.

⁹ Detta rör sig om bl.a. små ämnen.

¹⁰ Ev. övergång till målet om 50 % under 25 år för vilken kommer att krävas särskild redovisning.

¹¹ Vad högskolan kan rapportera är bara mjuka data som vidtagna åtgärder, anpassning av utbud, rekryteringsåtgärder, pedagogik, information m.m. Däremot bör man kunna använda SCB:s uppdrag på detta område.

Sammanträdesförteckning

Stockholms universitet 1999-11-15

Del 1: Gustaf Lindencrona, rektor, Leif Lindfors, förvaltningschef, Ingemar Larsson, planeringschef.

Del 2: Birgitta Eriksson, kanslichef, naturvetenskap, Stefan Nordlund, prefekt, institutionen för biokemi, Eskil Wadensjö, dekan, samhällsvetenskap, Erling Wande, dekan, humaniora, Viveka Warnling-Nerep, prefekt, juridik, Leif Wastensson, dekan, naturvetenskap, Tomas Ritzer och Tobias Harding, studentkåren.

Örebro universitet 1999-11-18

Ulf Larsson, ordförande i universitetsstyrelsen, Janerik Gidlund, rektor, Stig Forneng, Marianne Ahlsne, Sten Berglund, Gösta Hellgren, Rolf Ståhl, Ingrid Åberg, Marianne Östberg samt två företrädare för studentkåren.

Linköpings universitet 1999-11-19

Del 1: Bertil Andersson, rektor, Curt Karlsson, universitetsdirektör, Rolf Andersson, Mille Millnert, Lars Rydberg, Bengt Sandin.

Del 2: Jörgen Dahlgren, ekonomiska institutionen, Per Dannetun, tekniska fakulteten, Eva Engqvist, tekniska fakulteten, Birgitta Eriksson, Hälsouniversitetet, Jan Erik Hagberg, filosofiska fakulteten, Ulf Henriksson, systemteknik, Arne Jönsson datavetenskap, Lis Karin Wahren, Hälsouniversitetet.

Del 3: Anna Dahlén, vice ordförande, LinTek, Idrar Lundgren, ordförande, studentkåren Consensus, Heléne Östergren, ordförande, StuFF.

Umeå universitet torsdagen 1999-11-25

Del 1: Karl-Gustaf Lövgren, dekanus, samhällsvetenskapliga fakulteten, Staffan Uvell prodekanus, teknisk-naturvetenskapliga fakulteten, Benoni Edin, prodekanus, medicinsk-odontologiska fakulteten, Inga-Britt Lindbland, prefekt, medier/kommunikation.

Del 2: Inge-Bert Täljedahl, rektor, Jan-Erik Ögren, universitetsdirektör, Sune Carlsson, ekonomichef samt Ingemar Eriksson.

Del 3: Jonas Höög, universitetslektor, sociologi, Lennart Edblom, prefekt, datavetenskap, Tonje Broby, studerande samt Mikael Svensson.

Göteborgs universitet fredagen 1999-11-26

Rektor Bo Samuelsson, universitetsdirektör Björn Järbur, prorektor Birgitta Skarin Frykman, professor Stefan Nilsson, dekanus matematisk-naturvetenskapliga fakulteten, professor Inga Hellberg samhällsvetenskapliga fakulteten, vice ordförande Jens Christian Berlin, Studentkåren, Fredrik Hegardt och Helena Salomonsson Studentkåren, dekanus Göran Bergendahl, Handelshögskolan, professor Pam Fredman, medicinska fakulteten, professor Kerstin Norén, humanistiska fakulteten, Gösta Dahlgren, utbildningsvetenskapliga fakulteten.

Uppsala universitet den 29 november 1999

Del 1: Rektor Bo Sundqvist, prorektor Lena Marcusson, förvaltningschef Mats Ola Ottosson, vicerektor Leif Lewin, vicerektor Bengt Westermark, vicerektor Jan-Otto Carlsson, byråchef Ulla Myhrman, utbildningsledare Lennart Källströmer.

Del 2: universitetslektor Barbro Santillo Frizell, prefekt institutionen för antikens kultur och samhällsliv, professor Margareta Hammarlund-Udenaes, institutionen för farmaci, universitetslektor Torgny Persson, prefekt institutionen för biologisk grundutbildning, utbildningsledare Hans Svensson, kanslichef humanistisk-samhällsvetenskapliga områdeskansliet, utbildningsledare Bengt Karlsson, kanslichef teknisk-naturvetenskapliga områdeskansliet.

Del 3: vice ordförande Anders Hultman, utbildningsansvarig Magnus Kögström, handläggare Henrik Holmqvist. Samtliga från Uppsala universitets studentkår.

Lunds universitet fredagen 1999-12-03

Dekanus Per Belfrage, medicinska fakulteten, dekanus Lars-Göran Stenelo, samhällsvetenskapliga fakulteten, dekanus Bengt Söderström, matematisk-naturvetenskapliga fakulteten, prefekt Peter Nilsson-Ehle, medicinska fakulteten, kanslichef P-G Nilsson, LTH, dekanus Hans Andersson, HT-området, rektor Håkan Lundström, konstområdet, Malmö, dekanus Peter Westberg, juridiska fakulteten, kanslichef Kerstin Engstrand, juridiska fakulteten, controller Annika Jägenstedt, planeringsenheten, planeringschef Håkan Linnarsson, rektor Olof Arwidi, Ekonomihögskolan, bitr. planeringschef Lars-Olof Nilsson, kanslichef Göran Blomquist, HT-området.

Växjö universitet onsdagen 1999-12-08, kl 11-15:30

Rektor Magnus Söderström, prorektor Eva Larsson Ringqvist, dekanus Börje Nilsson, forskningsdirektör Leif Ekland, prodekanus Björn Zethreus, planeringschef Claes Elmgren, prodekanus Peter Aronsson, vice ordförande Fredrik Pettersson, studentkåren, utbildningsombudsman, Nina Bark, stf prefekt Fredrik Rostenius, institutionen för pedagogik, personalchef Inger Thörnquist, Per Sundström förvaltningen, Lars Wennerström, institutionen för pedagogik, administrativ chef Bo Paulsson.

Södertörns högskola den 9 december 1999

Rektor Per Thullberg, högskoleråd Gunnel Stenqvist, högskoledirektör Lars Burstedt, kollegieföreståndare Ingela Josefsson, kollegieföreståndare Eva-Lena Dahl, kollegieföreståndare Inger Porsch-Hällström, forskningsledare Olov Knudsen, controller Lars-Göran Andersson, studentkårens ordf. Maria Bölzner, administrativ chef Johnny Henriksson.

Karolinska institutet tisdagen 1999-12-14

Rektor Hans Wigzell, förvaltningschef Rune Fransson, Harriet Wallberg Henriksson dekanus för forskning samt Jan Carlstedt Duke prodekanus för forskning.

KTH onsdagen 1999-12-15

Prorektor Anders Eriksson, dekanus Henrik Alfredsson, förvaltningschef Anders Lundgren, kårordförande Håkan Lövgren samt Carin Lindborg.

Högskolan i Borås 2000-01-12 på Utbildningsdepartementet, Stockholm

Rektor Anders Fransson

Högskolan i Skövde på Utbildningsdepartementet 2000-01-12

Rektor Lars-Erik Johansson och representant för studentkåren Mats Göthberg.

Högskolan i Kristianstad på utbildningsdepartementet 2000-01-13

Rektor Bengt Lörstad samt studentrepresentanten Martin Persson.

Företrädare för de konstnärliga högskolorna i Stockholm 2000-01-13

Danshögskolan: Kristina Dahlqvist, Kari Sylwan
Dramatiska institutet: Staffan Sjöberg
Konstfack: Lars Lallerstedt, Kerstin Svanström
Konsthögskolan: Marie-Louise Ekman, Eva Borgström
Operahögskolan: Erik Ljungqvist
Teaterhögskolan: Olle Jansson, Benny Jonsson

Högskolan på Gotland på Utbildningsdepartementet 2000-01-13

Rektor Gunhild Beckman och studentkårens ordförande Richard Wallin.

Högskolan i Halmstad på Utbildningsdepartementet 2000-01-14

Tf rektor Herha Hanson, Kristina Sjöberg, ekonomichef Greger Lindquist.

Högskolan i Trollhättan/Uddevalla på Utbildningsdepartementet 2000-01-14

Rektor Olof Blomquist samt Lars Hillefors.

Högskolan i Dalarna på Utbildningsdepartementet 2000-01-14

Rektor Leif Borgert, prorektor Catharina Andersson, Bengt Eriksson, Mia Carlsson.

Mälardalens högskola på Utbildningsdepartementet 2000-1-14

Rektor Hasse Odenö.

Högskolan i Gävle på Utbildningsdepartementet 2000-01-14

Kanslichef Hans Gunnar Johansson, vice ordförande i Studentkåren Susanne Svensson.

Besök vid Högskolan i Kalmar 2000-01-17

Rektor Örn Taube, ekonomichef Jonas Evebrand samt studentkårens ordförande Anneli Bjerkne.

Besök vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby 2000-01-17

Rektor Per Eriksson, prorektor Bengt Aspvall, forskningssamordnare Ove Pettersson, prefekt Lars Strömberg, studentkårens ordförande Fredrik Jonson samt vice ordförande Fredrik Månsson.

Högskolan i Malmö måndag 2000-01-18

Prorektor Björn Fryklund, forskningskoordinator Peter Jönsson, ekonomichef Carl Henrik Bonde, studentkårens ordf. Roger Månsson, forskare Inger Lindstedt, bitr. förvaltningschef Kjell Gunnarsson, förvaltningschef Wanda Klintberg.

Luleå Tekniska Universitet 2000-01-19

Rektor Ingegerd Palmaér, prorektor Lars Carlsson, dekanus för tekniska fakulteten Erik Höglund, controller Lena Larsson, ekonomichef Lisette Edin, förvaltningschef Staffan Sarbäck, dekanus för filosofiska fakulteten Gunnar Persson samt prorektor Inger Bergström.

Mitthögskolan på utbildningsdepartementet 2000-01-20

Prorektor Mats Ericson, kanslichef Lars-Gunnar Nilsson samt ekonomichef Kristina Rudström.

Andra myndigheter och organisationer**Statistiska Centralbyrån i Örebro 1999-11-18**

Karin Notstrand-Arvemo och medarbetare från högskoleprogrammet inom SCB.

Distum på näringsdepartementet 2000-01-21

Ordf. Lars Göransson, generaldirektör Eva Göransson samt Agneta Charpentier.

2000-05-24: Generaldirektör Eva Göransson.

Riksdagens revisorer 2000-02-18

Nils Eklund och Elisabeth Carlsund.

Sveriges Förenade Studentkårer (SFS), Stockholm 2000-01-27

Ordförande Peter Arvebro, doktorandombudsmannen Björn Båtshake samt Johan Hagberg.

2000-08-24:, Martin Willén vice ordf., Kathrin Österlund ordf, Johan Hagberg.

Industriförbundet, Stockholm 2000-01-28

Forskningschef Camilla Modéer, Peter Johansson och Per Karlsson.

Jämställdhetsombudsmannen, i Stockholm 2000-08-24

Tf Jämo Agneta Claesson-Norell.

Riksdagsledamöter

Riksdagsledamoten Yvonne Andersson, Kristdemokraterna, 1999-12-09

Riksdagsledamoten Gunnar Goude, Miljöpartiet, 1999-12-09

Riksdagsledamoten Per Bill, Moderaterna, 1999-12-10

Riksdagsledamöterna Jan Björkman, Inger Lundberg och Majlene Westerlund-Panke, Socialdemokraterna, 1999-12-14

Riksdagsledamoten Britt-Marie Danestig, Vänsterpartiet, 1999-12-14

Riksdagsledamoten Sofia Jonsson, Centerpartiet, 1999-12-10

Riksdagsledamoten Ulf Nilsson (fp) 2000-02-01

Intervjuer

FD Lillemor Kim och TK Torsten Kälvemark torsdag 2000-01-27

Departementsrådet Gunnel Stenqvist 2000-02-02

Departementsrådet Karin Röding, Utbildningsdepartementet 2000-02-01

Utredare Lennart Ståhle, anställd på högskoleenheten på Utbildningsdepartementet 1995-99, 2000-03-07

Statssekreteraren Agneta Bladh, Utbildningsdepartementet 2000-01-21
och 2000-02-09

Bitr. statssekreterare Carl Lindberg, Utbildningsdepartementet
2000-02-09

Kanslirådet Carin Lindborg tidigare anställd på Utbildningsdeparte-
mentet 2000-01-21

Departementssekreterare Eva Svensson, Utbildningsdepartementet
2000-02-01.

Kansliråd Dan Andersson och departementssekreterare Nils Harding
2000-02-24

Departementsrådet Kerstin Eliasson, forskningsenheten, Utbildnings-
departementet 2000-03-20

Utredare Staffan Wahlén, HSV 2000-02-24

Prorektor Olof Lundquist och Christer Rosenberg Högskolan i Borås i
Göteborg 2000-03-24

Utredare Eivor Johansson, Högskoleverket 2000-05-03

Ordföranden för universitet och högskolor

2000-02-01

Anitra Steen	Stockholms universitet
Kerstin Fredga	Luleå tekniska universitet
Gösta Gunnarsson	Karlstads universitet
Ulf Larsson	Örebro universitet
Göran Löfdahl	Malmö Högskola
Leif Andersson	Dramatiska institutet
Tomas Lidman	Högskolan i Borås
Torsten Andersson	Högskolan i Gävle
AnnBritt Grünwald	Dalarnas Högskola
Bengt E Y Svensson	Högskolan i Kristianstad
Åke Holmquist	Musikhögskolan i Stockholm
Björn Svedberg	Chalmers tekniska högskola
Per Risberg	Stiftelsen Högskolan i Jönköping

2000-02-23

Carl Benett	Högskolan i Halmstad
Britt-Marie Bystedt	Operahögskolan
Margitta Edgren	Växjö universitet
Marita Jonsson	Konsthögskolan
Berit Lövstedt	Karolinska institutet
Lars Strandberg	Idrottshögskolan

Sammanträde med generalsekreterare Lars Ekholm SUHF 2000-03-02.

Sammanträde med universitetskanslern 2000-03-08 och 2000-08-24

Möte i Stockholm med förvaltningschefer vid universiteten 2000-02-14 samt på Särö 2000-03-23

Förvaltningscheferna vid universiteten i Luleå, Umeå, Uppsala, Stockholm, Karolinska Institutet, KTH, Linköping, Göteborg, Lund samt P-O Rhenquist och Lars Ekholm.

Deltagande i SUHF:s medlemsmöte i Göteborg 2000-03-24**Konferenser**

Rådet för högskoleutbildning. Börjar Grundbulten Rosta? i Stockholm 2000-01-26

SNS:s konferens i Stockholm 2000-04-05. Forskning bara för storstäder?

Glesbygdsverkets seminarium i Visby 2000-07-13

Seminarium om forskning och forskarutbildning i Stockholm 2000-04-06

Professor Sture Hägglund, Linköpings universitet, FD Lillemor Kim, SISTER, Professor Ann-Sofie Ohlander, Humanistiska institutionen Örebro universitet, Björn Båtshake, SFS, Direktör Camilla Modéer, Industriförbundet, Rektor Bo Samuelsson, Göteborgs universitet, Rektor Christina Ullenius, Karlstads universitet, Direktör Dan Brännström, RBJ, Ombudsman Björn Birath, SULF, Professor Agneta Stark, Tema Linköpings universitet, Professor Arne Ardeberg, Lunds Universitet, Utredare Lennart Stähle, HSV.

**Seminarium rörande frågor om grundutbildningen i Stockholm
2000-04-13**

Kanslichef Ann Fritzell, avdelningsdirektören Lena Eriksson, Departementsråd Karin Röding, Departementssekreterare Eva Svensson, Planeringschef Stig Forneng, Förvaltningschef P-O Rhenquist, Professor Leif Lewin, Prefekt Agneta Blom, Rektor Anders Fransson, Ombudsman Björn Birath, Riksdagsledamot Margitta Edgren, Generaldirektör Ulf Larsson, Peter Arvebro SFS, Vd Johnny Lindström SIQ, Förvaltningschef Leif Lindfors, Utredare Eivor Johansson.

Sammanträde med Rektor Hans Wigzell, Karolinska institutet
2000-04-12

Besök vid CVCP, London, UK 2000-05-08

David Young, policy adviser.

Besök vid Kingston University, Surbiton, UK 2000-05-09

Peter Scott Vice-chancellor.

**Besök vid Scottish Higher Education Funding Council, Edinburgh,
Skottland 2000-05-10**

David Wann

Sammanträden med andra utredningar

Utredningen om social och etnisk mångfald i högskolan i Lund
2000-02-14

Från utredningen om social mångfald Rektor Boel Flodgren samt
huvudsekreteraren docent Anders Persson

Professor Sture Hägglund (enmansutredare om forskarskolor) i
Stockholm 2000-03-22.

Utredningen om högskolans ledning 2000-05-24 och 2000-08-15

Professor Janne Carlsson samt Cenita Rodehed

Organisationskommittén för ny myndighetsorganisation för forsknings-
finansiering.

Dan Brännström, VD i Stockholm 2000-08-25

Högskolans lokaler

Tabell 1. Hyror för universitet och högskolor 1998–2004, tkr.
(För 1998 och 1999 anges även det faktiska utfallet.)

Högskola	År								
	1998		1999		2000	2001	2002	2003	2004
	S 1)	H 2)	S 1)	H 2)	2)	2)	2)	2)	2)
Danshögskolan	3 675	3 675	3 675	3 675	3)				
Dramatiska institutet	10 275	10 275	10 650	10 353	10 863	11 080	11 302	11 528	11 758
Göteborgs univ.	410 104	386 839	423 773	397 671	461 400	479 200	488 400	498 100	508 300
Högskolan Dalarna	46 759	39 374	47 822	38 990	53 875	56 875	59 875	67 875	70 975
Högskolan i Borås	36 881	30 149	35 346	31 376	41 868	50 111	59 986	59 746	
Högskolan i Gävle	37 945	33 250	38 929	33 644	47 600	53 800	55 800	55 800	55 800
Högskolan i Halmstad	20 656	21 810	29 315	28 065	30 041	31 921	34 901	37 831	39 931
Högskolan i Kalmar	41 316	40 083	43 960	42 172	50 980	52 866	62 200	62 955	63 595
Högskolan i Karlsk./R	18 178	16 800	27 552	19 725	31 600	33 100	42 500	42 500	42 500
Högskolan i Kristianstad	30 314	29 436	30 314	30 503	32 000	32 000	32 000	32 000	32 000
Högskolan i Skövde	19 114	20 236	19 113	24 027	32 700	36 300	36 300	42 500	42 500
Högskolan i Troll/Uddev.	10 756	13 598	12 654	17 781	28 800	29 400	30 000	30 000	30 000
Högskolan på Gotland	6 627	5 999	8 257	5 981	11 300	12 800	13 700	13 700	15 700
Idrottshögskolan	10 619	10 932	10 815	13 645	10 900	11 665	11 485	11 485	14 207
Karlstads universitet	48 842	49 216	50 940	57 599	66 100	69 100	82 800	90 000	94 100
Karolinska institutet	201 839	224 128	201 206	229 550	264 000	295 000	327 000	328 000	328 000
Konstfack	24 525	24 525	24 525	24 680	24 600	24 600	26 400	28 200	28 200
Kungl. Konsthögskolan	16 047	16 064	15 642	16 173	16 570	17 008	17 178	17 348	17 518

Högskola	År		1999		2000	2001	2002	2003	2004
	1998		S 1)	H 2)					
Kungl. Musikhögskolan	12 401	12 375	12 860	12 423	13 200	13 600			
Kungl. Tekn. högskolan	326 708	326 452	340 709	370 230	348 000	366 000	387 000	397 000	400 000
Linköpings universitet	233 529	232 492	282 108	258 282	275 382	287 837	302 915	301 622	301 506
Luleå tekniska univ.	104 668	111 220	119 453	120 483	131 000	140 000	143 000	144 000	144 000
Läraryhögskolan i Sthlm	43 545	52 484	40 069	50 701	41 000	48 000	61 000	70 000	74 000
Lunds universitet	458 738	479 180	465 897	488 439	489 000	554 000	623 000	637 000	654 000
Malmö högskola	43 248		58 438		89 851	89 004	95 304	101 604	114 656
Mälardalens högskola	43 272	50 315	59 480	55 165	70 700	75 900	85 700	87 200	91 700
Mitthögskolan	89 145	73 370	90 885	74 467	107 000	114 000	117 000	117 000	120 000
Operahögskolan	1 936	1 936	1 800	1 950	2 400	3 000	3 000	3 000	3 000
Stockholms universitet	373 113	372 811	358 089	385 803	393 100	420 600	412 900	412 900	412 900
Södertörns högskola	20 820	20 758	41 858	20 818	61 199	61 199	70 040	66 448	72 569
Teaterhögskolan	5 593	5 634	5 593	5 634	5 700	5 700	5 700	5 900	5 900
Umeå universitet	210 067	206 654	218 642	216 546	228 200	230 900	234 000	244 300	245 300
Uppsala universitet	383 215	389 827	451 669	446 531	445 574	470 673	470 723	470 050	465 550
Växjö universitet	35 764	35 276	35 759	34 956	50 831	53 005	65 645	77 245	83 145
Örebro universitet	81 192	82 195	81 355	86 833	88 000	102 000	125 000	129 000	130 000
Summa	3 461 426	3 429 368	3 699 152	3 654 871	4 055 334	4 332 244	4 593 754	4 693 837	4 713 310

- 1) Uppgifter från Statskontorets hyreskontraktregister.
- 2) Uppgifter från Statens lokalförsörjningsverks och Högskoleverkets utredning 1997 (planerade värden).
- 3) Uppgifter har ej lämnats (gäller alla tomma rutor).

Tabell 2. Lokalkostnadens andel av totala kostnader 1998–2004.
(Faktisk andel 1998 och 1999. Prognos för 2000-04).

	1998	1999	1998	1999	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Danshögskolan	4 637	4 770	26 845	26 329	0,17	0,18	1)				
Dramatiska institutet	12 038	12 961	64 344	64 806	0,19	0,20					
Göteborgs universitet	459 884	457 499	2 998 785	3 153 535	0,15	0,15	0,14	0,15	0,15	0,15	0,16
Högskolan Dalarna	42 563	54 200	266 072	317 447	0,16	0,17	0,16	0,15	0,15	0,17	0,17
Högskolan i Borås	31 990	40 206	183 397	260 360	0,17	0,15	0,14	0,14	0,14	0,13	0,12
Högskolan i Gävle	35 203	44 669	217 509	289 405	0,16	0,15	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16
Högskolan i Halmstad	23 498	32 255	197 222	245 561	0,12	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13
Högskolan i Kalmar	45 759	50 406	317 596	364 355	0,14	0,14	0,13	0,12	0,13	0,13	0,13
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	23 103	32 246	228 738	272 002	0,10	0,12	0,14	0,11	0,12	0,11	0,10
Högskolan i Kristianstad	30 085	31 400	228 426	246 244	0,13	0,13	0,12	0,12	0,11	0,11	0,11
Högskolan i Skövde	18 336	30 830	137 888	192 974	0,13	0,16	0,16	0,19	0,18	0,18	0,17
Högskolan i Tröllhättan/Uddevalla	15 550	19 351	118 870	149 654	0,13	0,13	0,14	0,13	0,12	0,12	0,12
Högskolan på Gotland	9 356	12 898	71 589	88 240	0,13	0,15	0,13	0,14	0,14	0,13	0,13
Idrottshögskolan i Stockholm	11 685	11 779	43 883	49 428	0,27	0,24	0,22	0,23	0,21	0,22	0,22
Karlstads universitet	49 865	57 973	411 218	481 660	0,12	0,12					
Karolinska institutet	262 697	279 126	2 536 746	2 748 174	0,10	0,10	0,10	0,11	0,11	0,11	0,11
Konstfack	27 472	26 750	105 337	107 997	0,26	0,25	0,23	0,23	0,24	0,25	0,24
Kungl. Konsthög- skolan	18 089	18 281	50 666	51 936	0,36	0,35	0,35	0,34	0,34	0,35	0,34

	1998	1999	1998	1999	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	12 817	13 260	102 336	101 941	0,13	0,13					
Kungl. Tekniska högskolan	366 851	379 207	2 340 443	2 319 347	0,16	0,16	0,15	0,15	0,16	0,16	0,16
Linköpings universitet	261 186	283 086	1 858 329	1 987 654	0,14	0,14	0,14	0,15	0,15	0,15	0,15
Luleå tekniska universitet	112 003	125 989	775 116	840 488	0,14	0,15	0,15	0,15	0,15	0,14	0,14
Lunds universitet	458 949	475 410	4 028 614	4 029 184	0,11	0,12	0,12	0,13	0,14	0,14	0,14
Lärrarhögskolan i Stockholm	48 859	43 417	366 706	372 541	0,13	0,12	0,10	0,12	0,14	0,15	0,16
Malmö Högskola	39 995	95 607	268 319	585 252	0,15	0,16	0,15	0,14	0,13	0,12	0,12
Mitthögskolan	94 182	94 895	593 539	647 822	0,16	0,15	0,16	0,16	0,15	0,15	0,16
Mälardalens högskola	56 698	69 247	390 716	469 485	0,15	0,15	0,16	0,16	0,17	0,16	0,16
Operahögskolan i Stockholm	3 473	2 743	23 168	21 489	0,15	0,13	0,18	0,21	0,21	0,20	0,20
Stockholms universitet	371 567	402 425	2 149 033	2 205 477	0,17	0,18	0,18	0,19	0,19	0,19	0,18
Södertörns högskola	33 882	55 548	244 564	334 089	0,14	0,17	0,17	0,16	0,18	0,16	0,15
Teaterhögskolan i Stockholm	6 360	6 483	25 074	25 860	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,24	0,24
Umeå universitet	212 715	219 759	1 964 803	2 076 944	0,11	0,11	0,11	0,12	0,12	0,11	0,12
Uppsala universitet	424 965	461 076	3 071 154	3 268 695	0,14	0,14					
Växjö universitet	40 306	53 385	298 225	377 944	0,14	0,14	0,13	0,12	0,14	0,14	0,14
Örebro universitet	84 917	87 900	470 512	483 641	0,18	0,18	0,16	0,16	0,17	0,17	0,17
Totalt	3 753 533	4 089 036	3 839 891	4 130 280	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14

Källa: Statkontorets hyreskontraksregister samt uppgifter från Statens lokalförsvärnsverks och Högskoleverkets utredning 1997 (planerade värden)

1) Uppgift saknas för tomma rutor.

Tabell 3. Universitetens och högskolornas lokalytor 1998-2004.
Kvadratmeter LOA.

Högskola	År		1999		2000	2001	2002	2003	2004
	1998		S 1)	H 2)					
	S 1)	H 2)	S 1)	H 2)					
Danshögskolan	4 414	4 414	4 414	4 414	4 414	4 414	4 414	4 414	4 414
Dramatiska institutet	8 220	8 220	7 879	8 220	8 220	8 220	8 220	8 220	8 220
Göteborgs universitet	304 892	289 037	313 889	289 037	341 400	346 100	348 900	354 400	342 100
Högskolan Dalarna	34 864	28 375	36 135	28 375	37 052	39 052	41 052	47 052	49 052
Högskolan i Borås	34 210	29 660	34 913	30 660	36 122	43 522	43 522	49 422	49 422
Högskolan i Gävle/Sandviken	30 998	28 839	32 253	28 839	44 235	45 235	46 235	46 235	46 235
Högskolan i Halmstad	21 724	23 024	28 493	27 102	30 487	32 027	35 027	37 527	39 527
Högskolan i Kalmar	40 200	30 077	43 184	34 227	47 000	50 345	52 520	53 320	54 020
Högskolan i Karlskrona/Ronneby	18 784	17 666	27 620	20 666	31 700	31 700	36 700	36 700	36 700
Högskolan i Kristianstad	32 118	32 695	32 118	32 695	33 442	33 442	33 442	33 442	33 442
Högskolan i Skövde	20 751	20 418	20 751	26 249	32 099	31 639	31 639	37 175	37 175
Högskolan i Trollh./Uddev.	15 234	15 871	14 755	21 171	27 942	28 500	29 000	29 000	29 000
Högskolan på Gotland	6 864	6 084	8 926	6 084	9 633	11 483	12 083	12 083	14 083
Idrottshögskolan i Stockholm	9 913	10 206	10 006	11 406	10 006	10 560	10 560	10 560	13 222
Karlstads universitet	43 096	39 242	45 306	49 122	55 369	66 450	66 950	73 230	73 730
Karolinska institutet	131 142	157 092	130 736	162 042	185 000	199 000	198 000	204 000	204 000
Konstfack	25 795	25 795	25 795	25 795	25 881	25 881	25 881	25 881	25 881
Kungliga konsthögskolan	13 075	12 869	12 091	12 869	12 282	12 282	12 282	12 282	12 282
Kungliga musikhögskolan	14 883	14 623	16 167	14 623	14 623	14 623	14 623	14 623	14 623
Kungliga tekniska högskolan	246 401	247 425	252 823	268 208	241400	254 500	244 900	248 300	248 300

Högskola	År		1998		1999		2000	2001	2002	2003	2004
	S 1)	H 2)	S 1)	H 2)							
Linköpings universitet	187 759	187 345	215 400	198 598	211 418	218 283	215 953	215 891	215 891		
Luleå tekniska univeritet	98 179	98 649	111 937	109 024	121 500	125 200	126 700	127 800	128 900		
Lunds universitet	442 516	494 839	442 194	491 133	464 309	496 003	504 355	509 085	508 286		
Läraryhögskolan i Stockholm	40 415	47 774	38 840	47 774	38 400	40 300	40 100	39 400	39 400		
Malmö högskola	45 552		56 187		88 779	88 779	96 179	96 179	93 479		
Mitthögskolan	84 391	73 078	84 339	73 078	94 200	97 000	97 800	97 800	99 700		
Mälardalens högskola	35 364	35 164	52 700	48 266	62 340	64 723	76 019	76 290	80 087		
Operahögskolan i Stockholm	1 910	1 910	1 610	1 910	2 100	2 400	3 000	3 000	3 000		
Stockholms universitet	259 232	259 203	258 984	259 302	265 989	278 723	272 611	272 611	272 611		
Södertörns högskola	13 799	14 005	27 317	14 005	38 341	38 341	50 548	50 548	57 348		
Teaterhögskolan i Stockholm	5 977	5 977	5 977	5 977	5 977	5 977	5 977	5 977	5 977		
Umeå universitet	213 841	213 189	225 717	212 103	214 900	217 600	219 100	223 100	223 100		
Uppsala universitet	375 464	377 018	419 816	421 358	424 598	418 898	412 898	406 898	400 898		
Växjö universitet	30 534	30 464	30 587	38 695	41 163	49 663	57 343	63 343	63 343		
Örebro universitet	65 306	68 608	69 591	68 608	72 000	80 500	88 500	86 500	87 500		
Summa	2 957 817	2 948 855	3 139 450	3 091 635	3 374 321	3 511 365	3 563 033	3 612 288	3 614 948		

1) Uppgifter från Statskontorets hyreskontraksregister

2) Uppgifter från Statens lokalförsljningsverks och Högskoleverkets utredning (planerade värden)